

” PUNASEN LANGAN RAKENTAA SE LAPSLÄHTÖSYYS JA SITTE
OTETAAN SE PERHE HUOMIOON”

Fenomenografinen tutkimus perhetyöntekijöiden lapsilähtöisyyskäsitteistä

SINIKKA TALVIO
Tampereen yliopisto, Pori
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2015

Tampereen yliopisto
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö, Pori

TALVIO, SINIKKA: ”Punasen langan rakentaa se lapsilähtöisyys ja sitten otetaan se perhe huomioon.”

Fenomenografinen tutkimus perhetyöntekijöiden lapsilähtöisyyskäsitteistä

Pro gradu -tutkielma, 97 s., 1 liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Tuija Eronen

Toukokuu 2015

Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia, miten lapsilähtöisyys määrittyy sekä ennaltaehkäisevässä perhetyössä että lastensuojelun perhetyössä. Tutkimuksessa tutkitaan ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden ja lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksiä lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä. Lisäksi tutkimuksessa vertaillaan, ovatko työntekijäryhmien käsitykset lapsilähtöisyydestä mahdollisesti yhteneviä tai erilaisia. Tutkimuksen tarkoituksena on myös pohtia, mikä lapsilähtöisyyttä mahdollisesti edistää ja mikä estää.

Tutkimuksen teoreettisessa osuudessa selvitetään perhetyön historiaa, perusteluja perhetyölle sekä perhetyön sijoittumista palvelujärjestelmään. Lisäksi määritellään ennaltaehkäisevän perhetyön ja lastensuojelun perhetyön sekä lapsilähtöisyyden käsitteitä.

Tutkimuksen aineistona ovat viiden ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevän perhetyöntekijän ja viiden lastensuojelun perhetyönohjaajan haastattelut. Aineisto kerättiin teemahaastattelun avulla ja analysoitiin fenomenografisen analyysin periaatteiden mukaisesti. Analyysin tuloksena syntyi kuusi erilaista lapsilähtöisyyden kuvauskategoriaa. Kuvauskategoriat ovat: lapsilähtöisyyden yhteiskunnallinen paikantuminen, lapsikeskeisyyteen painottuva lapsilähtöisyys, lapsen yksilöllisyyteen paikantuva lapsilähtöisyys, toiminnallisuuteen painottuva lapsilähtöisyys, vanhemmuuteen painottuva lapsilähtöisyys ja lapsilähtöisyyden mahdollistajat ja haastajat. Tämän tutkimuksen kuusi kuvauskategoriaa ilmentävät jokainen erilaista tulkintaa lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä.

Tutkimuksen tulosten perusteella haastatellut työntekijäryhmät käsittävät lapsilähtöisyyden ja sen toteutumisen perhetyössä monella tapaa yhtäläisesti, mutta työntekijäryhmien välillä löytyy käsityksissä myös eroavaisuutta. Lapsen kohtaaminen ja yhdessä tekeminen nähtiin kaikkein tärkeimpänä lapsilähtöisenä perhetyönä molempien työntekijäryhmien käsityksissä. Myös lapsen etu ja hyvinvointi sekä työn keskiössä ja työn kohteena oleminen nähtiin tärkeinä. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät perhetyöntekijät korostavat lapsen yksilöllisiä tarpeita ja arjesta ja perustarpeista huolehtimista. Lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksissä korostuu lapsen toimijuus ja aktiivisuus sekä toiminnan konkreettinen mallintaminen. Lapsilähtöisyyden nähtiin molemmissa työntekijäryhmissä toteutuvan myös välillisesti vanhempien kautta. Suurin lapsilähtöisyyttä edistävä tekijä nähdään olevan työntekijän oma toiminta ja työskentelyote. Eniten lapsilähtöisyyttä estävät vanhempien ongelmat. Tutkimuksen mukaan lapsilähtöisyys on perhetyössä vahva toimintatapa.

Asiasanat: lapsilähtöisyys, käsitykset, fenomenografia, ennaltaehkäisevä perhetyö, lastensuojelun perhetyö

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

TALVIO, SINIKKA: ”Punasen langan rakentaa se lapslähtöisyys ja sitten otetaan se perhe huomioon.” A Phenomenographic Study on Family Workers’ Conceptions on Child-Centeredness.

Master’s thesis, 97 pages, 1 appendix page
Social Work
Supervisor: Tuija Eronen
May 2015

The purpose of this thesis is to research how child-centeredness is defined both in preventive family work and child welfare’s family work. This research studies the conceptions that family employees in preventive family work and in child welfare have on child-centeredness and how it is executed in family work. In addition, this research compares the possible differences in these conceptions between different employee groups. The aim of this study is also to consider what supports or prevents child-centeredness.

The theoretical part of this study examines the history and the basis of family work and also its position in society’s service organisation. Moreover, the concepts of preventive family work, child welfare and child-centeredness are defined.

The data for this research was gathered by interviewing five family employees working in preventive family work and five employees in child welfare. The data was gathered via theme interviews and then analysed according to phenomenographical principles. The result of the analysis was that there are six different descriptive categories for child-centeredness. The categories involving child-centeredness are: social localization; emphasizing child-centeredness; child’s individualization; emphasizing functionality; emphasizing parenthood and the enablers and challengers of child-centeredness. All these six categories express a different interpretation of child-centeredness and its execution in family work.

Based on the results in this thesis, the interviewees have many similar conceptions on child-centeredness and its execution in family work. However, there are also some differences between different employee groups. Both employee groups think that the most important thing in child-centred family work is encountering children and working together. Additionally, children’s interests and wellbeing are seen important as well as seeing children as the centre of work. Employees working in preventive family work highlight children’s individual needs and taking care of children’s everyday life. Employees in child welfare highlight the active role of children and concrete modelling of actions. Both employee groups think that child-centeredness is also executed indirectly through parents. However, the most significant factors that support child-centeredness are said to be the employee’s own actions and his/her grasp of working. The biggest hindrances in child-centeredness are caused by parents’ problems. According to this study, child-centeredness is a strong procedure in family work.

Keywords: child-centeredness, conceptions, phenomenography, preventive family work, child welfare family work

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET	5
2.1 Lapsiperheet osana yhteiskunnan muutosta	5
2.2 Perhetyön taustaa ja perusteluja	7
2.2.1 Perhetyön historiaa	7
2.2.2 Perustelut perhetyölle	9
2.2.3 Perhetyön sijoittuminen palvelujärjestelmään nykyisessä ja suunnitteilla olevassa lainsäädännössä.....	10
2.3 Perhetyön toteutusmuotojen määrittelyä	13
2.3.1 Yleistä perhetyön määrittelystä	13
2.3.2 Ennaltaehkäisevä perhetyö	16
2.3.3 Lastensuojelun perhetyö	19
2.4 Lapsilähtöisyys.....	22
2.4.1 Lapsudentutkimuksen ja lapsilähtöisyyden lähtökohtia	24
2.4.2 Lapsikeskeisyyden ja lapsilähtöisyyden lähtökohdat kasvatustieteessä.....	25
2.4.3 Lapsikeskeisyys ja lapsilähtöisyys sosiaalityön kontekstissa (perhetyössä)	27
2.4.4 Perhe- ja lapsilähtöisyyden vuoropuhelua perhetyössä	29
2.5 Yhteenvedo tutkimuksen teoreettisista käsitteistä.....	32
3 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTTAMINEN	34
3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	34
3.2 Laadullinen tutkimus.....	35
3.3 Fenomenografia tutkimuksen lähestymistapana	36
3.4 Tutkimusaineiston hankkiminen fenomenografisessa tutkimuksessa.....	39
3.4.1 Tutkimuksen aineiston hankkiminen tässä tutkimuksessa	40
3.5 Aineiston analyysimenetelmä fenomenografisessa tutkimuksessa	42
3.5.1 Tutkimuksen analyysin eteneminen tässä tutkimuksessa	44
3.6 Tutkimuksen luotettavuus, vakuuttavuus ja eettiset kysymykset.....	51
4 PERHETYÖTEKIJÖIDEN KÄSITYKSET LAPSILÄHTÖISYYDESTÄ JA SEN TOTEUTUMISESTA PERHETYÖSSÄ.....	54
4.1 Lapsilähtöisyyden yhteiskunnallinen paikantuminen	54
4.2 Lapsikeskeisyyteen painottuva lapsilähtöisyys	57
4.3 Lapsen yksilöllisyyteen paikantuva lapsilähtöisyys.....	60

4.4 Toiminnallisuuteen painottuva lapsilähtöisyys	64
4.5 Vanhemmuuteen painottuva lapsilähtöisyys	68
4.6 Lapsilähtöisyyden mahdollistajat ja haastajat	73
4.7 Työntekijäryhmien käsitysten yhteneväisyydet ja erot sekä suhde teoriaan.....	78
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	85
LÄHTEET.....	91
LIITE 1.....	98

1 JOHDANTO

Tilastotiedot kertovat edelleen kasvavista asiakasmääristä lastensuojelussa. Lasten asiakasmäärien jatkuva lisääntyminen lastensuojelussa on ollut yksi käytetyimmistä indikaattoreista lasten pahoinvoinnin kuvaamisessa viime vuosien aikana. (Bardy & Heino 2013, 13–14.) Vuonna 2013 lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 88 795 lasta ja nuorta, joista uusien asiakkaiden osuus oli 43,3 prosenttia (38 477) (Suomen virallinen tilasto, lastensuojelu, THL). Monet asiat ovat vaikuttamassa asiakasmäärien kasvuun, mutta on vaikea sanoa missä määrin eri asiat vaikuttavat. Keskeinen asia kuitenkin on lasten välisten hyvinvointierojen kasvaminen. Erilaiset yhteiskunnalliset murrokset, kuten esimerkiksi lamakausi ja palvelujärjestelmää koskevat muutokset, ovat olleet vaikuttavien tekijöiden joukossa. Eriarvoisuuden kasvun nähdään lisäävän lastensuojelun tarvetta. Lastensuojelun palveluilla on mahdollista ajatella voitavan tasata eriarvoisuutta. *”Lastensuojelu on räätälöityä eriarvon tasausta, joka tapahtuu vuorovaikutuksessa. Konkreettinen apu ja inhimillinen kohtaaminen ovat avainasemassa.”* (Bardy & Heino 2013, 14, 17.)

Lastensuojelun näkökulmasta kuitenkin peruspalveluilla on hyvin suuri merkitys ongelmien ehkäisyssä. Peruspalveluiden toimiessa hyvin lastensuojelun tarve vähenee. Peruspalveluiden ollessa heikosti saatavilla lapset voivat jäädä ilman palveluja tai heidät ohjataan erityispalveluihin. Lapsiperheiden kotipalvelulla on pitkä historia. Kotipalvelu oli tärkeä ja paljon käytetty tuki lastensuojelussa. Kodinhoitaja ohjasi kotitöissä, lastenhoidossa ja talouden pidossa. Hän oli myös läsnä oleva aikuinen. Monissa kunnissa on menneiden vuosien aikana resurssit kuitenkin siirretty vanhuspalveluihin. Vielä vuonna 1990 kodinhoitoapua sai 8,2 % kaikista lapsiperheistä ja vuonna 2011 enää vain 1,6 %. Kodinhoitoavun leikkaaminen on ollut kritiikin kohteena 2000-luvun aikana. (Bardy & Heino 2013, 19–20.) Nykyisin perhetyö on yhteiskunnallista ja sosiaalista työtä, jonka avulla pyritään ratkaisemaan perhekohtaisesti ihmisten arkielämän haastavia elämäntilanteita, ongelmia ja muutostarpeita. Yhteiskunnassa tapahtuneet muutokset ovat heijastuneet perheiden hyvinvointiin ja sitä kautta tarpeet perhetyölle ovat kasvaneet. Perhetyöllä voidaan tarkoittaa lastensuojelullisia tai preventiivisiä eli ennaltaehkäiseviä palveluja. Perhetyö on kontekstisidonnaista eli se muotoutuu sen mukaan missä, millaisessa tilanteessa ja millaisin tavoittein sitä tehdään. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä, & Virolainen 2012, 12,15.)

”Lapsikysymys” on tullut jälleen yhteiskuntapolitiikkaan 2000-luvulla. Yhteiskuntapolitiikassa on keskityttävä perheen ja yhteiskunnan vastavuoroisiin suhteisiin ja niihin on sitouduttava huonosta taloudellisesta tilanteesta huolimatta. (Bardy 2009, 4.) Lapsikysymys on tärkeä aihe, koska vuonna 2007 uudistunut lastensuojelulaki painottaa lapsen osallisuutta ja näkyvyyttä lastensuojelutyössä (Lastensuojelulaki 2007/417, 4 §). Lastensuojelutyö on kuitenkin perinteisesti Suomessa ollut aikuislähtöistä. Lapsi on jäänyt sivuosaan työntekijöiden keskittyessä työskentelemään aikuisten kanssa ja heidän ongelmiansa parissa (Hurtig 2003, 11). Lapsi on kuitenkin haluttu korostetummin työskentelyn kohteeksi ja asiakkaaksi. Lapsen suojeleminen ja osallisuus on nähty tärkeiksi lastensuojelun tavoitteiksi. (Myllärniemi 2007, 23.)

Christine Väliavaara (2006) tuo esiin, että menetelmien kasvu ja kehittäminen ovat olleet ohjaamassa ja rohkaisemassa ammattilaisia suoraan työskentelyyn lapsen kanssa. Lapsilähtöisyys on ollut edesauttamassa lapsia saamaan kokemuksensa paremmin kuuluville. Lapsinäkökulma on nousemassa keskiöön myös vanhempien kanssa työskenneltäessä. (Emt., 1–2.) Tiina Muukkonen ja Hanna Tulensalo (2004) kirjoittavat myös, että sosiaalityössä on viime vuosien aikana ollut nähtävissä innokkuutta opiskella lasten kohtaamista ja huomioimista. Työntekijät ovat olleet halukkaita kehittämään ja oppimaan menetelmiä lasten kanssa työskentelyyn ja lasten kohtaamiseen.

Lapsilähtöisyydellä perhetyössä tarkoitetaan lapsen huomioon ottamista moniulotteisesti. Lapsilähtöisessä työskentelyssä korostuvat lapsen huomioon ottaminen ja lapsen kanssa työskentely. Haasteena lapsen kanssa työskentelyssä on nähdä asiat lapsen näkökulmasta. Perhetyöntekijän tulee kuitenkin huolehtia, että lapsen tarpeet tulevat työskentelyn aikana huomioiduksi ja häntä kuullaan. Uhkana voi kuitenkin olla, että vanhemmat vievät työntekijöiden huomion. Liika lapsilähtöisyyskin saattaa herättää kritiikkiä, mutta lapsen puolella oleminen ei kuitenkaan tarkoita, ettei vanhempien kanssa työskenneltäisi. (Järvinen ym. 2012, 26–27.)

Tässä pro gradu -tutkielmassa kysyn, miten lapsilähtöisyys määrittyy sekä ennaltaehkäisevässä perhetyössä että lastensuojelun perhetyössä. Tutkin ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden ja lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksiä lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä. Vertailen, ovatko työntekijäryhmien käsitykset lapsilähtöisyydestä mahdollisesti yhteneviä tai erilaisia. Tutkimuksen tarkoituksena on myös pohtia, mikä lapsilähtöisyyttä perhetyössä mahdollisesti edistää ja estää. Tutkimukseni kohteena ennaltaehkäisevän perhetyön muodoista on aikuissosiaalityön organisaatioon kuuluva neuvolan

yhteydessä tapahtuva ennaltaehkäisevä perhetyö sekä lastensuojelun perhetyömuodoista lastensuojelun avohuollon perhetyö.

Aihe on ajankohtainen, sillä Toimiva lastensuojelu -toteuttamissuunnitelmassa vuosille 2014–2019 tuodaan esiin, että lainsäädännön avulla ollaan vahvistamassa erityistä tukea tarvitsevan lapsen ja hänen perheensä mahdollisuutta saada tarpeensa mukaista tukea ja palvelua ilman lastensuojeluasiakkuutta (Toimiva lastensuojelu -toteuttamissuunnitelma vuosille 2014–2019, 19). Tähän saakka lainsäädäntö ei ole määritellyt perhetyötä itsenäiseksi sosiaalipalveluksi, eikä ylipäättään tuntenut perhetyön käsitettä muuten kuin lastensuojelun avohuollon tukitoimena (Järvinen ym. 2012, 13). Lainsäädäntö on kuitenkin muuttumassa tämän tutkimuksen teon aikana siten, että muun muassa perhetyö lastensuojelun avohuollon tukitoimista on siirtymässä sosiaalihuoltolain mukaiseksi palveluksi. Lastensuojelulain mukaisella perhetyöllä tarkoitetaan lainsäädännön muuttumisen myötä jatkossa tehostettua tai intensiivistä perhetyötä. Ennaltaehkäisevän työn tarpeesta puhutaan paljon tällä hetkellä ja olenkin halunnut ottaa tutkimuksen kohteeksi lastensuojelun perhetyön lisäksi myös ennaltaehkäisevän perhetyön, koska uudessa lainsäädännössä painopistettä pyritään siirtämään erityispalveluista yleispalveluihin.

Kiinnostukseni tutkia lapsilähtöisyyden määrittymistä perhetyössä kumpuaa aiheen ajankohtaisuuden lisäksi myös sosiaalityön opintojen aikana tekemiäni kandidaatintutkielman ja kehittämistyön pohjalta. Molemmat käsittelevät perhetyötä. Kandidaatintutkielmassani tutkin perhetyön määritelmiä kirjallisuudesta. Lapsen näkökulmaa tuotiin esiin vain osassa perhetyön määritelmiä. Kehittämistyössä kartoitettiin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja perhetyöntekijöiden näkemyksiä perhetyön kehittämisestä ja lapsen näkökulma ei kehittämis ehdotuksissa kovin paljon noussut esille. Ihanteelliseen perhetyöhön nähtiin kuitenkin kuuluvan lasten huomioon ottaminen, lasten kuulluiksi ja nähdyiksi tuleminen. Lisäksi kiinnostustani tutkimuksen aiheeseen lisää, että olen itse työskennellyt pitkään lastensuojelun perhetyössä ja ajattelen työn lähtökohdan olevan lapsen hyvinvointi perheessä.

Tämän pro gradu -tutkielman seuraavassa eli toisessa luvussa tuon esiin tutkimuksen teoreettista taustaa. Teoreettinen osa jakautuu tutkielmalle merkityksellisten näkökulmien eli ennaltaehkäisevän perhetyön ja lastensuojelun perhetyön sekä lapsilähtöisyyden määrittelyihin. Kasvatustieteen tutkimuksissa on eritelty lapsilähtöisyyden ja lapsikeskeisyyden käsitteitä ja avaan myös niitä teoriaosuudessa. Sosiaalityössä lapsilähtöisyyden ja lapsikeskeisyyden määritelmät tulevat lähelle toisiaan ja niillä ymmärretään monesti samaa asiaa. Kolmannessa luvussa etenen kertomaan tutkimukseni toteutuksesta. Tässä tutkimuksessa käytetään fenomenografista tutkimusotetta. Kuvaan

työntekijöiden käsityksiä tutkimastani ilmiöstä fenomenografisen lähestymistavan kautta. Aineiston olen kerännyt teemahaastattelujen avulla. Neljännessä luvussa kerron tutkimukseni tulokset. Viimeisessä eli viidennessä luvussa esittelen keskeisiä johtopäätöksiä ja tuon esiin omaa pohdintaani.

2 TUTKIMUKSEN TEOREETTINEN TAUSTA JA KESKEISET KÄSITTEET

Aloitan tämän tutkimuksen teoreettisen osuuden käsittelemällä lapsiperheitä osana yhteiskunnallista muutosta, koska yhteiskunnalliset muutokset ovat olleet vaikuttamassa perheiden palvelutarpeisiin. Selvitän tässä luvussa myös lyhyesti perhetyön historiaa ja sitä, mistä perhetyö on lähtenyt liikkeelle. Käsittelem lisäksi perusteluja perhetyölle sekä perhetyön sijoittumista palvelujärjestelmään. Huomioin myös uudistumassa olevan lainsäädännön. Omissa kappaleissaan käsittelem ja määrittelen tässä tutkimuksessa merkittävässä asemassa olevia ennaltaehkäisevän perhetyön ja lastensuojelun perhetyön sekä lapsilähtöisyyden käsitteitä.

2.1 Lapsiperheet osana yhteiskunnan muutosta

Keskeisiä yhteiskunnallisia murroksia ovat olleet 1990-luvun taloudellisen laman ja sitä seuranneen kasvupyrähdysen lisäksi globalisoituminen, tietoyhteiskuntaan integroituminen ja reippaan kasvun loppaaminen lieveilmiöineen (Forsberg & Nätkin 2003, 8). Suomalaisesta yhteiskunnasta on tullut muutosten myötä postmoderni tietoyhteiskunta. Nopeasti tapahtuneet muutokset ovat jakaneet suomalaista väestöä moniin eriarvoisiin ryhmiin. Ennen 1990-luvun taloudellista lamaa Suomea voitiin pitää suhteellisen homogeenisena maana, jossa tavoitteena oli kansalaisten tasa-arvoinen kohtelu. Myös sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenne on sirpaloitunut ja toiminta on hajautunut valtion, kuntien ja järjestöjen lisäksi lisääntyvässä määrin yksityisille palveluntuottajille. Tämä on vaikuttanut muun muassa alueelliseen tasa-arvoon ja maksukyvyn mukaan eriytyviin palveluihin. Eriarvoistumisesta puhuminen on vahvistunut entisestään 2000-luvulla, kun suomalaisessa työelämässä on jälleen rakenteellisia muutoksia. Yhteiskunnassa ja työelämässä tapahtuneiden muutosten myötä myös perherakenteet ovat olleet muutoksessa. (Törrönen 2010, 15–16.)

Yhteiskunnalliset muutokset ovat heijastuneet lapsiperheiden elämään useilla eri tavoilla. Perheinstituutio on muuttunut monella tavalla. Esimerkkeinä perhettä koskevista muutoksista ovat perhekoon pienentyminen, perheiden hajoamisen lisääntyminen ja perherakenteiden monimuotoistuminen. Enää perhe ei tarkoita yksinomaan perinteistä ydinperhettä, vaan sen rinnalle on muodostunut erilaisia yhteiselämän muotoja. Yhden huoltajan perheet, uusperheet ja eri osoitteissa asuvat perheet ovat tulleet yhä yleisemmiksi. (Puroila 2004, 6.) Keskustelu perhemuotojen moninaisuudesta alkoi jo 1960-luvulla. Tuohon aikaan Suomi oli yksi Euroopan

nopeimmin kaupungistuvista maista. Suvaitsevaisuus ihmisten erilaisuutta ja yksilöllisiä ratkaisuja kohtaan lisääntyi. Vähitellen koko perhejärjestystä on jouduttu arvioimaan uudelleen erilaisten muutosten myötä. (Rönkkö & Rytönen 2010, 16.)

Jos aikanaan perhe, suku ja kyläyhteisö olivat elämässä tukevia asioita, näin ei ole läheskään kaikkien perheiden kohdalla enää nykyisin. Perheiden koon pieneneminen ja kyläyhteisöjen lakkaaminen on tarkoittanut pienten lasten vanhempien kannalta perinteisten tukijärjestelmien heikkenemistä. Vanhempien tukemisen tehtävä on tullut ainakin osittain yhteiskunnan tukijärjestelmien vastuulle. Lapsiperheiden kanssa työskentelevät työntekijät kohtaavat myös perheiden kulttuuristen, etnisten ja uskonnollisten taustojen monimuotoistumisen. Liikkuvuus ja kulttuurinen monimuotoisuus ilmentävät jälkimodernin yhteiskunnan pirstalemaisuuksia ja epäjatkuvuutta. (Puroila 2004, 8.)

Yhteiskunnallinen murros on muuttanut vanhempana toimimisen edellytyksiä. Vaikka uudenlainen kulttuuri- ja toimintaympäristö on tuonut mukanaan perheille erilaisia uusia asioita, niin muutokset ovat aiheuttaneet myös vaatimuksia ja stressiä aiheuttavia tekijöitä. Työelämässä tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet vahvasti perhe-elämään, vanhemmuuteen sekä lapsen ja vanhemman väliseen suhteeseen. Työn ja perheen yhteensovittaminen on noussut yhdeksi haasteeksi. (Rönkä & Kinnunen 2002, 4–5.) Lisäksi lama-ajan julkisten menojen leikkaukset ovat kohdistuneet vahvasti lapsiperheisiin (Puroila 2004, 7–8). Erityisesti yksinhuoltajien taloudellinen asema on suhteellisesti heikentynyt. Taloudellinen eriarvoisuus on Suomessa lisääntynyt. (Satka, Alanen, Harrikari & Pekkarinen 2011, 14.) Eriarvoisuuden lisääntyessä yhteiskunnallinen osattomuus ei voi olla heijastumatta lapsiperheiden elämään. Tämä näkyy muun muassa lasten kasvatukseen liittyvinä vaikeuksina sekä vanhempien jaksamiseen sekä lasten ja nuorten käyttäytymiseen ja terveyteen liittyvinä asioina. (Törrönen 2010, 17.) Vuosituhannen vaihteen jälkeen on alettu puhua, ettei lasten pahoinvoinnin katsota rajoittuvan vain marginaalissa eläviin perheisiin, vaan myös ”normaalien” keskiluokkaisten perheiden lapset näyttäisivät voivan huonosti (Forsberg & Ritala-Koskinen 2010, 47).

Viime vuosikymmenten ajan julkista keskustelua perheistä on leimannut huoli lasten ja perheiden pahoinvoinnin lisääntymisestä (Puroila 2004, 8). Lasten pahoinvoinnin syitä pohdittaessa voidaan huomio kohdistaa yhteiskunnallisten ja palvelujärjestelmässä tapahtuneiden muutosten ohella myös lasten vanhempiin. Pahoinvoivissa lapsiperheissä oireilevat lasten lisäksi myös useasti vanhemmat varsinkin tilanteissa, jotka johtavat lastensuojelun toimenpiteisiin vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmien vuoksi. Tällaiset ongelmat saattavat heikentää vanhempien kykyä vastata

lapsen normaalista kasvusta ja kehityksestä varsinkin, jos niihin liittyy muita perheen toimintamahdollisuuksiin negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä esimerkiksi työttömyyttä ja köyhyyttä. (Raunio 2009, 285.) Näyttää siltä, että perheiden mahdollisuudet vastata lasten normaalista kehityksestä ovat huonontuneet (emt., 283). Enenevässä määrin on esitetty huolta siitä, että universaalit perhepoliittiset toimenpiteet eivät ole riittäviä. Myös ajatus siitä, että perheet tarvitsevat erityisempää ja kohdistetumpaa tukea vanhemmuuteen ja lapsista huolehtimiseen on korostunut. (Kuronen & Lahtinen 2010, 65.)

Monet yhteiskunnalliset muutokset vaikuttavat perhetyön kehittymisen taustalla. Keskustelua on käyty muun muassa perheiden omien sosiaalisten verkostojen kaventumisesta, lasten ja nuorten ongelmien kasvusta, työelämän ja perheen yhteensovittamisesta, perheiden elämäntilanteiden moninaistumisesta ja erityispalveluiden tarpeiden jatkuvasta lisääntymisestä. Nämä asiat ovat haastaneet palveluiden tuottajat vastaamaan perheiden muuttuneisiin tarpeisiin. Tällaisiin tilanteisiin on ajateltu voitavan vastata perhetyön eri toimintamuodoilla. (Uusimäki 2005a, 18–19.)

2.2 Perhetyön taustaa ja perusteluja

2.2.1 Perhetyön historiaa

Perhetyö on lähtöisin maaperästä, jonka muokkasivat kansakuntaa rakentavat kansalaisliikkeet 1800–1900-lukujen taitteessa. Kansalaisliikkeet toivat esiin yhteiskunnallisia asioita, joiden yhteydessä tuotiin esiin myös perhe-elämää koskevaa huolta. Perhetyö on reilun sadan vuoden ajan heijastanut yhteiskunnan sosiaali- ja perhepoliittista tilannetta. Perhetyötä on toteutettu jokaiselle kaudelle ominaisella tavalla. (Nätkin & Vuori 2007, 10.)

Perhetyön historiaa ei ole mahdollista kirjoittaa yhtenäisenä kertomuksena, koska perhetyön kehityksen taustalla on monia erilaisia prosesseja ja tapahtumia. Tällaisia tapahtumia ovat yhteiskunnallisten murrosvaiheiden lisäksi esimerkiksi hyvinvointivaltion rakenteelliset muutokset, ammatilliset pyrkimykset sekä perheen merkityksen vaihtelut. (Nätkin & Vuori 2007, 16–17.) Lisäksi perhetyön kehittymisen taustalla vaikuttavia asioita ovat eriarvoistunut kehitys, sosiaaliturvan ja palveluiden rakennemuutokset, työelämämuutokset, koulutus- ja tehtävärakennemuutokset, asunto- ja asuinalue-rakennemuutokset, kulttuuriset ja arvomaailmojen muutokset ja päihteidenkäytön kulttuuriset muutokset. Nämä muutokset ovat velvoittaneet kuntia ja

yleensä palveluiden tuottajia vastaamaan lapsiperheiden muuttuneisiin tarpeisiin erilaisissa tilanteissa. (Heino 2008, 7.)

Lastensuojelun perhetyön historiassa Suomessa voidaan nähdä tärkeänä ajanjaksona sodan jälkeinen aika. Tuohon aikaan alkoivat Mannerheimin lastensuojeluliiton järjestämät kodinhoitajakurssit. Kodinhoitajatyön tarkoituksena oli auttaa vähävaraisia monilapsisten perheiden äitejä sekä antaa valistusta lasten ja kodin hoidossa. Varsinainen idea perhetyöstä on kuitenkin lähtöisin Ruotsista, josta tuli muutenkin mallia erilaisesta yhdyskuntatyöstä. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja sosiaalhallitus käynnistivät 1976 tehostetun perhetyön kokeilun. Kokeilun kautta kehitettiin kohdennettua kotipalvelua moniongelmaisille perheille. Vanhempia opetettiin lasten ja kodin hoidossa. Työllä pyrittiin myös innostamaan perheitä vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Tehostettu perhetyö laajeni nopealla tahdilla. Vuonna 1980 tehostettua perhetyötä oli mahdollista saada 80 kunnassa. (Satka 1994, 323–330.) Kodinhoitajan tehtävät alkoivat muuttua tuolloin kodinhoitotyöstä enemmän työksi, jossa perhettä tuetaan ottamaan vastuuta omasta elämästään ja perheen kanssa keskustellaan (Reijonen 2005, 9). Samanaikaisesti 1970- ja 1980-luvuilla tehostettiin myös kaikkiin kansalaisiin ja niin sanottuihin normaaliperheisiin kohdistettua perhekasvatusta. Perhekasvatus kokosi innokkaita eri alojen ammattilaisia, poliitikkoja ja järjestöaktiiveja. Perhetyötä rakennettiin intensiivisesti perhekasvatuksena, perhevalmennuksena ja perheterapiana. (Nätkin & Vuori 2007, 15.)

Lastensuojelun perhetyön kehittymisen toinen merkittävä käänne oli 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa tapahtunut lastensuojelun laitusrakenteiden muutos. Laitoksista käsin alettiin tehdä enemmän avohuollollista lastensuojelutyötä. (Reijonen 2005, 9.) Tätä työtä hahmotettiin jo perhetyöksi työntekijöiden toimesta (Forsberg 1998, 147). Vaikka lastensuojelulaitosten avotyöskentelyssä ei ollut mitään erityistä uutta keinovalikoimaa, laitusrakenteiden muutos tuki lastensuojelun perhetyön kehitystä. 1990-luvun loppupuolella käynnistyi perhetyötä tekeviä yhteisöjä, joiden yhteydessä ei ollut laitospalveluita. Kunnilla alkoi olla enemmän sosiaalitoimistoissa työntekijöitä perhetyöntekijä-nimikkeellä sosiaalityöntekijöiden ja kodinhoitajien työn tukena lastensuojelun avohuollon työssä. (Reijonen 2005, 9.) *”Lapsiperhetyöhön muodostui uusi ammattikunta – perhetyöntekijät”* (Heino 2008, 21). Nykyistä, monimuotoista perhetyötä voidaan pitää kotipalvelun ja lastensuojelun historiallisen kehityksen tuloksena. Lisäksi nykymuotoiseen perhetyöhön ovat osaltaan vaikuttaneet suomalaisen neuvolatoiminnan menestystarina, päivähoiton rakentuminen naisten työssä käymisen mahdollistajaksi sekä oppilashuollon kehittyminen kouluissa. (Järvinen ym. 2012, 46.)

2.2.2 Perustelut perhetyölle

Yhteiskunnan perustehtäviin kuuluu lapsista, nuorista ja perheistä huolehtiminen. Kansalaisyhteiskunnan tulee huolehtia tuottavaan työhön osallistumattomista yhteiskunnan jäsenistä. Tämä perheistä huolehtimisen perustehtävä on suomalaisessa yhteiskunnassa toteutettu eri aikakausina eri tavoin perusteltuna ja erilaisten toimintamuotojen avulla. (Järvinen ym. 2012, 46.) Perhetyön voidaan nähdä olevan yhteiskunnallista ja sosiaalista työtä, jonka tavoitteena on perheen tarpeiden mukaisesti ratkaista ihmisten arkielämässä esille tulleita haasteellisia elämäntilanteita, ongelmia tai muutostarpeita. Perhetyön tarve on kasvanut yhteiskunnassa tapahtuneiden muutosten heijastuessa perheiden hyvinvointiin. Erilaiset ennakoimattomat ja arvaamattomat tapahtumat elämässä voivat aiheuttaa ongelmia ja kriisejä tai niiden kasaantumista, joka taas voi vaikeuttaa perheen arjessa selviytymistä. Tukimuodoilla voi olla iso merkitys perheiden arjessa ja jaksamisessa. (Emt., 15.)

Perhetyön lähtökohtana on perheiden elämästä johtuvat tarpeet, jotka voivat liittyä lasten kehitys- ja kasvatusasioihin, perheen elinoloihin, vanhemmuuden tukemiseen sekä perheen hyvinvoinnin ja toimintakyvyn lisäämiseen (Rönkkö & Rytönen 2010, 27). Perhetyötä perustellaan ensisijaisesti lapsen edulla. Perhetyön asiakkaina ovat pääasiassa lapsiperheitä. Keskeisenä asiakkaana on usein juuri lapsi. Työskentely kohdistuu myös pariskuntiin, jotta vanhemmuuden jatkuminen ja lasten etu turvattaisiin, vaikka vanhemmat eroaisivat. Kaikkiaan suomalainen perheymmärrys ja hyvinvointivaltion perheille tarkoitetut palvelut ja etuudet on rakennettu pitkälti lapsiperheen ympärille. Lapsilainsäädäntöä on rakennettu ja tarkennettu vuosien kuluessa ja lainsäädännössä puolestaan on purettu aikuisten välisiä perhesidoksia ja -velvollisuuksia. Nykyään lapsilla on yksilöllisiä oikeuksia ja kasvavassa määrin asema ammattilaisten yksilöasiakkaina, mutta heitä ei voida kokonaan irrottaa perhesidoksista. (Nätkin & Vuori 2007, 9.)

Perhetyön motiivina on yleisimmin huoli perheestä ja erityisesti huoli kohdistuu perheen lapseen. Huolen taustalla on tieto perhettä kohtaavista ongelmista ja riskeistä. Huolen käsite sopii hyvin perhetyön analyysiin, koska sen viritys on positiivinen. Huolen avulla on mahdollista koota eri toimijoita yhteen. Huolelle tulee kuitenkin määritellä erityisiä sisältöjä, jotta siihen voidaan etsiä vastauksia. Näihin sisältöihin vaikuttaa aina tietynä aikakautena ymmärretyt ajankohtaiset ongelmat. Riskillä puolestaan tarkoitetaan tekijöitä, joiden aiheuttamia haittoja on tarkoitus ennakoida ja ehkäistä koko väestön tasolla. Huolen käsite taipuu kuitenkin paremmin analyysiin, joka koskee myös perheiden ja perheenjäsenten suojelua. Kun riskien minimointi tapahtuu

pyrkimällä poistamaan uhkaavia tilanteita tai vääränlaista käytöstä, huolen käsite viittaa sekä huolenpitoon että positiivisten tekijöiden vaikutuksen lisäämiseen yksilöiden ja perheiden elämässä. (Nätkin & Vuori 2007, 18–19.)

Lapsen etu esitettynä huolen nimissä on yhteiskunnallisessa keskustelussa erittäin vahva argumentti. Lapsen etu ei ole enää vain kansallinen huoli, vaan osa globaalia maailmanjärjestystä. Suomen vuonna 1989 ratifioima YK:n Lapsen oikeuksien julistus velvoittaa toimimaan lapsen edun ja hyvinvoinnin turvaamiseksi. Lapsen ja perheiden edun huomioon ottamista ohjaa myös Euroopan unionin säädöstö. Lapsen hyvinvointi mielletään itseisarvoksi. Huolen kenttä kasvaa sitä mukaa, kun siihen tulee uusia piirteitä ja sitä enemmän se kutsuu toimijoita yhteen. (Nätkin & Vuori 2007, 20.) Perhetyön erilaisissa toimintatavoissa tärkeää onkin perheen ja kaikkien sen perheenjäsenten kanssa työskentelyn lisäksi saumaton yhteistyö eri tahojen kanssa (Reijonen 2005, 10).

2.2.3 Perhetyön sijoittuminen palvelujärjestelmään nykyisessä ja suunnitteilla olevassa lainsäädännössä

Suomalaisen sosiaalipalvelujärjestelmän perustana ovat lakisääteiset tehtävät, jotka kuuluvat kunnille ja valtiolle (Järvinen ym. 2012, 59). Perhetyötä järjestetään kunnallisina palveluina ja yksityisellä sektorilla. Perhetyötä tehdään monissa eri instituutioissa. (Vilén, Seppänen, Tapio & Toivanen 2010, 6.) Kunnallisella puolella perhetyötä toteutetaan esimerkiksi sosiaalityössä, päivähoidossa, neuvoloissa ja kotipalvelussa (emt., 24–25). Lisäksi esimerkiksi seurakunnat ja erilaiset järjestöt tekevät perhetyötä. Perhetyötä tehdään monilla muillakin ammattinimikkeillä kuin perhetyöntekijä. (Emt., 6.) Perhetyöllä voidaan välillä tarkoittaa myös maallikkovoimin tehtävää työtä. Toisinaan perhetyön nimissä ylitetään organisaatioiden rajoja ja hallinnollisia jakoja. (Nätkin & Vuori 2007, 7.) Perhetyö sijoittuu eri tavoin eri kuntien palvelujärjestelmissä ja siksi käytössä oleva terminologia eri kuntien välillä vaihtelee jonkin verran (Järvinen ym. 2012, 63). Etenkin sosiaali- ja terveydenhuollossa on kuitenkin katsottu tarpeelliseksi määrittää perhetyö täsmällisemmin, jotta perhetyötä voitaisiin siten suunnitelmallisemmin kehittää omana työmuotonaan (Rönkkö & Rytönen 2010, 28). Esimerkiksi terveyden ja sairaanhoidon hoitamisen teorioissa ja käytännöissä perhetyötä nimitetään käsitteillä perhehoitotyö tai perhekeskeinen hoitotyö (Järvinen ym. 2012, 16).

Yhteiskuntapolitiikka ja siihen kuuluva perhepolitiikka määrittävät perhetyön ehtoja (Rönkkö & Rytönen 2010, 31). Perhepolitiikalla tarkoitetaan kaikkia julkisen vallan pyrkimyksiä ohjata sekä yksittäisten perheiden toimintaa että perhetyötä. Perhepolitiikka tarkoittaa lainsäädännöllistä ja materiaalista tukea, joilla tuetaan perheiden hyvinvointia. Perhetyö on sidoksissa myös kulttuurisiin ajattelutapoihin ja ideologioihin, joissa perheen merkityksiä muovataan. (Nätkin & Vuori 2007, 8.)

Maassamme ei tätä tutkimuksen teoriaosuutta kirjoitettaessa sekä tutkimuksen empiirisen osion haastatteluja tehdessä ole perhetyötä suoraan säätelevää lainsäädäntöä. Haluan tässä tutkimuksessa tuoda esiin tämän hetken tilanteen lainsäädännön suhteen, koska se vaikuttaa tutkittavien näkemyksiin tutkittavasta ilmiöstä. Tämän tutkimuksen ollessa valmis uusi lainsäädäntö on jo voimassa, joten sen vuoksi tuon myös uutta lainsäädäntöä esille. Tällä hetkellä välillisesti useat sosiaalialan toimintaa säätelevät lait ja asetukset vaikuttavat perhetyön toteutukseen. Ohjausvastuu kuntien tuottaman ja tilaaman perhetyön toteutuksesta on sekä valtion että kuntien vastuulla. Perhetyöhön vaikuttavia keskeisiä ohjaavia tahoja ovat eduskunta ja valtioneuvosto, sosiaali- ja terveysministeriö, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, aluehallintovirastot ja kunnat. (Järvinen ym. 2012, 49–50.) Perhetyötä koskevia lakeja tällä hetkellä ovat muun muassa perustuslaki, henkilötietolaki, julkisuuslaki, sosiaalihuoltolaki, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista, laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä, laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta ja lastensuojelulaki (Vilén ym. 2010, 36–38).

Sosiaalihuoltolaki säättää sosiaalialan toiminnan perusteet (Järvinen ym. 2012, 50). Sosiaalihuoltolaki määrittelee kaikkien sosiaalihuollon toimijoiden työtä (Vilén ym. 2010, 37). 31.3.2015 asti voimassa olevassa sosiaalihuoltolaissa (1982/710, 1§, 17§, 20§, 21§) on mainintoja yksityisen henkilön, perheen sekä yhteisön sosiaalisen turvallisuuden ja toimintakyvyn edistämistä ja ylläpitämistä sosiaalipalvelujen avulla. Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalipalveluja ovat sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelut, asumispalvelut, laitoshuolto, perhehoito, omaishoidon tuki sekä vammaisten työtoiminta. Lain perusteella kunnan on järjestettävä esimerkiksi kotipalvelua heikentyneen toimintakyvyn, perhetilanteen, rasittuneisuuden, sairauden, synnytyksen, vamman tai muun vastaavan syyn perusteella. Sosiaalihuoltolaissa puhutaan siis sosiaalipalveluista ja ne voidaan mieltää perhetyön osa-alueiksi. Nykyinen sosiaalihuoltolaki ei puhu sellaisenaan perhetyöstä. (Uusimäki 2005a, 19–20.)

Lastensuojelulaki käsittelee lastensuojelun järjestämistä, toimintamuotoja ja periaatteita, avohuollon tukitoimia, huostaanottoa, lapsen asemaa sijaishuollossa ja perhe-, laitos- ja jälkihuoltoa. Kyseisen

lain tarkoituksena on myös varmistaa, että maassamme toteutuu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ja EU-lainsäädännön ja Suomen perustuslain lapsille takaama erityinen suojeleminen. Nykyinen lastensuojelulaki on uudistettu vuonna 2007. Lastensuojelulain 36 pykälässä perhetyö mainitaan selkeästi avohuollon tukitoimena. Vuoden 2008 alusta alkaen lastensuojelun perhetyötä on virallisesti kuulunut olla saatavilla maassamme. Perhetyön historian kannalta tällä asialla on iso merkitys. Mahdollisuus perhetyöhön avohuollon työmuotona kuuluu lastensuojelulain mukaan myös huostaan otetun nuoren jälkihuoltoon. (Järvinen ym. 2012, 52–53.)

Tämän tutkimuksen teon aikana on valmisteilla uusi sosiaalihoitolaki ja eräitä siihen liittyviä lakeja. Hallituksen esityksen (164/2014 vp) mukaan uusi sosiaalihoitolaki tulee siirtämään painopistettä erityispalveluista yleispalveluihin. Osa nykyisistä lastensuojelun avohuollon tukitoimista siirtyy sosiaalihoitolain mukaisiksi palveluiksi. Lakimuutoksen pyrkimyksenä on madaltaa tuen hakemisen kynnystä ja turvata tarpeellinen tuki perheille oikea-aikaisesti ilman lastensuojelun asiakkuutta. Lakiuudistuksessa lastensuojelun avohuollon tukitoimista sosiaalihoitolain mukaisiksi palveluiksi siirtyy perhetyö, tukihenkilöt ja -perheet sekä vertaisryhmätoiminta. Kunnalle tulee uudistuksen myötä velvoite järjestää kotipalvelua niille lapsiperheille, joille palvelun järjestäminen on välttämätöntä perheen huolenpitotehtävän turvaamiseksi.

Lastensuojelu sijoittuu jatkossa aiempaa vahvempien peruspalveluiden rinnalle. Pyrkimyksenä on, että lastensuojelun asiakkuus ei katkaise tai ole esteenä sosiaalihoitolain tai muiden lapsia tai perheitä tukevien palvelujen saamiselle. Lastensuojelun avohuoltona voidaan peruspalveluiden lisäksi järjestää muun muassa *tehostettua perhetyötä* ja tarvittaessa sijoittaa koko perhe joko perhe- tai laitoshoitoon, silloin kun perhe suostuu siihen ja tarvitaan ympärivuorokautista hoitoa. Tarkoituksena on välttää lapsen sijoittamista yksin kodin ulkopuolelle sekä vähentää kiireellisiä sijoituksia. Sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi ei ole välittömässä vaarassa tulee sijoittaminen osin korvata avohuollon sijoituksilla tai *kotiin tehtävällä intensiivisellä perhetyöllä*. (HE 164/2014 vp.)

Tämän tutkimuksen teon loppuvaiheessa uusi sosiaalihoitolaki (2014/1301) on jo astunut voimaan. Uuden sosiaalihoitolain mukaan *perhetyötä* annetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen tai nuoren terveyden ja kehityksen turvaamiseksi (sosiaalihoitolaki 2014/1301, 18 §). Huhtikuun 1. päivästä 2015 lukien perhetyö ei ole enää lastensuojelulain mukainen avohuollon tukitoimi, vaan perhetyö on osa yleisiä sosiaalipalveluja. Sitä on kuitenkin mahdollista edelleen järjestää myös lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle. Sen sijaan lastensuojelulaissa säädetään, että lastensuojelun asiakkaana

olevalle perheelle tulee tarvittaessa järjestää asiakassuunnitelma huomioon ottaen lastensuojelun avohuollon tukitoimena *tehostettua perhetyötä*. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

2.3 Perhetyön toteutusmuotojen määrittelyä

Tämän kappaleen alussa tuon ensin esiin yleistä tietoa perhetyön määrittelystä ja perhetyön moninaisuudesta sekä perhetyön kohdentumisesta. Sen jälkeen määrittelen omissa kappaleissaan ennaltaehkäisevää perhetyötä ja lastensuojelun perhetyötä.

2.3.1 Yleistä perhetyön määrittelystä

Perhetyöksi kutsutaan laajimmillaan kaikkea eri yhteiskunnallisten palveluntuottajien perheiden parissa tekemää työtä. Monen ammattikunnan työssä perhe nähdään kokonaisuutena ja ihmisten elämään keskeisesti vaikuttavana yhteisönä. Perhesuuntautuneisuus liittyy kaikkien niiden ammattiryhmien työhön, jotka työskentelevät jollakin tavalla perheisiin liittyvien kysymysten kanssa. Ammattiryhmiä voivat olla esimerkiksi poliisi, lääkäri, opettaja, lastentarhanopettaja, terveydenhoitaja, pappi, sosiaalityöntekijä, sosionomi, terapeutti, lähihoitaja, psykiatri tai diakoni. (Rönkkö & Rytönen 2010, 27–28.) Useat eri tahot ja palvelun tuottajat ovat ottaneet käyttöön perhetyön käsitteen, koska niillä on halu tukea ja auttaa perhettä erilaisissa elämäntilanteissa (Uusimäki 2005a, 19). Kirsi Suviaro-Laukka (2004) toteaa myös, että hyvin erityyppiset perheisiin kohdistuvat työmuodot mielletään perhetyöksi. Perhetyölle ei ole hänen mukaansa olemassa yhdenlaista tarkkaa määritelmää eikä tietynlaista vakiintunutta työmuotoa. Monissa ammateissa käytetään käsitettä perhetyö työskenneltäessä perheiden kanssa. Silti eri ammattilaiset tarkoittavat perhetyön termillä eri asioita. Ei siis ole ihme, jos perhetyön käsite aiheuttaa hämmennystä. (Emt., 99.)

Mervi Uusimäki (2005b, 183) väittää perhetyön olevan muoti-ilmiö. Perhetyö on terminä vahvasti aikaa kuvaava termi, mutta Uusimäen mukaan perhetyöstä ei ilmiönä haluta ohimenevää. Ritva Nätkin ja Jaana Vuori (2007) esittävät perhetyön olevan keskeinen osa hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa. Heidän mukaansa perhetyön kautta on mahdollista pohtia yhteiskunnallisia asioita laajemminkin. ”*Juuri perhetyön piirteet - sen jatkuvassa liikkeessä olevat muodot sekä tapa paeta selkeitä määrittelyä - luonnehtivat sitä yhteiskunnallisen muutoksen tilaa, jota parhailaan*

elämme.” (Emt., 8.) Myös Ritva Järvinen ym. (2012, 13) kirjoittavat, että perhetyölle ei ole olemassa yhtä tarkkaa määritelmää tai yhtä vakiintunutta työmuotoa. Heidän mukaansa perheen käsite ja perheiden elämäntilanteet ovat niin moninaisia, että perhetyökään ei voi olla yksinkertaista. He jatkavat näkemyksensä, että perhetyö on osittain muodoiltaan ja toimintatavoiltaan jäsentymätöntä. Leena Rönkkö ja Timo Rytönen (2010, 27) yhtyvät käsitykseen, että perhetyö on käsitteenä monisäikeinen ja -merkityksellinen. He myös toteavat, että perhetyön määritelmiä on laadittu monin eri perustein ja monista eri lähtökohdista käsin. Myös Nätkin ja Vuori (2007,17) toteavat: *”Pikemmin kuin minkään tietyn kentän tai toiminnan kattava käsite, perhetyö on heuristinen idea, jonka avulla voidaan lähestyä hyvin monentasoisia perheiden ja ammattilaisten suhteisiin liittyviä prosesseja.”*

Perhetyötä käsittelevä aineisto on kasvanut koko 2000-luvun ajan. Perhetyötä käsitellään erilaisessa kirjallisuudessa kuten tutkimuksissa, perhetyön hankeraporteissa ja oppikirjoissa. Selvästi eniten perhetyötä käsittelevää aineistoa on erilaisten selvitysten, julkaisujen ja raporttien muodossa. Niissä on haarukoitu perhetyön ammatillista ja sisällöllistä kehitystä Suomessa tai ne ovat syntyneet erilaisten hankkeiden tai projektien tuloksena. Tutkimuskirjallisuus käsittelee perhetyöstä tutkittua tai tuotettua tietoa. Myös erilaiset opinnäytteet ovat tehneet perhetyötä näkyväksi. Uusimäki (2005b) viittaa havaintoon, että perhetyön toimivuuden parantaminen on aiheuttanut tarvetta määritellä perhetyötä tarkemmin. Siihen on haettu ratkaisuja perhetyön mallinnuksien kautta. (Emt., 196.) Suviaro-Laukka (2004, 99) toteaa myös, että perhetyön käsitteen kirjavuus ja menetelmien kirjo haastavat perhetyön käsitteen selvittämiseen.

Tarja Heino, Kristiina Berg ja Johanna Hurtig (2000) tekivät laajan selvityksen eri tavoin organisoiduista perhetyön malleista. 1990-luvulla perhetyö oli lähtenyt voimakkaaseen kasvuun. Heino, Berg ja Hurtig jäsensivät selvityksessään perhetyön työmuotoja ja prosesseja. Heidän raportissaan tulee ilmi, että erilaisia perhetyön menetelmiä ja toimintatapoja oli kehitetty eri puolilla Suomea toisten kokemuksia juurikaan selvittämättä. Selvityksen mukaan perhetyössä olevat käytännöt ovat moninaisia. Heinin kollegoineen tekemässä raportissa perhetyönä puhutaan esimerkiksi perhekuntoutuksesta, perhetukityöstä, ohjaavasta perhetyöstä, toiminnallisesta avotyöstä, avohuollollisesta perhetyöstä, tehostetusta perhetyöstä ja perhehoitotyöstä, jolloin kohteina voivat olla joko perheet, jotka tarvitsevat tilapäistä tukea tai perheet, jotka ovat olleet pitkään lastensuojelun asiakkaina. (Emt., 7–10.) Nätkinin ja Vuoren (2007) mukaan myös Uusimäki (ks. 2005a) on tutkinut erilaisia perhetyön projekteja ja mallinnuksia. Heidän mukaansa Uusimäki näkee, että perhetyössä keskeinen jännite on erottaa ennalta ehkäisevä kaikille avoin perhetyö tarkasti kohdennetuista interventioista. Perhetyön ehkä tärkein rajalinja kulkeekin siinä, milloin työ

kohdennetaan kaikkiin eli niin sanottuihin ”normaaliperheisiin” ja milloin sen kohteena ovat moniongelmaisiksi ja paljon tukea vaativiksi arvioidut perheet. Näkemykset eroavat, että kuinka paljon perheitä kuuluisi palvella, mihin saakka perheiden elämään voidaan puuttua ja tulisiko palveluja järjestää kaikille vai vain erityistä tukea tarvitseville ryhmille. (Emt., 17.)

Perhetyössä on kehitetty erilaisia työmuotoja, toimintatapoja ja -malleja. Perhetyötä toteutetaan esimerkiksi perhetapaamisina, yksittäisen perheenjäsenen tapaamisina, kotikäynteinä, kerho- ja ryhmätoimintana, retki- ja leiritoimintana sekä perhekuntoutuksena. Yhteistä eri perhetyön työmuodoille on suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus, jotka määräytyvät perheen tarpeiden mukaan. (Järvinen ym. 2012, 15.) Johanna Hurtig (2003, 28) toteaa, että työmuotojen käytännön kuvauksissa monimuotoisuus havainnollistuu. Perhetyö voi olla esimerkiksi arkista apua, keskustelullista perhetyötä, toiminnallisesti painottunutta perhetyötä, perhekuntoutusta tai ryhmämuotoista työskentelyä. Mikko Reijonen (2005, 7) esittää, että perhetyön työkäytännöt ovat syntyneet paikallisesti esiintyneiden tarpeiden mukaan. Pääasiassa on ollut tarvetta tukea perheitä kokonaisvaltaisesti heidän omassa lähiympäristössään sekä tarjota apua perheen arkeen.

Perhetyötä tehdään erilaisissa toimintaympäristöissä (Rönkkö & Rytönen 2010, 27). Perhetyöllä voidaan tarkoittaa joko yleensä perheiden parissa tehtävää työtä tai sitten perheiden kanssa tehtävää työtä erityisesti perheiden kotona. Perhetyö voi olla joko perheiden epävirallista tukemista tai laajempaa tukemista ja puuttumista erilaisten virallisten väliintulojen kautta. Perhetyöllä voidaan tarkoittaa ennaltaehkäiseviä tai lastensuojelullisia palveluja. Perhetyö voidaan nähdä myös lähestymistapana ja työmenetelmänä. Perhetyö voi näyttäytyä erilaisena tehdäänpä sitä hoitotyössä, sosiaalityössä, varhaiskasvatuksessa, koulussa, laitoksissa, kotihoidossa tai kolmannella sektorilla seurakuntien tai järjestöjen tekemänä. (Järvinen ym. 2012, 12.) Lisäksi perhetyötä on mahdollista kuvailla sen mukaan, millaisia lähtökohtia perhetyölle asetetaan: onko perhetyö lapsiperheiden ohjausta ja neuvontaa, kotipalvelua, puuttumista vanhempien elämäntapoihin tai esimerkiksi lapsen kehityksen tukemista (Rönkkö & Rytönen 2010, 27). Myös Heino (2008, 44) toteaa, että perhetyön käsite voi viitata organisaatioon tai kuvata pyrkimystä tai metodologiaa tai kohdetta kuten vauvaperhetyö tai päihdeperhetyö.

Perhetyö kohdistuu perheisiin ja niiden jäseniin. Perhetyössä perheelle tehdään jotakin tai perheen kanssa tehdään jotakin asioita. Perhetyössä perhettä neuvotaan, valistetaan ja kasvatetaan. Perheen kanssa työskennellään auttamalla, palvelemalla, aktivoimalla, valmentamalla, tarjoamalla ja konsultoimalla. Perheestä kerätään tietoja ja arvioidaan perheen tilannetta. Perhetyöllä ehkäistään ongelmia tai korjataan niitä. Pääasiallisesti perhe pyritään pitämään koossa, mutta joissakin

tilanteissa lapsi erotetaan vanhemmistaan. Joskus perhetyö voi tarkoittaa sitä, että perhe korvataan kodin- tai perheenomaisilla järjestelyillä. (Nätkin & Vuori 2007, 8.)

Myös perheiden tuen ja avun tarve vaihtelevat. Perhetyötä voidaan tehdä sekä hyvinvoivien perheiden parissa että perheiden kanssa, joilla on isoja kriisejä. Perheiden tilanne vaihtelee perhetyön eri vaiheissa. Myös perhetyön intensiivisyys ja kesto vaihtelevat perheen tarpeiden mukaan. Perhetyön tavoitteet asetetaan jokaisen perheen tarpeiden mukaan. (Järvinen ym. 2012, 15.) Tärkeää on myös huomata, että perhe voi välillä olla ennaltaehkäisevän perhetyön asiakas ja välillä lastensuojelun perhetyön asiakas, koska perheen tarpeet saattavat vaihdella tukemisesta vahvaan puuttumiseen (emt., 71).

Perhetyön moninaisuudesta johtuen olen tässä tutkimuksessani rajannut tutkimuksen kohteeksi ennaltaehkäisevän perhetyön ja lastensuojelun perhetyön. Kyseisistä perhetyön muodoista on erikseen löydettävissä määrittelyä kirjallisuudesta. Kuvailen seuraavaksi omissa kappaleissaan ennaltaehkäisevän perhetyön sekä lastensuojelun perhetyön määrittelyä laajemmin. Tutkimukseni kohteena ennaltaehkäisevän perhetyön muodoista on aikuissosiaalityön organisaatioon kuuluva neuvolan yhteydessä tapahtuva ennaltaehkäisevä perhetyö sekä lastensuojelun perhetyömuodoista lastensuojelun avohuollon perhetyö.

2.3.2 Ennaltaehkäisevä perhetyö

Lastensuojelulaissa säädetään kunnan velvollisuudeksi järjestää ehkäiseviä lastensuojelullisia palveluita. Ehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan myös muiden kuin lastensuojelutyössä olevien työntekijöiden tekemää työtä silloin kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Tällaisella ennaltaehkäisevällä työllä tarkoitetaan esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvoloiden sekä muun terveydenhuollon, päivähoiton, opetuksen ja nuorisotyön antamaa erityistä tukea. (Lastensuojelulaki 2007/417, 3§.)

Ennaltaehkäisevä perhetyö on lapsiperheille tarkoitettua kokonaisvaltaista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä tukemista. Ennaltaehkäisevässä perhetyössä autetaan koko perhettä, mutta myös perheenjäsenten yksilölliset tarpeet huomioidaan. Perhetyössä periaatteena on vapaaehtoisuus. Ennaltaehkäisevä perhetyö sisältää usein vanhemmuuden tukemista, lasten hoidossa ja kasvatuksessa ohjaamista sekä kodin arjen ja arkirutiinien hallinnan tukemista. Työssä pyritään myös perheen toimintakyvyn vahvistamiseen uusissa tilanteissa sekä perheen vuorovaikutustaitojen

tukemiseen ja sosiaalisten verkostojen laajentamiseen. Tarkoituksena on ehkäistä syrjäytymistä. (Lastensuojelun käsikirja 2015.)

Ennaltaehkäisevän perhetyön tavoitteena on perheen hyvinvoinnin ylläpitäminen. Työskentelyn avulla pyritään ennaltaehkäisemään elämän muutostilanteissa syntyviä riskejä. Ennaltaehkäisevän perhetyön avulla tuetaan perhettä arjessa ja pyritään auttamaan perhettä löytämään omat voimavaransa. Tavoitteena on tukea perhettä jo siinä vaiheessa kun ongelmat tai pulmat ovat pieniä. Sekä perhe että työntekijä kokevat työskentelyn usein palkitsevana, koska muutoksia on mahdollista saada hyvinkin nopeassa ajassa. Ennaltaehkäisevän perhetyön pääasiallisina asiakkaina ovat alle kouluikäisten lasten perheet tai perheet, joihin on syntymässä vauva. Myös kouluista käsin tehdään ennaltaehkäisevää perhetyötä. Perhetyöntekijä voi tavata lasta myös esimerkiksi päivähoitossa. (Järvinen ym. 2012, 73.) Myös seurakunnat ja erilaiset järjestöt tekevät perhetyötä.

Tämän tutkimuksen tekovaiheessa voimassa oleva sosiaalihuoltolaki (1982/710) määrittelee kotipalvelun sosiaalipalveluksi. Kunnan pitää huolehtia kyseisen palvelun toteuttamisesta, mutta palvelun minimimäärää ei ole säädetty. Pääasiallisesti kunnat järjestävät *kotipalvelun perhetyön* itse omana palveluna sosiaali- ja terveystoimen tai sosiaalitoimen alaisuudessa. Kuntien on myös mahdollista järjestää kotipalvelun perhetyö ostopalveluina tai käyttää palvelusetelijärjestelmää. Lapsiperheille suunnatulla kotipalvelulla tarkoitetaan kokonaisvaltaista, suunnitelmallista ja pitkäjänteistä perheen tukemista. Työskentelyssä korostuu varhainen tukeminen. Kotipalvelun perhetyö on matalan kynnyksen perhetyötä, jota perhe yleensä ottaa mielellään vastaan. Perhe tulee yleensä asiakkuuteen ilmaisemansa avun tarpeen kautta. Välillä aloitteentekijä on joku perheen omasta lähiverkostosta tai työntekijä perheen muiden käyttämien palveluiden verkostosta. (Järvinen ym. 2012, 73–74.) Kotipalvelu ehkäisee monesti vanhempien uupumusta ja on apuna vaikeiden aikojen yli selviämässä. Kotipalvelusta peritään perheen maksukyvyyn mukainen maksu. (Vilén ym. 2010, 31–32.) Lapsiperheiden kotipalvelusta käytetään rinnakkaisia käsitteitä kotipalvelun perhetyö tai kotihoidon perhetyö. Kotihoidon perhetyöstä puhutaan silloin, kun kunnassa on kotipalvelu ja kotisairaanhoido yhdistetty. Lapsiperheiden kotipalvelua on kuitenkin vuosien varrella karsittu ja resursseja on siirretty vanhusten palveluihin. Lapsiperheiden kotipalvelun väheneminen on jatkunut 2000-luvulla ja osasta kunnista se on kadonnut vallon. (Järvinen ym. 2012, 73–74.) Nyt kuitenkin uudistuvan sosiaalihuoltolain (2014/1301) myötä kotipalvelu tulee lisääntymään.

Lähtökohtaisesti kaikkea perheiden kanssa neuvoloissa tehtävää työtä voidaan kutsua perhetyöksi. Neuvolan kautta on mahdollista tavoittaa kaikki perheet odotusajasta siihen saakka kunnes lapsi

menee kouluun. *Neuvolan perhetyön* tavoitteena on perheen voimavarojen vahvistaminen ja tukeminen vanhemmuudessa, parisuhteessa, kasvatuksessa ja muissa arkeen liittyvissä asioissa. Neuvolan perhetyön kehittäminen ja laajentuminen on seurausta 2000-luvun alkupuolella toteutetuista erilaisista projekteista ja hankkeista. Myös sosiaali- ja terveysministeriön 2004 ilmestyneessä *Lastenneuvolaoppaassa* on suositeltu perhetyöntekijän palkkaamista terveydenhoitajan työpariksi. Neuvolan perhetyöntekijän tehtävänä on tukea ja edistää perheiden elämänhallintaa. Tuen tarpeeseen voivat johtaa esimerkiksi vanhemman väsymys tai lievä masennus tai epävarmuus hoitajana. Myös esimerkiksi lapsen ollessa levoton perhe voi tarvita perhetyöntekijän apua. Perheen hyvinvoinnin tukemisessa on lähtökohtana vanhempien kuvaus heidän perheensä tilanteesta. Perheen tarpeet, voimavarat ja huolet huomioidaan perhetyön suunnittelussa ja toteutuksessa. Neuvolan perhetyön toteuttamisessa on erilaisia tapoja riippuen siitä, että miten sosiaali- ja terveystoimi on organisoitu kunnassa. (Järvinen ym. 2012, 77–78.) Myös neuvolan perhetyöntekijän toimenkuvat vaihtelevat jonkin verran eri kunnissa. Neuvolan perhetyöntekijä tapaa perhettä pääsääntöisesti kotikäynneillä, mutta myös esimerkiksi erilaisissa vertaisryhmissä. Neuvolan perhetyöntekijän käynnit ovat maksuttomia. (Vilén ym. 2010, 30.)

Päivähoidon perhetyötä toteutetaan osana varhaiskasvatustalvija. Palvelu on ennaltaehkäisevä työmuoto. Päivähoidon perhetyön työskentelymalli kehittyä ja muuttuu koko ajan. Työskentelyssä yhdistyvät yksilöllisen perhetyön ja päivähoidon keskeiset elementit. Päivähoidossa saattaa olla oma perhetyöntekijä tai päiväkodin työntekijät tekevät perhetyötä oman perustyönsä ohessa. Yleensä lapset perheineen ohjautuvat päivähoidon perhetyön asiakkaiksi päivähoidon aloitteesta. Myös kouluissa saattaa olla oma perhetyöntekijä. *Koulun perhetyöntekijän* tehtäviin voi kuulua esimerkiksi oppilaan päivärytmin tukeminen, koulunkäynnin edistäminen ja harrastuksiin tukeminen. Koulun oppilashuoltoryhmä voi ohjata oppilaan ja hänen perheensä perhetyöhön. (Järvinen ym. 2012, 79–80.) Kouluissa painotetaan nykyään enemmän koko perhettä tukevaan työskentelyyn muun muassa verkostoitumalla perheiden kanssa työskentelevien tahojen kanssa (Vilén ym. 2010, 30).

Toiminta-ajatus neuvolan, päivähoidon ja koulun perhetyössä on usein samankaltainen. Perheet voivat olla yhteydessä perhetyöntekijään kaikissa lapsen hyvinvointiin liittyvissä asioissa. Työn lähtökohtana on lapsi ja hänen hyvinvoinnistaan aiheutuva huoli kotona, neuvolassa, päivähoidossa tai koulussa. Lapsi saattaa olla levoton lapsiryhmässä tai käyttäytyä aggressiivisesti tai olla esimerkiksi puhumaton. Lasta auttamalla pyritään auttamaan koko perhettä. Tukeminen pyritään aloittamaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ennen kuin ongelmat kasvavat suuriksi. Perheenjäsenille tarjotaan tukea vanhemmuudessa tai arjen hallinnassa, kun perheen voimavarat

ovat vähissä tai perheessä on sairautta tai äkillinen kriisi. (Järvinen ym. 2012, 80.) Perhetyöntekijän ammattinimikkeellä toimimiseen vaaditaan yleisesti vähintään sosiaali- ja terveystieteiden perustutkinto eli lähihoitajan ammatti (Vilén ym. 2010, 24).

Myös seurakunnat ja seurakuntayhtymät järjestävät perheille suunnattua toimintaa muun muassa kerhoja, leirejä, retkiä ja kursseja. Perhetyöstä vastaavana työntekijänä seurakunnassa voi olla esimerkiksi lapsityönohjaaja, diakoni, perhetyöntekijä tai pappi, jonka vastuualueeseen kuuluvat perheet. Erilaiset järjestöt ja yhdistykset tarjoavat myös tukipalveluja perheille. Järjestöjen tarjoamia palveluita ovat esimerkiksi auttavat puhelimet, vertaisryhmät, kohdennettu perhetyö ja turvakotitoiminta. Lisäksi yksityiset palveluntuottajat tekevät perhetyötä, joilta kunnat voivat ostaa palveluja. (Vilén ym. 2010, 32–33.)

Uusimäki (2005b, 183–184) toteaa, että silloin kun perhetyötä tekevät päivähoito, koulut, koululaisten iltapäiväkerhot, neuvolat, kotipalvelu ja seurakunnat tavoitteena on hyvinvoinnin tuottaminen ja tukeminen perheissä. Tuula Saarnion (2004) mukaan viime vuosina on kiinnitetty erityistä huomiota niin sanottuihin välipalvelumuotoihin tai varhaiseen puuttumiseen, jolloin tavoitteena on tuen antaminen perheille ennen kuin ongelmat muuttuvat monimutkaisiksi ja vaikeasti hallittaviksi. Esimerkkejä välipalvelumuodoista ovat muun muassa avoimet päiväkodit. Myös erilaiset työmenetelmät ovat kehittyneet viime vuosien aikana ja ennaltaehkäisevässä perhetyössä toiminnallisuus ja vertaisryhmät ovat lisääntyneet. (Emt., 248–249.)

2.3.3 Lastensuojelun perhetyö

Kunnan on lastensuojelulain mukaan huolehdittava siitä, että lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu sekä ehkäisevä lastensuojelu järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaiseksi kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Lastensuojelun on oltava laadultaan sellaista, että se takaa lastensuojelun tarpeessa oleville lapsille ja nuorille sekä heidän perheilleen heidän tarvitsemansa avun ja tuen. (Lastensuojelulaki 2007/417, 11 §.) Tässä vuonna 2008 voimaan tullessa lastensuojelulaissa avohuollon merkitys korostui entisestään ja perhetyö oli ensimmäistä kertaa mukana lakitekstissä. Samalla lastensuojelun perhetyön rooli palvelujen kentässä vahvistui. Perhetyö kuuluu niiden avohuollon tukitoimien joukkoon, joita jokaisessa kunnassa on lain mukaan oltava tarjolla perheelle, jos lapsen kehitys vaarantuu. (Hovi-Pulsa 2011, 58.) Kyseinen lastensuojelulaki eriytti lastensuojelun perhetyön entistä vahvemmin muusta yleisemmästä, ehkäisevän näkökulman huomioon ottavasta perhetyöstä (Järvinen ym. 2012, 52). Myös Raija Hovi-Pulsa (2011, 1) toteaa,

että vuoden 2008 alusta voimaan tullut lastensuojelulaki korostaa perhetyön merkitystä entisestään. Hän jatkaa kuitenkin, että perhetyö on vielä muotoutumassa oleva työala, joka hakee paikkaansa osana lastensuojelutyötä. Perhetyö on syntynyt käytännön työn tarpeista. Perhetyötä kokonaisvaltaisesti yhdistävää teoreettista tietoperustaa ei tällä hetkellä ole löydettävissä. Tämä voi olla yksi syy siihen, miksi perhetyön käsitteellistä jäsenystä haetaan edelleen.

Marika Vilénin ym. (2010, 32) mukaan lastensuojelun perhetyön tavoitteena on lapsiperheiden tukeminen ja kuntouttaminen vaikeissa elämäntilanteissa silloin, kun perhe on lastensuojelun asiakas. Lastensuojelun asiakkuutta edeltää lastensuojelutarpeen selvitys (Järvinen ym. 2012, 81). Vilén ym. (2010) kirjoittavat, että perhetyöhön kuuluu suunnitelmallinen ja tavoitteellinen perheen tilanteen selvittely. Perhetyöllä pyritään yhteisesti sovittuihin muutoksiin. Lastensuojelun perhetyö on usein tehostettua tukea perheelle kriisitilanteessa. Lastensuojelun perhetyö on maksutonta palvelua. (Emt., 32.)

Heinon, Bergin ja Hurtigin (2000) mukaan lastensuojelun perhetyötä voidaan ryhmitellä organisoinnin, toteuttamispaikan, tavoitteen tai sisällön mukaan. Lastensuojelun perhetyö on jaettu laitoshuollon, välimaaston ja avohuollon perhetyöhön. Laitoshuollon toiminta tapahtuu lapsen tai nuoren sijoituksen aikana ja tällöin työskennellään laitoksen tiloissa. Välimaastoon sijoituvassa perhetyössä voidaan palveluja antaa myös kotona, mutta hyvin usein perheiden uhkana on laitossijoitus. Avohuollon työmuodoiksi on luokiteltu sosiaalitoimen ja esimerkiksi järjestöjen perhetyömuotoja, joissa tuen antaminen tapahtuu enimmäkseen perheen kotona. (Emt., 12–13.) Harry Fergusonin (2009, 471) näkemyksen mukaan tärkeää on mennä kotiin, koska siellä lasten ja perheen tilanne nähdään parhaiten.

Annika Myllärniemi (2007) toteaa, että lastensuojelun avohuollon perhetyö voidaan määritellä lastensuojelun avohuollon konkreettiseksi tueksi, avuksi ja toteutukseksi, jota tehdään ensisijaisesti perheiden kotona. Perhetyö mahdollistaa tiiviin tuen ja ohjauksen arjen ja vuorovaikutuksen pulmatilanteisiin. Lisäksi perhetyö on vaikuttavaa muutostyötä. Perhetyö on joustava perheille kotiin tarjottava tukitoimi, jonka vahvuuksia ovat selkeä lastensuojelullinen toimijuus lapsilähtöisen vuorovaikutuksen vahvistamisessa, intensiivisyys, arjen toiminnan ja vuorovaikutussuhteiden tasossa työskentely, myönteisyys, menetelmällinen osaaminen ja menetelmien monipuolinen soveltaminen. (Emt., 83–89.)

Lastensuojelun perhetyö näyttäytyy toisaalta asiakasperheiden yleisenä tukemisena ja arjen kasassa pitämisenä. Toisaalta perhetyön tavoitteena on perheiden syvälinen tukeminen ja puuttuminen perheiden elämään vahvojen väliintulojen avulla. (Heino, Berg & Hurtig 2000, 21–23.)

Lastensuojelun perhetyö on interventio perheen yksityisyyteen. Työskentely sisältää kontrollin elementtejä. (Järvinen ym. 2012, 82.)

Hurtigin (2003, 29) mukaan lastensuojelun perhetyö on mahdollista nähdä ajallisesti ja sisällöllisesti rajattuna lastensuojelun interventiona, eräänlaisena täsmälääkkeenä, josta on olemassa sisällöltään useanlaisia koostumuksia. Uusimäki (2005b, 187) puolestaan tuo esiin, että tuen kohteena ovat myös pitkiä asiakkuussuhteita lastensuojelun ja erityispalvelujen piirissä tarvitsevat ongelmaperheet. Uusimäki (2005a) toteaa lastensuojelun perhetyön olevan korjaavaa tai kuntouttavaa lastensuojelutyötä pitkittyneissä kriiseissä. Perhe saatetaan velvoittaa perhetyöhön. (Emt., 31.) Myös Järvinen ym. (2012, 82) esittävät, että kun perheen tilanne ja olosuhteet eivät takaa lapselle turvallista elämää, perhetyön avulla voidaan puuttua perheen elämään, vaikka perheenjäsenet eivät itse huomaisi avun tai tuen tarvetta. Lastensuojelun perhetyöhön kuuluu usein perheen motivointi, vaikka välillä lastensuojelussa motivoinnin, suostuttelun ja velvoittamisen raja on häilyvä.

Lastensuojelun perhetyön tavoitteet tehdään asiakassuunnitelmaneuvoituissa yhdessä perheen ja sosiaalityöntekijän ja muiden perheen kanssa työskentelevien yhteistyötahojen kanssa. Perhetyön tavoitteeksi määritellään usein yhden tai useamman lapsen yksilöllinen tukeminen sekä vanhempien ohjaaminen vanhemmuuteen liittyvissä asioissa. Perhetyön tavoitteena monesti on myös kodin olosuhteiden muuttaminen joidenkin tiettyjen asioiden osalta. Lastensuojelun perhetyön asiakasperheissä lasten hyvinvointiin ja kehitykseen liittyy uhkia. Työntekijöiltä edellytetään erityistä tietoa lapsen kehityksestä eri ikäkausina sekä tietoa kehitystä vaarantavista riskitekijöistä ja suojaavista tekijöistä. (Järvinen ym. 2012, 82–83.) Perhetyö lastensuojelun tukitoimena voi olla myös intensiivistä työskentelyä huostaanoton välttämiseksi tai huostaanoton tarpeen arvioimiseksi (Rönkkö & Rytönen 2010, 213). Lastensuojelun perhetyö voi myös tarkoittaa huostaanoton lakkauttamisvaiheessa perheelle annettavaa perhetyötä (Heino 2008, 45).

Lastensuojelun perhetyötä tehdään joko parityönä tai yksin. Asiaan vaikuttaa muun muassa asiakkuusprosessin vaihe, vaikeusaste ja perheen koko. Myös silloin kun perheen asiat ovat monimutkaisia tai kriisissä niin parityöskentely on perusteltua. Parityö nähdään tärkeänä myös työntekijöiden ja perheen oikeusturvan kannalta. Parityöskentely on välillä tarpeen myös työntekijöiden turvallisuuden vuoksi. (Järvinen ym. 2012, 210–211.) Lastensuojelun perhetyöstä vastaavat pääasiassa sosionomin koulutuksen saaneet perhetyöntekijät (Vilén ym. 2010, 32).

Taulukossa 1. on yhteenveto ennaltaehkäisevän ja lastensuojelun perhetyön piirteistä. Taulukkoon on pyritty kuvaamaan perhetyön moninaisuutta yksinkertaistamalla ulottuvuuksia.

	ENNALTAEHKÄISEVÄ PERHETYÖ	LASTENSUOJELUN PERHETYÖ
Asiakkuus	<ul style="list-style-type: none"> • arjen sujumisessa pulmia • perhe itse on aktiivinen saadakseen perhetyötä • kaikilla perheillä mahdollisuus • lyhytaikaista 	<ul style="list-style-type: none"> • lastensuojelullinen huoli on herännyt • perhe itse hakee apua, perheelle tarjotaan tai veloitetaan ottamaan vastaan perhetyötä • asiakkuutta edeltää lastensuojelun tarpeen selvitys • kestää pitempään
Huoli lapsesta	<ul style="list-style-type: none"> • pieni huoli tai • ihmettely lapsen tilanteesta 	<ul style="list-style-type: none"> • suuri huoli lapsesta • lastensuojeluilmoitus usein tehty
Työskentelyn luonne perhetyössä	<ul style="list-style-type: none"> • ennaltaehkäisy • varhainen tukeminen • painopiste tuessa 	<ul style="list-style-type: none"> • varhainen puuttuminen • tehostettu ja kuntouttava, intensiivinen työote • painopiste sekä tuessa että kontrollissa
Perhetyötä tarjoava organisaatio	<ul style="list-style-type: none"> • kotipalvelu/kotihoito • terveydenhuolto/neuvola, kouluterveydenhuolto • päivähoito • kolmas sektori 	<ul style="list-style-type: none"> • sosiaalitoimi
Perhetyöntekijän koulutustausta	<ul style="list-style-type: none"> • toisen asteen koulutus, esim. lähihoitaja • sosiaali- terveysalan AMK-tutkinto 	<ul style="list-style-type: none"> • toisen asteen koulutus/perhetyön erikoistumisopinnot • sosiaali- ja terveysalan AMK-tutkinto
Perhetyön sisältö ja työvälineet	<ul style="list-style-type: none"> • perhetyön suunnitelma • arjessa auttaminen • ohjaaminen ja neuvominen • keskusteluapu • toiminnalliset ja taidelähtöiset menetelmät • vertaisryhmät • moniammatillinen yhteistyö 	edellisten lisäksi: <ul style="list-style-type: none"> • parityöskentely • verkostotyö • terapiapalvelut • laituskuntoutus

TAULUKKO 1. Perhetyön toteutusmuodot (mukailtu Järvinen ym. 2012, 72)

2.4 Lapsilähtöisyys

Tutkielmani pääkäsite perhetyön lisäksi on lapsilähtöisyys. Järvisen ym. (2012) mukaan keskeiset periaatteet perhetyötä toteutettaessa ovat asiakaslähtöisyys, perhelähtöisyys ja lapsilähtöisyys. Asiakaslähtöisyys perhetyössä tarkoittaa, että perheet, aikuiset ja lapset ovat asiakkaina itsenäisiä ja aktiivisia toimijoita. Tällöin perhetyötä on mahdollista tarkastella perhelähtöisestä, aikuislähtöisestä

tai lapsilähtöisestä näkökulmasta. (Emt., 17.) Tässä tutkimuksessa en käsittele varsinaista asiakaslähtöisyyden periaatetta, vaikka näenkin sen keskeisenä sosiaalipalveluita ohjaavana periaatteena, koska asiakaslähtöisyys ei tutkimukseni teoreettisen näkökulman kannalta ole niin merkityksellinen periaate.

Lapsilähtöisyys kulkee keskeisenä teemana koko tutkimuksen ajan. Lapsilähtöisyydestä on olemassa eri tieteenalojen tutkimusten tarjoamia määritelmiä ja asiantuntijoiden käsityksiä. Tässä teoriaosuuteen kuuluvassa kappaleessa kerron ensin lapsuudentutkimuksen lähtökohdista ja siitä, miten kiinnostus lapsilähtöisyyteen on herännyt. Tutkimukseni voidaan nähdä kuuluvan yhteiskuntatieteellisesti orientoituvan lapsuustutkimuksen piiriin (vrt. Alanen 2001, 177). Lapsilähtöisyyden ja lapsikeskeisyyden käsitteitä avaam kuitenkin lapsikeskeisen pedagogiikan historian kautta ennen kuin tarkastelen lapsilähtöisyyden ja lapsikeskeisyyden tulkintoja sosiaalityössä. Sosiaalityön yhteydessä käsitteet ovat rinnakkaisia ja lähellä toisiaan. Niillä tarkoitetaan pääasiassa samoja asioita. Molemmissa käsitteissä korostetaan lapsen näkökulmaa. Tässä tutkimuksessa käytän pääasiassa lapsilähtöisyyden käsitettä, mutta teoriaosuudessa käytän silloin myös lapsikeskeisyyden käsitettä, jos lähdekirjassa tutkija on käyttänyt lapsikeskeisyyden käsitettä.

Käsittelem myöhemmin omassa kappaleessaan lapsilähtöisyyden ja perhelähtöisyyden vuoropuhelua, koska esimerkiksi Marjo Kurosen ja Pia Lahtisen (2003, 75) mukaan perhetyöntekijöiden pitää tasapainoilla toisaalta aikuisten perheenjäsenten kumppaneina ja toisaalta lasten hyvinvoinnin varmistajina. Myös Hurtig (1999, 18, 24) tuo esiin, että perhekeskeisyys on suomalaisen lastensuojelun toiminnan lähtökohtien määritelmänä ehkä yleisin. Asiakastyön käytäntöjen keskeisenä tavoitteena on usein luottamuksellisen suhteen rakentaminen vanhempiin, jotta tuen vastaanottaminen toteutuisi. *”Lastensuojelutyö on usein perhetyötä, työtä perheen kanssa.”* Sitoutuminen perhekeskeiseen ajatteluun on vahvana työskentelyn lähtökohtana. Myös toisaalla Hurtig (2003, 193) väittää, että ammattilaisten tapa lukea lasten avun tarvetta ja elämäntilannetta sitoo lapsen hyvinvoinnin tiukasti perheeseen. Hän jatkaa, ettei lasten tarpeiden selvittämistä nähdä välttämättömänä, koska lasten ajatellaan hyötyvän vanhempien auttamisesta. Hurtig (2003) tuo kuitenkin esiin, että lapsen aseman problemaattisuuden tiedostaminen on aiheuttanut lapsen huomioimisen korostamista työskentelykäytännöissä. Lapsilähtöisyydestä ja lapsikeskeisyydestä on tullut käsitteitä, joita käytetään erilaisten kehittämishankkeiden yhteydessä. (Emt., 11–12.)

2.4.1 Lapsuudentutkimuksen ja lapsilähtöisyyden lähtökohtia

Liisa Karlssonin (2012) mukaan käsitteet lapsuus, lapsuudentutkimus ja lapsilähtöisyys (lapsikeskeisyys) muokkaantuvat koko ajan. Niiden suhde toisiinsa ei ole myöskään vakiintunut. Nykyisin lapsuudentutkimusta on monilla eri tieteenaloilla. (Emt., 18, 20.) Eri tieteenaloja ja tutkijoita yhdistää tavoite ymmärtää lapsia yhteisöjensä toimijoina sekä lapsuuden ymmärtäminen osaksi yhteiskuntaa ja sen rakenteita. Tutkimusalueena lapsuudentutkimus on lähtenyt liikkeelle vasta 1980-luvulla. Lapsuudentutkimus on käynnistynyt useissa maissa samanaikaisesti ja aluksi muun muassa sosiologian ja antropologian piirissä. Tämän jälkeen tutkimus on lisääntynyt nopeasti ja laajentunut monille eri tieteenaloille. (Alanen 2009, 9.)

Erityisesti sosiologinen lapsuustutkimus on tehnyt lapsuutta ja lasten toimijuutta näkyväksi. 1980-luvun lopulla alkanutta ja 1990-luvulla vakiintunutta tutkimusta on aloitettu kutsumaan ”uudeksi lapsuustutkimukseksi”. (Ritala-Koskinen 2001, 44.) Nykyisessä sosiologian lapsuustutkimuksen kentässä on nähtävissä monia samanaikaisia tutkimussuuntia. Yhteistä kaikille on tarkoitus tuoda esiin lapset ja lasten näkökulma. Eri suuntauksissa on kuitenkin nähtävissä erilaisia metateoreettisia ja metodologisia lähtökohtia. (James, Jenks & Prout 1998, 26; ref. Ritala-Koskinen 2001, 46.)

Lapsuudentutkimuksen uudenlainen teoreettinen orientaatio lapsuuteen ja empiirinen kiinnostus lasten elämää kohtaan on tuottanut uusia tarkastelukulmia. Uutta tietoa on syntynyt täydentämään aiempaa, useimmiten psykologisiin ja pedagogisiin teoretisointeihin sitoutuneita lapsuuskäsityksiä (Satka, Alanen, Harrikari & Pekkarinen 2011, 17–18). Sosiologisen lapsuustutkimuksen näkökulma on noussut suurelta osin kritiikkinä muun muassa perinteiselle kehityspsykologiselle lapsuustutkimukselle, jonka näkökulmat ovat levinneet laajasti lapsuustutkimukseen (James, Jenks & Prout 1998, 208; ref. Ritala-Koskinen 2001, 45). Uusi lapsuustutkimus on myös kritisoinut sosialisatioteoriaa, joka paikantaa lapset perheeseen. Perheen merkitystä lapsen elämälle ei kiisteta, mutta lasten korostetaan elävän elämänsä monissa muissakin yhteyksissä kuin vain vanhempien ja kodin piirissä. (Ritala-Koskinen 2001, 52.)

Leena Alanen (2001, 178) käsittää lapsuuden yhteiskuntatieteissä siten, että lapsuus on yhteiskunnan rakenteellinen osa ja osa sen toimintatapaa. Hän näkee lapsuuden suhteellisen pysyvänä yhteiskunnallisena ilmiönä. Lapset ovat myös aktiivisia toimijoita, joiden toiminta on osallistumista yhteiskuntaelämään. Lapset nähdään antavina osapuolina. Myös Väliavaara (2004, 11) katsoo, että sosiaali- ja yhteiskuntapoliittisessa tutkimuksessa lapsuus nähdään nykyisin yhteiskunnan rakenteellisena osana ja lapset mielletään sosiaalisiksi toimijoiksi sekä tahtoviksi ja

tunteviksi yksilöiksi. Hän jatkaa myös, että uusi lapsikäsitelmä haastaa lasten kanssa toimijoita uudella tavalla.

Lapsuudentutkimus on lisääntynyt viime vuosina, koska Suomessa kuten monessa muussakin maassa on ollut tarvetta lapsia koskevalle systemaattiselle tutkimustiedolle. Uutta tietoa lasten hyvinvoinnista on 1990-luvulta lähtien tarvittu kahdestakin eri syystä. Ensinnäkin lapsen oikeuksien yleissopimuksen ratifioijavaltiona Suomen tulee raportoida lasten oikeuksien toteutumisesta säännöllisesti ja se edellyttää tietoa lasten hyvinvoinnista ja sen puutteista. Lapsitiedon lisääntyvään tarpeeseen on toisena asiana vaikuttanut Suomessa 1990-luvulla koettu taloudellinen lama ja jälkeiset hyvinvointipolitiikan uusliberaaleiksi tulkitut linjaukset. Kyseisen laman aikana ja myös sen jälkeen on ollut nähtävissä lapsiin liittyvän sosiaalitutkimuksen liittäminen koettuihin ongelmiin silloin, kun olennaiset teemat ovat koskeneet lasten syrjäytymistä, vanhemmuuden puutteita ja taloudellisia leikkauksia, jotka ovat vaikuttaneet lasten ja heidän vanhempiensa arkeen. Lapsuudentutkimus on vähitellen vakiinnuttamassa pysyvää asemaa yhteiskunta- ja kulttuuritieteissä ja tutkimuksen volyymi on kasvanut. (Alanen 2009, 25–27.)

2.4.2 Lapsikeskeisyyden ja lapsilähtöisyyden lähtökohdat kasvatustieteessä

Nykyisin ajatellaan, että lapsuus on ainutkertainen elämänvaihe, jota tulee kunnioittaa. Lapseen ja lapsuuteen liittyvät näkemykset ovat muuttuneet aikojen kuluessa. 1600-luvulta alkaen lapsuuden olemassaoloa on alettu vähitellen ymmärtämään. Lapsikeskeisen kasvatustieteen nähdään syntyneen jo 1700-luvulla. Tuolloin ilmestyi valistuskirjailija Jean Jacques Rousseau'n kirja *Émile* eli kasvatuksesta, joka korosti lapsen ja lapsuuden ainutkertaisuutta ja lapsen yksilöllisyyttä. Rousseau ajatteli lapsen olevan luontaisesti hyvä ja hänen mielestään lapsen tuli saada olla lapsi mahdollisimman pitkään. (Vilén ym. 2006, 10–11.) Lapsuuden ”löytymisen” myötä lapsen ymmärtäminen lisääntyi sekä kasvatustieteessä muuttui inhimillisemmäksi (Rönkkö & Rytönen 2010, 13). Lapsikeskeisen kasvatustieteen keskeiset teoreettiset näkemykset perustuvat Rousseau'n lisäksi myös John Dewey'n ja Alexander Sutherland Neillin kasvatustieteen ajatuksiin. Näiden kolmen lapsikeskeisen pedagogiikan uranuurtajan voidaan ajatella olevan lapsikeskeisen kasvatustieteen ydinkysymysten takana. (Hytönen 2008, 7–8.) Lapsen kunnioittamisen tärkeyttä ovat tuoneet esiin myös muun muassa lastentarhan isä Friedrich Fröbel ja Suomen kansakoulun isä Uno Cygnaeus (Vilén ym. 2006, 11).

Lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen juuret yhtyvät lapsikeskeisen kasvatuksen historiaan. Lapsilähtöisyys on erkaantunut omanlaiseksi ajattelutavakseen Suomessa 1980- ja 1990-lukujen vaihteessa. Lähihistoriaan ovat vaikuttaneet erilaiset vaihtoehtopedagogiikat, mutta eniten vaikuttamassa on ollut reggiolainen kasvatusajattelu. Viimeisimpiä vaikuttajia ovat olleet myös kasvatuspsykologisen koulukunnan konstruktivistiset näkemykset ja lapsuuden sosiologiaksi kutsuttu tutkimussuuntaus. Tuolloin erkaantumisen aikaan suomalaisessa varhaiskasvatuksessa voidaan sanoa eletyn pedagogisen hämmennyksen aikaa. Aikuislähtöisyys ja lapsilähtöisyys-käsitteet ovat tuon ajan tuotteita. Ne nousivat lapsikeskeisyys-käsitteen rinnalle. Erityisesti 1990-luku oli voimakasta lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen aikaa. (Kinos 2002, 119.)

Käsitteet lapsilähtöisyys ja lapsikeskeisyys levisivät 1990-luvulla laajaan käyttöön. Kyseisiä käsitteitä käytettiin juhlapuheissa ja niistä kirjoitettiin päiväkotien huoneentauluissa. Käsitteiden voidaan sanoa kärsineen jonkinlaisen inflaation ja lapsilähtöisyyttä on käsitteenä myös kritisoitu. Edelleen kuitenkin etuna on, että lapsilähtöisyys on varhaiskasvatuksen kentällä luotu pedagoginen käsite, jossa yhdistyy välttämätön monitieteinen teoria-aines. Lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen tieteellistä kehystä luonnehtii kontekstuaalisuus, jossa varhaiskasvatus linkittyy perheeseen, elämäntapaan, historiaan, kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Tieteellisen kehyksen aikaansaannoksia ovat tiedonkäsitteet, oppimiskäsitteet, lapsikäsitteet sekä aikuisen ja lapsen rooli ja asema. (Kinos 2002, 119, 123.)

Jarmo Kinos (2002) näkee lapsikeskeisen lähestymistavan tieteellisen kehyksen olevan Kepartin kehitysteoriassa ja kognitiivisessa konstruktivismissa. Lapsikäsitteet lapsikeskeisyydessä tarkoittaa, että lapsuus on aikuisuuteen valmistautumista ja lapsi nähdään aktiivisena ja sosiaalisena. Aikuisen rooli on olla oppimisen ohjaajana. Lapsen rooli on olla ohjauksen alainen subjekti; toimija, jonka intressit ovat etusijalla. Lapsikeskeisyydessä lasten elämänpiiri on paljolti aikuisten päättämä ja tavoitteet määritellään aikuisten ja lasten intressien kompromissina. Puolestaan lapsilähtöisen lähestymistavan tieteellinen kehys Kinoksen näkemyksen mukaan on sosiokonstruktivismissa ja lapsuuden sosiologiassa. Lapsilähtöisyyden lapsikäsitteet tarkoittaa, että aikuinen ja lapsi ovat tasavertaisia toimijoita ja myös lapsilähtöisyydessä lapsi on aktiivinen ja sosiaalinen. Aikuisen rooliin kuuluu olla oppimisen tukija; tutkijakollega. Lähikehyksen vyöhyke määrittää aikuisen tehtäviä. Lapsen roolina on olla toiminnan subjekti; toimija, joka osallistuu ja tekee päätöksiä. Lapsilähtöisyydessä tavoitteiden lähtökohta on lasten intressit ja kiinnostuksen kohteet toimivat määrittäjinä. (Emt., 124.)

2.4.3 Lapsikeskeisyys ja lapsilähtöisyys sosiaalityön kontekstissa (perhetyössä)

Käsite lapsikeskeisyys on usein käytössä esimerkiksi erilaisissa dokumenteissa, sosiaali- ja terveysalan työmenetelmäkuvauksissa, koulujen opetussuunnitelmissa sekä kuntien lapsi- ja perhepoliittisissa strategioissa. Käsitteen sisältö ja merkitys jäävät kuitenkin usein syvemmin käsittelemättä, ja todennäköistä onkin, että arkipuheen lapsikeskeisyys tarkoittaa usein jotakin muuta kuin tutkimuksen kautta määrittyvä lapsikeskeisyys. (Miettinen 2008, 6.)

Lapsikeskeisyys ja lapsilähtöisyys kuuluvat sellaisiin käsitteisiin, joita sosiaalityön kontekstissa on käytetty uudenlaisen työorientaation yhteydessä. Kyseisiä käsitteitä on käytetty ja käytetään usein rinnakkaisina, eikä niiden eroja ja yhtäläisyyksiä ole lastensuojelun yhteydessä juuri eritelty. (Möller 2005, 86.) Hurtig (2003) kirjoittaa, että lapsen näkökulma on tuttu käsite lapsilähtöisyyttä tai lapsikeskeisyyttä perävässä keskustelussa. Hän jatkaa, että käsitteitä yhdistää se, että lapset halutaan nähdä itsenäisinä osapuolina ja heidän yksilölliset oikeutensa koetaan tärkeinä. (Emt., 32–33.)

Sarianna Reinikaisen (2007) mukaan *lapsilähtöisyys* ymmärretään sekä käsitteenä että myös toimintana monilla eri tavoilla. Myös erilaisissa ympäristöissä ja työtavoissa tarkoitetaan lapsilähtöisyydellä erilaisia asioita. Reinikainen katsoo, että vaikka lapsilähtöisyyttä ja joskus sen rinnakkaiskäsitteenä käytettävää lapsikeskeisyyttä voidaan määritellä usealla tavalla, niin pääsääntöisesti hänen mukaansa käsitteellä tarkoitetaan lapsen kokemusmaailmasta ja tarpeista lähtevää ja niihin vastaamaan pyrkivää ajattelu- ja työtapaa. (Emt., 11, 15.)

Järvinen ym. (2012, 17) näkevät *lapsilähtöisyyden* perhetyössä tarkoittavan sitä, että perhetyön käynnistää lapsen tilanne ja perhetyöllä pyritään erityisesti tukemaan lapsen hyvinvointia. Toisaalta heidän mukaansa lapsilähtöinen toiminta pohjautuu ajatukseen, että paras tapa tukea lasta on kohdata perhe kokonaisuutena. Järvisen ym. (2012, 26–27) mukaan lapsilähtöisyydessä lasta tulee kuulla häntä koskeissa tärkeissä asioissa. Työntekijän on hyvä pohtia, millaisia vaikutuksia tilanteella on lapsen kehitykselle. Lapsilähtöisessä työskentelyssä on tärkeää tuntea lapsen kehitys ja siihen liittyvät mahdolliset haasteet, jotta tunnustetaan jo varhaisessa vaiheessa mahdollisia lapsen kehityksen puutteita tai siihen negatiivisesti vaikuttavia tekijöitä. Lisäksi työntekijän on tärkeää tuntea lapsen kulttuurinen konteksti ja sen vaikutukset lapsen kasvuun ja kehitykseen. Lapsilähtöisessä työtöteessä korostuu, että työntekijä saa selkeimmän kuvan lapsesta tapaamalla häntä. Lasta tulee huomioida hänen omista lähtökohdistaan käsin huomioimalla hänen ikänsä ja kehitystasonsa. Lapsen elinympäristöön ja kokemusmaailmaan työntekijällä on mahdollista tutustua

olemalla lapsen kanssa ja tekemällä yhdessä asioita perheen kotona. Lapsen kanssa keskusteleminen ja leikkiminen sekä arjen havainnointi ja erilaiset toiminnalliset työskentelytavat tuottavat työntekijälle monipuolista tietoa lapsesta, jota hän voi jakaa vanhempien kanssa. Lapselle tulee kertoa perhetyöstä ja työskentelyn tavoitteista hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden.

Välivaara (2004, 12) on määritellyt *lapsilähtöisyyttä* lastensuojelussa siten, että lasta tapaavalla työntekijällä on riittävästi aikaa lapsen henkilökohtaiseen tapaamiseen ja työntekijä on suunnitellut tapaamista etukäteen. Työntekijällä on mahdollisesti myös työvälineitä ja työskentely voi olla toiminnallista. Lapsilähtöisen työskentelyn tulisi olla vastavuoroista vuorovaikutuksessa olemista lapsen kanssa sekä lapsi tulisi huomioida yksilöllisesti. Turvallisessa vuorovaikutuksessa lapsella on mahdollisuus alkaa hahmottaa aktiivisesti elämänsä ja hän voi kokea hyötyvänsä työskentelystä aikuisen kanssa. Myös työntekijä saa uutta tietoa lapsesta ja hänen kokemuksistaan.

Välivaara (2006) on myöhemmin jatkanut toisaalla, että *lapsilähtöisyys* ymmärretään usein käytännön työssä monella eri tavalla. Lapsilähtöisiksi ajatellut käytännöt voivat lastensuojelutyössä muodostua hyvinkin aikuislähtöisiksi. Lapsilähtöisellä työskentelyllä voidaan ymmärtää suoraa työskentelyä lapsen kanssa siten, että hänen toiveensa ja kehitystasonsa huomioidaan. Lapsilähtöisessä työskentelyssä lapsi nähdään aktiivisena ja osaavana yksilönä, joka rakentaa omaa ymmärrystään elämästä ja maailmasta aikuisen tuella ja vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Lapsilähtöinen työskentely vanhempien kanssa merkitsee perheen ongelmien käsittelyä lapsen näkökulmasta käsin. Välivaara on laatinut kymmenen lapsilähtöisen työskentelyn periaatetta, jotta työntekijät työskentelisivät lapsilähtöisesti. Periaatteisiin kuuluu, että lapsi on työskentelyn kohteena ja myös itse halukas osallistumaan työskentelyyn. Periaatteisiin kuuluu lisäksi muun muassa työntekijän kyky arvioida ja kehittää omaa työskentelyään. Työn tulee olla myös eettisesti kestävä. Lisäksi esimerkiksi työskentelyn suunnitelmallisuus nähdään tärkeänä ja lapsen omien voimavarojen löytäminen. (Emt., 2–3.)

Sari-Anne Ervast ja Hanna Tulensalo (2006) käsittävät *lapsikeskeisyyden* ohjaavan työtä kokonaisvaltaisesti periaatteen, ideologian ja asenteen tasolla. He eivät näe lapsikeskeisyyden tarkoittavan kuitenkaan vain pelkästään lapsimyönteisyyttä, vaan heidän mukaansa se tarkoittaa myös konkreettisia valintoja työtilanteissa ja näkyy siinä, miten asiakas kohdataan. Lapsi on keskiössä koko työskentelyn ajan. Lapsikeskeisyys voi toteutua lasta yksikseen tavattaessa tai vanhempien ja perheen yhteisissä tapaamisissa. Lapsikeskeisyyteen kuuluu myös, että työntekijä harkitsee, milloin lapsen ei ole hyvä olla paikalla. Ervast ja Tulensalo tuovat esiin lapsikeskeisyyden ydinasiat lähinnä lastensuojelun sosiaalityön lapsikeskeisen tilannearvion

kehittämisen yhteydessä, mutta kehittäminen on heijastunut myös perhetyöhön ja perhetyöntekijät ovat mallintaneet omaa työtään samansuuntaisesti sosiaalityöntekijöiden kanssa. (Emt., 26–28.)

Myös Myllärniemi (2007, 24–25) kirjoittaa, perhetyössä *lapsikeskeisyys* näkyy siten, että työntekijät korostavat lasten tapaamisen tärkeyttä. Perhetyössä nähdään tärkeänä kohdata lapsi ja lapsen kokemukset. Lisäksi Myllärniemen mukaan perhetyön vanhemmuustyöskentely on muuttunut lapsilähtöisemmäksi, sillä vanhemmuuden kysymyksiä käsitellään yhä enemmän suhteessa lapseen ja lapsen tarpeisiin. Käytännössä kuitenkin edelleen perhetyössä, samoin kuin sosiaalityössä, työskennellään eniten äitien kanssa. Silloin kun työskentelyssä on tavoitteena vaikuttaa perheiden tilanteisiin ja aikaansaada niissä muutoksia niin äitien voimavaroilla ajatellaan olevan iso merkitys. Perhetyössä vanhemman kohtaaminen nähdään tärkeänä. Tavoitteena on ymmärtää vanhemman toimintaa tämän menneisyyden ja oman lapsuuden olosuhteiden avulla.

Lapsilähtöisyys kuuluu nykyisin yhä enemmän lastensuojelun työtapojen julkilausuttuihin periaatteisiin. Periaatteen saaminen käytäntöön ei aina kuitenkaan ole itsestään selvää vaan lastensuojelussakin jatkuvasti todetaan, että lapsilähtöisyyden periaatteen toteutuminen on vielä alussa. Aikuislähtöisessä yhteiskunnassa lapsikeskeisyyden toteutuminen edellyttää tietoista oman toiminnan pohtimista. Lisäksi on tärkeää pohtia omaa lapsikäsitystä ja varata aikaa, jotta voi tutustua lapsen todellisuuteen. (Reinikainen 2007, 11.) Lapsen näkymättömyys lastensuojelussa on huolestuttanut jo monta vuotta sosiaalityön työntekijöitä, kehittäjiä ja tutkijoita. Erilaisissa kehittämishankkeissa onkin pyritty kehittämään lapsilähtöisiä työtapoja ja lisäksi lapsilähtöisyyden toteutumista ammattikäytännöissä on arvioitu erilaisissa tutkimuksissa (ks. esim. Hurtig 2003; Ervast & Tulensalo 2006). Muutostyö ei ole nopeaa ja edelleen lasten sivuuttamisen nähdään johtuvan aikuislähtöisistä ajattelu- ja toimintatavoista sekä resurssien vähäisyydestä (Reinikainen 2007, 14–15).

2.4.4 Perhe- ja lapsilähtöisyyden vuoropuhelua perhetyössä

Lastensuojelun työkäytäntöjä on kritisoitu siitä, että ne painottuvat liikaa vanhempien kanssa tehtäväksi työkseen. Lapsen yksilöoikeuksien ja yhteiskunnallisen suojelun tarpeen korostuminen on nostanut perhekeskeisyyden periaatteen uudenlaiseen tarkasteluun. Lapsinäkökulma on noussut ammattikäytännöissä ja tutkimuksessa keskeiseksi näkökulmaksi ohi perhekeskeisyyden. Lapsi on haluttu korostetummin työskentelyn kohteeksi ja asiakkaaksi. Lapsen suojeleminen ja osallisuus on nähty tärkeiksi tavoitteiksi. (Myllärniemi 2007, 23.)

Perhetyön tulee vastata lastensuojelun kahdenlaiseen tehtävään. Ensimmäinen tehtävä on lapsen edun turvaaminen ja toinen tehtävä on perheen tukeminen. Lapsen edun turvaaminen pitäisi olla kaikkien lastensuojelutyötä tekevien työntekijöiden yhteinen perustehtävä. Kuitenkin perheen tukeminen on helpommin mielletävissä perhetyön tehtäväksi. Lapsen edun turvaaminen perhetyössä on harvoin yksiselitteinen asia. Olennainen kysymys on, mikä on lapsen rooli perhetyön kokonaisuudessa. Kuinka paljon työntekijöiden työskentely painottuu aikuisten ja heidän elämäntilanteidensa parissa tehtävään työhön. (Reijonen 2005, 10.) Perhetyöstä on tehty joitakin tutkimuksia erityisesti lapsinäkökulma huomioituna.

Hannele Forsberg (1998) vertaa tutkimuksessaan sosiaalitoimiston lastensuojelutyötä avotyöhön, joka toteutetaan pääasiassa ihmisten kodeissa. Tutkimuksessa käy selväksi, että lapsia koskevia sosiaalisia ongelmia käsitellään sekä sosiaalitoimistojen että perhetukikeskustenkin työkäytännöissä tavallisesti perheen kautta. Perhe on väline ratkaista lapsia koskettavia ongelmia ja kuten Forsberg tuo esiin, se on ollut sitä koko lastensuojelun historian ajan. Myös Hurtigin (1999) tutkimuksen mukaan perhekuntoutuksessa lapsen tilannetta lähestytään vanhempien tilanteesta käsin. Lapselle kyllä tarjotaan jaksolla paljon erilaisia elämyksiä ja lapsi voi toiminnan kautta työstää vaikeita asioita, mutta hänen kanssaan ei suoraan keskustella perheen asioista. Lapsi nähdään tutkimuksessa siis kiinteänä osana perhettä.

Hurtig (2003) on tutkinut myöhemmin myös sitä, miten lasten paikka lastensuojelun perhetyön asiakastilanteissa rakentuu. Tutkimuksessa käy ilmi, että perhetyön käytännöissä työntekijöiden ja vanhempien välinen suhde on työskentelyn ensisijainen suhde. Lapset ovat perhetyön työskentelyn tapahtuessa läsnä ja heistä puhutaan sekä tehdään heitä koskevia suunnitelmia, mutta työskentelylle on tunnusomaista, että auttamismalli on välillistä. Lasten persoonien kohtaaminen perhetyössä jää etäiseksi ja huonosti tavoitetuksi. Hahmotellessaan lasten asemaan lastensuojelun avohuollon työssä Hurtig alkoi puhua ”tihkuvan auttamisen mallista”, jossa ajatuksena on, että vanhempien auttaminen auttaa lapsia. Kyseisessä mallissa nähdään, että lasten ongelmat ovat yhteydessä vanhempiin ja perheeseen. Näkemyksen mukaan lasten auttaminen on tarkoituksenmukaista toteuttaa auttamalla vanhempia. Malliin kuuluu ajatus, että vanhempien hyötyessä lapsikin hyötyy.

Hanna Kiurun (2010) pro gradu -tutkielman mukaan perhetyötä ohjaavat työntekijöiden mielestä lapsen etu ja lapsen parhaan toteutuminen. Perhetyön käytännössä on paljon lapsilähtöisen työskentelyn elementtejä. Myös vanhemmuustyöskentely on tärkeässä osassa perhetyössä, koska vaikuttamalla vanhempien toimintaan heidät saadaan näkemään toimintansa vaikutus lapsen elämässä. Perhetyön lapsilähtöisen työskentelyn haasteena on muun muassa se, että työskentelyn

onnistumiseksi lapsen vanhempien motivointi nousee tärkeään osaan. Lapsilähtöisyyden takaamiseksi joudutaan työssä rajaamaan vanhempien ongelmien esiin nostamista liian näkyvälle paikalle. Tutkimuksen mukaan lapsilähtöisyys vaihtelee perhetyön eri vaiheissa.

Työskentelyssä tasapainon löytäminen lapsen erillisyyden ja perheen kokonaistilanteen huomioimisen välillä on haastavaa. Lastensuojelussa ei voi työskennellä lapsen kanssa ilman vanhempia, mutta ei myöskään voi unohtaa lapsia keskittymällä vain vanhempien kanssa työskentelyyn. Jännite lapsen edun ja vanhempien edun välillä on olemassa ja lapsikeskeisyys on yksi tapa ratkaista tätä jännitettä valitsemalla lapsi tietoisesti lastensuojelun ensisijaiseksi asiakkaaksi. (Ervast & Tulensalo 2006, 14.)

Lapsilähtöisyyden ja lapsikeskeisyyden termien samankaltaisuuden tavoin Järvisen ym. (2012, 17–18) mukaan *perhelähtöisyyden ja perhekeskeisyyden* käsitteillä tarkoitetaan usein samaa asiaa. Perhekeskeisyydellä tarkoitetaan sitä, että kun yksi perheenjäsen on asiakkaana, niin huomiota kiinnitetään myös muihin perheenjäseniin. Periaatetasolla perhekeskeisyys tarkoittaa lapsen tai aikuisen kohtaamista perheenjäsenenä. Toimintana perhekeskeisyys yleensä tarkoittaa kokonaiskuvan muodostamista perheestä sekä perheen elämäntilanteesta. Toisaalta perhelähtöisen työskentelyn voidaan nähdä toimintana etenevän perheen huomioimisessa pidemmälle kuin perhekeskeisen työskentelyn. Perhelähtöisyyteen kuuluu perheen ja työntekijän tasavertaisuus sekä perheen mukaan ottaminen päätöksentekoon. Perhe ja perheenjäsenet nähdään oman tilanteensa ja omien asioidensa asiantuntijoina. Työntekijä on työprosessin asiantuntija, mutta hänen tulee kuitenkin olla perheen kumppani. Kumppanuuteen kuuluu tiedon ja vastuun jakaminen sekä toisen kunnioitus. Perhelähtöisen ohjaamisen ja tukemisen tavoitteina on perheen omien voimavarojen vahvistaminen, palveluiden perhekohtainen suunnittelu sekä palveluiden koordinointi yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Ervast ja Tulensalo (2006, 30–31) ovat halunneet luoda dialogia lapsikeskeisyyden ja perhekeskeisyyden välille. He ovat nimenneet lapsen osallisuuteen pyrkivän työorientaation *perhelähtöiseksi lapsikeskeisyydeksi*. Perhelähtöisessä lapsikeskeisyydessä perhe nähdään aina yksilöiden kautta, koska perheen yhteistä etua on vaikea määrittää. Lapsi huomioidaan perheeseensä kuuluvana, mutta aina myös itsenäisenä yksilönä. Sekä lapsen että vanhempien näkemys kuullaan. Lapsen oma kokemus ja mielipide nostetaan tietoisesti perheen aikuisten näkemysten rinnalle. Lapsen kokemus on yhtä arvokas kuin muiden perheen jäsenten kokemus. Lapsen edun ja hyvinvoinnin tukeminen on lastensuojelun ensisijainen tehtävä. Marjatta Bardy (2009, 41) puolestaan korostaa, että lastensuojelun ydin on lapsen kehityksen ja terveyden

turvaamisessa. Hän jatkaa, että perhe on ensisijainen ja näin lastensuojelu perustuu *lapsikeskeiseen perhelähtöisyyteen*.

Hurtig (1999, 26) tuo näkemyksensä esiin, että lastensuojelutyössä olisi hänen mielestään ehkä parempi puhua perhelähtöisyydestä kuin perhekeskeisyydestä. Hän jatkaa, että perheen tilanne, odotukset, mahdollisuudet ja toiveet ovat lähtökohtia, ei tietynlaisen perhekokonaisuuden ylläpitäminen tai norminmukainen perhemuoto.

Edellä olleen lapsilähtöisyyden ja perhelähtöisyyden kaltainen vuoropuhelu voi johtaa siihen, että lapsilähtöisen ajattelun mielletään jättävän perheen huomioon vähäiseksi ja perhelähtöisyyden taas ajatellaan jättävän lapsen huomioimisen vähäiseksi. Toisaalta Vilén ym. (2010, 27) väittävät, että perhekeskeisyys ei poista lapsilähtöisyyden näkökulmaa.

2.5 Yhteenveto tutkimuksen teoreettisista käsitteistä

Tutkimukseni teoriaosuudessa olen määritellyt tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisiä käsitteitä. Olen tuonut esiin erilaisia määritelmiä ennaltaehkäisevästä perhetyöstä sekä lastensuojelun perhetyöstä samoin kuin myös erilaisia määritelmiä lapsilähtöisyydestä. Kuten määrittelyistä on tullut ilmi, niin käsitteet ovat hyvin moninaisia. Pyrin vähentämään tuota moninaisuutta tässä tutkimuksessa tuomalla seuraavassa esiin tutkimukseni käsitteelliset sitoumukset ja perustelen valintani. Tutkimustehtäväni kannalta määrittely on tarpeellista.

Teoriaosuudessa tuli ilmi, kuten Uusimäkikin (2005b) toteaa, että perhekäsitteen hajanaisuus ja monimuotoisuus aiheuttavat haasteita myös perhetyön määrittelemiselle. Perhetyön kohteesta on tullut moninainen ja tämän vuoksi se, mitä perhetyöllä milloinkin tarkoitetaan ja tavoitellaan, on myös haasteellista. (Emt., 185.) Monesti esimerkiksi ennaltaehkäisevää perhetyötä ja lastensuojelun perhetyötä määritellään osittain samalla tavalla. Tässä tutkimuksessa näiden kahden perhetyön muodon välillä nähdään kuitenkin ero. Ennaltaehkäisevän perhetyön rajaan omassa tutkimuksessani käsittämään niin sanottua matalan kynnyksen perhetyötä, joka on vapaaehtoisuuteen perustuvaa eikä vaadi asiakkuutta lastensuojelussa. Perustehtävänä ennaltaehkäisevässä perhetyössä on tukea perheitä elämänhallinnassa ja omien voimavarojen käyttöönotossa sekä vahvistaa arjessa selviytymistä (Lastensuojelun käsikirja 2015). Omassa tutkimuksessani lastensuojelun perhetyö käsittää nimenomaan perhetyön, joka saa selkeästi oikeutuksen työskentelynsä lastensuojelulaista ja lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Lastensuojelun perhetyössä työskentely kohdistuu perheisiin, joilla

on selkeä asiakkuus lastensuojelussa. Osana lastensuojelutyötä perhetyö ei ole pelkästään tukea, vaan perhetyö sisältää myös kontrollia (Lastensuojelun käsikirja 2015).

Tutkimukseni varsinaista tutkimuskohdetta eli lapsilähtöisyyttä määritellään eri tieteenaloilla erilaisin tavoin. Käsitteen yksiselitteinen ja tyhjentävä määrittely on mahdotonta. Välillä lapsilähtöisyyden sijaan käytetään lapsikeskeisyyden käsitettä. Anu Brotherus, Juhani Hytönen ja Leena Krokfors (2002) toteavat, että lapsilähtöisyydestä on keskusteltu Suomessa runsaasti 1990-luvulta alkaen. Tuolloin lapsikeskeisyyden sijaan osa varhaiskasvatuksen ja lapsuuden tutkijoista alkoi käyttää lapsilähtöisyyden käsitettä, koska lapsikeskeisyyden käsitteeseen ei oltu tyytyväisiä. Lapsilähtöisyyden käsite kehitettiin, koska lapsikeskeisyys ei tutkijoiden mielestä määrittynyt aikuislähtöisen kasvatuksen vastakohtaksi. Lapsilähtöisyydessä korostuu vahvasti usko lapsen omiin kykyihin ja potentiaaliin. (Emt., 50–51.) Tässä tutkimuksessa on päädytty käsitteen lapsilähtöisyys käyttöön samoin perustein kuin Sointu Möller (2005) omassa tutkimuksessaan. Hän näkee lapsilähtöisyydellä haluttavan viestiä, että käsiteltävät asiat ja asioiden hoitamiseen liittyvät toiminnot lähtevät lapsesta. Lapsilähtöisessä työskentelyssä ajatukset ja toiminnot ohjautuvat lapseen ja se on työskentelyn lähtökohta. Möller näkee, että lapsikeskeisyydessä sen sijaan lapsi on keskiössä ja voi siten jäädä ympärillä olevien aikuisten puristukseen. Lapsikeskeisyydessä aikuiset voivat työskennellä keskellä olevan lapsen ohi ja yli. (Emt., 86.) Näihin Möllerin näkemyksiin nojaten tässä tutkimuksessa on päädytty lapsilähtöisyyden käsitteeseen. Analyysiosiossa käytän kuitenkin tutkittavien käyttämiä käsitteitä ja samoin kirjallisuuteen viitattaessa kirjan kirjoittajan käyttämää käsitettä.

Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen ja Maritta Törrönen (2006, 5) toteavat, että lapset ja lapsilähtöisyys ovat olleet kiinnostuksen kohteina viime vuosien ajan. Tutkimukseni lähtee ajatuksesta, että sosiaalityön samoin kuin perhetyön käytännöt ovat muuttuneet lapsilähtöisemmiksi ja tämän vuoksi on kiinnostavaa tutkia perhetyön lapsilähtöisyyttä. Tutkimukseni perusajatus on tarkastella perhetyötä tekevien työntekijöiden käsityksiä lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta.

3 TUTKIMUKSEN METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT JA TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen metodologisia lähtökohtia, tutkijana tekemiäni valintoja sekä tutkimuksen toteuttamista. Aluksi tuon esiin tutkimukseni tutkimustehtävän ja tutkimuskysymykset. Tämän jälkeen kuvaan joitakin keskeisiä laadullisen tutkimuksen piirteitä, koska tässä tutkimuksessa käytetty fenomenografinen tutkimusote paikantuu laadullisten tutkimusotteiden kenttään. Sen jälkeen kuvailen fenomenografisen tutkimuksen keskeisiä piirteitä ja fenomenografista analyysia yleisesti sekä tässä tutkimuksessa.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä pro gradu -tutkielmassa kysyn, miten lapsilähtöisyys määrittyy sekä ennaltaehkäisevässä perhetyössä että lastensuojelun perhetyössä. Tutkin ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden ja lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksiä lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä. Olen määritellyt tutkimustehtävän käsittelemään näitä nimenomaisia perhetyön muotoja. Olen rajannut muut perhetyön muodot pois. Kaikki tutkimuksessa mukana olevat työntekijät tekevät joko ennaltaehkäisevää tai lastensuojelun perhetyötä. Tutkimuksessani vertailen, ovatko näiden työntekijäryhmien käsitykset lapsilähtöisyydestä mahdollisesti yhteneviä tai erilaisia. Olen kiinnostunut siitä, millaista lapsilähtöisyyttä erilaiset institutionaaliset tehtävät ja niiden toteuttamistavat mahdollistavat (ks. Eskonen, Korpinen & Raitakari 2006, 22). Tutkimuksen tarkoituksena on lisäksi pohtia, mikä lapsilähtöisyyttä perhetyössä mahdollisesti edistää ja mikä estää.

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät perhetyöntekijät ja lastensuojelun perhetyönohjaajat käsittävät lapsilähtöisyyden ja sen toteutumisen perhetyössä?
2. Ovatko käsitykset lapsilähtöisyydestä mahdollisesti yhteneviä tai erilaisia?
3. Mikä työntekijöiden mielestä lapsilähtöisyyttä perhetyössä mahdollisesti edistää ja estää?

Toivon, että tutkimuksesta voisi olla hyötyä kehitettäessä perhetyön työskentelytapoja entistä lapsilähtöisemmiksi. Yleisempänä tutkimukseni tavoitteena ajattelen olevan liittyminen yhteiskunnalliseen keskusteluun lapsilähtöisyydestä ja lapsen näkökulman huomioimisesta.

3.2 Laadullinen tutkimus

Tutkimuksen tekeminen voidaan perinteisesti jaotella määrälliseen ja laadulliseen tutkimukseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 65). Tutkimukseni on luonteeltaan laadullinen tutkimus. Jari Eskolan ja Juha Suorannan (1998) mukaan suomalaisessa yhteiskunta- ja kasvatustieteellisessä keskustelussa synonyymeina laadullisille menetelmille käytetään usein käsitteitä pehmeät ja kvalitatiiviset menetelmät. He jatkavat, että on vaarana nähdä pehmeät menetelmät tieteellisesti pehmeämpinä eli vähemmän tieteellisinä kuin tilastolliset menetelmät. Toisaalta taas laadullisen tutkimuksen voidaan nähdä olevan laadukkaampaa kuin määrällinen tutkimus. Kaikkiaan Suoranta ja Eskola näkevät laadullisten ja määrällisten menetelmien vastakkainasettelun turhana ja tuovatkin esiin, että tärkeintä on tehdä tutkimusta asianomaiseen ongelmaan sopivilla menetelmillä. (Emt., 13–15.) Puhtaita kahtiajakoja tutkimuksen tekemisessä on vähän, joten kahtiajako laadullisen ja määrällisen välillä ei ole kovin tarkoituksenmukaista. Käytännössä tutkimuksessa kyse on jatkumosta kahden ääripään välillä. (Emt., 10.) Tässä tutkimuksessa ei ole tarkoitus pohtia kumpi lähestymistavoista on mahdollisesti parempi, vaan tarkoituksena on pyrkiä selkeyteen yleisesti käytössä olevien termien avulla. Jari Metsämuuronen (2000, 65) toteaa näkemyksensä, että tutkimusotteet eroavat kuitenkin toistaan, joten kannattaa valita jompikumpi otteista pääasialliseksi tutkimusotteeksi. Sirkka Hirsjärvi, Pirkko Remes ja Paula Sajavaara (1997) toteavat, että laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tämä sisältää ajatuksen siitä, että todellisuus on moninainen. (Emt., 55.) Laadullisuus tukee tämän tutkimuksen tavoitetta perehtyä todellisen elämän kokemukseen ja ymmärtämiseen enemmän kuin määrällisen aineiston tuottaminen tukisi.

Laadullisessa tutkimuksessa on vaikutteita monista eri ajattelusuuntauksista ja tutkimustraditioista. Taustalla olevia aatevirtauksia voidaan ajatella olevan muun muassa hermeneutiikka, fenomenologia ja analyttinen kielifilosofia. (Eskola & Suoranta 1998, 25.) Siitä huolimatta, että laadullinen tutkimus näyttäytyy hyvin laajana sisältäen monia lähestymistapoja, voidaan laadullisesta tutkimuksesta löytää tyypillisiä piirteitä. Tyypillisiin piirteisiin kuuluvat

kokonaisvaltainen tiedon hankinta ja aineiston kokoaminen luonnollisissa tilanteissa, ihmisten käyttäminen tiedon kerääjänä, aineistolähtöinen analyysi, laadullisten menetelmien käyttö aineiston hankinnassa, kohdejoukon tarkoituksenmukainen valinta, tutkimussuunnitelman muotoutuminen tutkimuksen aikana sekä tapausten käsitteleminen ainutlaatuisina ja aineiston tulkitseminen sen mukaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 155.) Tutkimuksessani olen pyrkinyt kokonaisvaltaiseen tiedonhankintaan ja aineistossani tutkittavien omat käsitykset ovat tärkeässä asemassa.

Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2009) mukaan laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotakin tiettyä ilmiötä tai ymmärtämään tiettyä toimintaa. He jatkavat laadullisessa tutkimuksessa olevan tärkeää, että tutkittavilla henkilöillä on kokemusta asiasta tai he tietävät ilmiöstä paljon. (Emt., 85). Tässä tutkimuksessa pyrin laadulliselle tutkimukselle ominaisella tavalla kuvaamaan ilmiötä selvittäessäni perhetyöntekijöiden käsityksiä lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä. Kaikilla tutkittavilla henkilöillä on työnsä kautta kokemusta tutkimuksen kohteena olevasta ilmiöstä. Laadullinen tutkimus ei pyri tilastollisiin yleistettävyyksiin, vaan se pyrkii ymmärtämään, kuvaamaan ja antamaan teoreettisesti mielekkään tulkinnan tutkimuskohteena olevasta ilmiöstä (Eskola & Suoranta 1998, 61). Olen pyrkinyt valitsemaan tutkimusotteen, jonka avulla on mahdollista vastata tutkimuskysymyksiin. Laadullisena lähestymistapana fenomenografia mahdollistaa tutkimani ilmiön monipuolisen tarkastelun.

3.3 Fenomenografia tutkimuksen lähestymistapana

Fenomenografia on laadullisesti suuntautunut lähestymistapa, jonka pyrkimyksenä on kuvailla, analysoida ja ymmärtää ihmisten käsityksiä eri ilmiöistä ja niiden keskinäisistä suhteista (Nummenmaa & Nummenmaa 2002, 67). Fenomenografian nimi muodostuu sanoista ”ilmiö” ja ”kuvata” (Ahonen 1994, 114). Mira Huuskon ja Susanna Paloniemen (2006) mukaan fenomenografia on tutkimusprosessia ohjaava tutkimussuuntaus eikä vain tutkimus- tai analyysimenetelmä. Fenomenografinen tutkimus kohdistuu arkipäivän ilmiöitä koskeviin käsityksiin ja niiden erilaisiin ymmärtämisen tapoihin. (Emt., 162–163.)

Fenomenografinen tutkimusote on ruotsalaisen Ference Martonin perustama (Gröhn 1992, 1). Marton tutki 1970-luvulla Göteborgin yliopistossa opiskelijoiden erilaisia käsityksiä oppimisesta (Huusko & Paloniemi 2006, 163). Tämän jälkeen Göteborgin yliopiston kasvatustieteen laitoksella on menetelmää kehitetty eteenpäin tutkimusryhmässä, jota Marton on johtanut. Menetelmää on

pääasiassa käytetty pedagogisessa oppimistutkimuksessa. Lisäksi menetelmää on sovellettu paljon yleispedagogiassa, koulutuksen vaikuttavuutta käsittelevissä sekä ei-pedagogisissa tutkimuksissa. (Nummenmaa & Nummenmaa 2002, 67–68.) Kuitenkin esimerkiksi Pia Haapaniemi (2013, 1) väittää, että fenomenografinen lähestymistapa sopii sosiaalityön tutkimukseen, koska fenomenografiassa, kuten sosiaalityössä yleensäkin, kiinnostus kohdistuu ihmisten kokemuksiin ja käsityksiin.

Fenomenografisen tutkimustavan taustalla on hahmopsykologian, Piaget'n lapsen ajattelun kehitystä kuvaavan teorian sekä fenomenologian tutkimustraditiot (Niikko 2003, 8). Huusko ja Paloniemi (2006) toteavat, että tutkijan tulee olla selvillä käyttämänsä menetelmän tieteenfilosofisista taustasitoumuksista ja perusolettamuksesta. Heidän mukaansa vain silloin tutkijan on mahdollista tehdä tutkimusta, joka on laadukasta ja uskottavaa. Fenomenografiassa tukitaan käsityksiä eli merkityskokonaisuuksia. Tutkittavat muodostavat merkityskokonaisuuksia tutkittavasta ilmiöstä. Fenomenografiassa ja fenomenologiassa molemmissa tutkitaan merkityksiä, mutta näkemys kokemuksen asemasta erottaa kyseiset tutkimussuuntaukset. (Emt., 170.) Fenomenologiassa pyrkimyksenä on päästä yksilöiden käsitysten ja kokemusten kautta ilmiöihin itseensä, kun taas fenomenografiassa keskitytään käsitysten eroavaisuuksien tutkimiseen. Fenomenologia on tieteenfilosofinen suuntaus ja fenomenografia puolestaan on metodinen tutkimussuuntaus ja lähestymistapa. (Emt., 164.)

Samastakin asiasta ihmisillä saattaa olla hyvin erilaisia käsityksiä. Käsityksiin vaikuttavat esimerkiksi ihmisen ikä, koulutustausta, kokemukset ja sukupuoli. Käsitysten katsotaan olevan dynaaminen ilmiö eli käsitykset saattavat muuttua. Fenomenografiassa ajatellaan olevan olemassa vain yksi maailma, josta ihmiset muodostavat erilaisia käsityksiä. (Metsämuuronen 2000, 22.) Fenomenografia pyrkii kuvailun lisäksi analysoimaan ja ymmärtämään erilaisia käsityksiä ilmiöistä sekä käsitysten keskinäisistä suhteista (Huusko & Paloniemi 2006, 163). Fenomenografia sopii tutkimukseni menetelmäksi, koska olen kiinnostunut perhetyöntekijöiden käsityksistä liittyen lapsilähtöisyyden määrittämiseen ja toteutumiseen perhetyössä. Ahosen (1994) mukaan fenomenografien kiinnostuksen kohteena ovat sisällöllisesti eli laadullisesti erilaiset tavat, joiden kautta ihmiset käsittävät ympärillä olevan maailman. Fenomenografisen tutkimustyyppin taustalla on ihmiskäsitys, jonka mukaan ihminen on rationaalinen, aktiivinen, vuorovaikutteinen ja kontekstisidonnainen. Ihmisen ajatellaan olevan tietoinen olento, joka tietoisesti rakentaa itselleen käsityksiä ilmiöistä ja osaa kielellä ilmaista tietoiset käsityksensä. (Emt., 116–117.)

Morton käyttää fenomenografian yhteydessä käsitteitä ensimmäisen ja toisen asteen tutkimusnäkökulma. Ensimmäisen asteen tutkimusnäkökulma pyrkii ymmärtämään ympäristön ilmiöitä, kun taas toisen asteen tutkimusnäkökulma pyrkii tarkastelemaan eri ihmisten käsityksiä kyseisistä ilmiöistä. Morton näkee molemmat tutkimusnäkökulmat tärkeinä, mutta erityisesti toisen asteen tutkimusnäkökulman käyttöä tulisi hänen mielestään edistää. (Gröhn 1992, 7.) Toisen asteen näkökulmassa kiinnitetään erityisesti huomiota käsitysten vaihtelevuuteen, suhteellisuuteen ja kontekstuaalisuuteen. Näillä käsitteillä suuntaus on pyrkinyt sanoutumaan irti naiivista realismista ja positivistisesta tieteenfilosofiasta. (Huusko & Paloniemi 2006, 171.) Itse tarkastelen aiheitani toisen asteen näkökulman kautta eli tutkin, miten tutkittavani käsittävät lapsilähtöisyyden ja sen toteutumisen perhetyössä. Huusko ja Paloniemi (2006, 165) toteavat kuitenkin, että ensimmäisen ja toisen asteen tutkimusnäkökulmien erottelu ei ole ongelmattonta. He kysyvät, että missä määrin voidaan olettaa ympäröivän maailman olevan kaikille sama ja että vain käsitykset siitä ovat erilaisia.

Tiedonhankintamenetelmänä fenomenografiassa käytetään usein avointa haastattelua, mutta tutkijalla on tärkeää olla ymmärrys tutkittavan ilmiön olemuksesta. Tutkija vertailee haastattelussa ilmaistujen käsitysten samanlaisuuksia ja erilaisuuksia, joiden kautta hän pyrkii löytämään laadullisesti erilaisia kuvauskategorioita. Arkikielessä sana ”käsitys” tarkoittaa usein samaa asiaa kuin mielipide. Fenomenografiassa kuitenkin käsite ”käsitys” poikkeaa arkikielen merkityksestä. Fenomenografiassa käsitys muodostaa sillan yksilön ja häntä ympäröivän maailman välille. (Nummenmaa & Nummenmaa 2002, 68–69.) Käsitys on vahvempi kuin mielipide. Käsitys muodostuu siten, että ihminen rakentaa tietyistä perusteista itselleen kuvan jostakin asiasta. (Ahonen 1994, 117.) Huusko ja Paloniemi (2006, 165) toteavat, että fenomenografiassa ajatellaan, että on mahdollista muodostaa olettaen yleisestä käsitysten joukosta tietyssä kulttuurissa, yhteiskunnassa tai yhteisössä.

Sirkka Ahosen (1994) mukaan fenomenografinen tutkimus etenee siten, että ensimmäisessä vaiheessa tutkija kiinnittää huomiota asiaan tai käsitteeseen, josta näyttää esiintyvän erilaisia käsityksiä. Toisessa vaiheessa tutkija perehtyy asiaan tai käsitteeseen teoreettisesti ja jäsentää alustavasti siihen liittyviä näkökohtia. Kolmannessa vaiheessa tutkija haastattelee henkilöitä, jotka ilmaisevat erilaisia käsityksiä asiasta. Neljännessä eli viimeisessä vaiheessa tutkija luokittelee käsitykset niiden merkitysten perusteella. Erilaiset merkitykset pyritään selittämään kokoamalla niistä abstraktimpia merkitysluokkia. (Emt., 115.) Fenomenografinen tutkimus etenee siis spiraaleina alkaen teoreettisesta perehtyneisyydestä jatkuen aineiston hankinnan ja tulkinnan sekä teorian muodostuksen kautta aineiston tulkintaan ja luokitteluun (emt., 125). Toisaalta

fenomenografisiin tutkimuksiin perehtyessäni totesin Leena Valkosen (2006, 21) tavoin, että fenomenografia ei ole selkeä tai yksiselitteinen tutkimusote tai -menetelmä, vaan erilaiset näkemykset fenomenografian sisällä vaativat tutkijalta soveltamista ja epävarmuuden sietämistä sekä valmiutta selittää omat kantansa menetelmän käyttötapoihin. Tämän tutkimuksen rakenteessa on pyritty noudattamaan fenomenografista spiraalia. Tässä tutkimuksessa on pyrkimyksenä aineistolähtöisesti saattaa perhetyötä tekevien työntekijöiden käsitykset lapsilähtöisyydestä vuoropuheluun teoreettisen lapsilähtöisyystiedon kanssa. Aineistolähtöisyys tarkoittaa sitä, että lapsilähtöisyyden lähtökohtana ovat empiirisen aineiston tarjoamat perhetyöntekijöiden lapsilähtöisyyskäsitykset.

3.4 Tutkimusaineiston hankkiminen fenomenografisessa tutkimuksessa

Tieteellisessä tutkimuksessa aineistoja kerätään useilla tavoilla, mutta tyypillisimpiä tapoja ovat kyselyt, havainnoinnit, haastattelut ja tutkimusta varten pyydetyt tekstit. Haastattelut ovat haastateltavien määrän mukaan joko yksilö-, pari- tai ryhmähaastatteluja. Yksilöhaastattelu voi olla toteuttamistavan perusteella teemahaastattelu, strukturoitu kysymys-vastaushaastattelu tai vapaamuotoinen haastattelu. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Ylänne & Paavilainen 2011, 113, 116.) Haastattelu on fenomenografiassa ensisijainen tiedonhankintamenetelmä (Marton 1986, 42). Tämän tutkimuksen aineisto on hankittu haastattelemalla. Haastattelut on toteutettu yksilöhaastatteluina.

Fenomenografia edellyttää syvähaastattelua eli kysymysten ja vastausten työntymistä kunkin teeman äärialueille. Tätä kautta on mahdollista saavuttaa laadullista tietoa. Syvähaastattelu edellyttää tutkijalta tutkittavan aihealueen varmaa teoreettista hallintaa sekä kokemusta kysymysten vapaasta muotoilusta haastattelutilanteessa. Etukäteen tehty haastattelun runko sisältää tutkimusongelman teemat ja mahdollisesti muutamia teemoihin liittyviä kysymyksiä. Haastattelu on joko avoin tai puolistrukturoitu. Puolistrukturoitua haastattelua kutsutaan teemahaastatteluksi. (Ahonen 1994, 137–138.) Tämän tutkimuksen haastatteluaineisto hankittiin teemahaastattelun avulla.

Tuomi ja Sarajärvi (2009, 75) tuovat esiin, että teemahaastattelun etukäteen valitut teemat pohjautuvat tutkittavasta ilmiöstä jo etukäteen tiedettyihin asioihin eli tutkimuksen viitekehykseen. Myös Eskola ja Suoranta (1998, 79) toteavat, että teemahaastattelurungon laatiminen vaatii jonkinlaista tietoa tutkittavasta kohteesta. He jatkavat, että teemahaastattelun aihepiirit eli teema-

alueet tulee olla ennakolta mietitty (emt., 87). Teemahaastattelun teemat laadin etukäteen tämän tutkimuksen tutkimuskysymysten kautta sekä tutkimuksen teon yhteydessä tutustumani teoreettisen aineiston pohjalta sekä aiempien muiden tutkimusten pohjalta. Hyödynsin teemahaastattelurungon laatimisessa myös Lastensuojelun käsikirjan muistilistaa lapsilähtöisyydestä perhetyön käytännöissä (Lastensuojelun käsikirja 2015).

Teemahaastatteluteemat (liite 1.) ja joitakin teemoihin liittyviä kysymyksiä toimitin työntekijöille etukäteen tutustuttavaksi, koska Tuomi ja Sarajärvi (2009, 73) toteavat haastattelun onnistumisen kannalta olevan hyvä, että haastateltavat voivat tutustua etukäteen aiheeseen ja teemoihin. Haastatteluteemoja oli neljä, joiden lisäksi työntekijöiltä kartoitettiin joitakin taustatietoja. Ensimmäinen haastatteluteema kartoitti työntekijöiden käsityksiä lapsilähtöisyyden määrittämisestä perhetyössä. Toinen teema käsitteli perhetyöntekijöiden käsityksiä lapsilähtöisyyden toteutumisesta perhetyön käytännöissä toiminnan ja kohtaamisen tasolla. Kolmannessa teemassa kartoitettiin työntekijöiden käsityksiä siitä, mikä lapsilähtöisyyttä mahdollisesti edistää ja neljännessä teemassa mikä lapsilähtöisyyttä estää. Teemojen kautta pyrkimyksenä oli saada aikaan puhetta ja keskustelua, jossa ilmenisivät ne merkitykset, jotka kertovat jotain olennaista tutkittavaan ilmiöön liittyvistä merkityskokonaisuuksista. Tavoitteena oli koota toisaalta työntekijäryhmien mahdollisia yhteneviä käsityksiä lapsilähtöisyydestä ja toisaalta tuoda esiin mahdollisia eriäviä käsityksiä ja vertailla niitä.

3.4.1 Tutkimuksen aineiston hankkiminen tässä tutkimuksessa

Tutkimuksen aineistona on Porin perusturvakeskuksen ennaltaehkäisevän perhetyön perhetyöntekijöiden ja lastensuojelun perhetyön yksikön perhetyönohjaajien haastatteluaineisto. Molemmista työntekijäryhmistä haastateltiin viittä työntekijää. Porin perusturvassa ennaltaehkäisevä perhetyö on aikuissosiaalityön työmuoto. Työntekijöiden työtilat sijaitsevat neuvolan yhteydessä. Ennaltaehkäisevä perhetyö tukee perheitä lasten kasvatuksessa, vanhemmuudessa sekä arjessa selviytymisessä. Perheillä ei ole lastensuojelun asiakkuutta. (Porin perusturvakeskuksen lastensuojelun suunnitelma 2014–2016, 26.) Ehkäisevän perhetyön asiakkaaksi tullaan esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajan tai jonkun muun sosiaali- tai terveyspalvelun kautta. Porin perusturvan lastensuojelun perhetyö on lastensuojeluperheille kotiin annettavaa määräaikaista tukea ja apua, jonka avulla pyritään turvaamaan, että lapset voisivat asua kotonaan. Lastensuojelun perhetyö tukee perheitä arkielämän

hallinnassa, kriisien selvittämisessä sekä omien voimavarojen kohentamisessa. Lastensuojelun perhetyön asiakkaaksi tullaan lastensuojelun sosiaalityöntekijän kautta.

Haastatelluista ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevistä perhetyöntekijöistä kahdella on lähihoitajan koulutus, yhdellä perushoitajan ja yhdellä kodinhoitajan koulutus. Yksi työntekijöistä on koulutukseltaan sekä kodinhoitaja että perushoitaja. Työvuodet vaihtelivat kahdesta yhteentoista vuoteen. Haastatelluista lastensuojelun perhetyönohjaajista kolme on koulutukseltaan sosionomeja (joista yksi AMK), yksi sosiaaliohjaaja ja yksi terveydenhoitaja (AMK) sekä hänellä on myös perheterapeutin koulutus. Yksi sosionomeista on aiemmalta koulutukseltaan lähihoitaja. Työvuodet vaihtelivat puolesta vuodesta kuuteen vuoteen. Kaikki haastatellut työntekijät olivat naisia.

Työntekijöiden kanssa sovin haastatteluajat heti saatuani tutkimusluvan maaliskuun 2015 alkupuolella. Haastatteluajat sovin osan kanssa puhelimitse ja osan kanssa sähköpostin välityksellä. Haastattelut suoritin maaliskuun 2015 aikana siten, että tein aina yhden haastattelun yhtenä päivänä paitsi yhtenä päivänä suoritin kaksi haastattelua. Haastattelut tapahtuivat työntekijöiden työtiloissa ja kaikki haastattelutilanteet sujuivat ilman häiriötä. Ensimmäisen haastattelun jälkeen muokkasinkin joitakin etukäteen mietittyjä haastattelukysymyksiä luontevimmiksi. Pidin huolen siitä, että jokaisessa haastattelussa kaikki teemat käytiin läpi. Huomasin, että mitä useamman haastattelun olin tehnyt, niin sitä vapaammin keskustelu eteni. Teema-alueet painoutuivat kussakin haastattelussa haastateltavan osoittaman innokkuuden mukaisesti. Esitin lisäkysymyksiä enemmän haastateltavan ollessa innostunut kyseisestä temasta. Mikäli haastateltava oli niukkasanainen, niin ohitin kyseessä olevan teeman nopeammin. Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (1997, 194) toteavatkin, että tällainen joustavuus on haastattelulle tyypillistä verrattuna muihin tiedonkeruutapoihin. Huomasin myös, että ensimmäisen haastattelun jälkeen tein helpommin tarkentavia kysymyksiä haastateltavalle ja syvensin asiaa sanomalla haastateltavalle esimerkiksi ”sanot siis että” tai ”entä jos jossain tapauksessa kuitenkin” kuten Ahonen (1994, 137) kehottaa.

Nauhoitin kaikki haastattelut. Tämän jälkeen toimin Ference Martonin (1986, 42) ohjeiden mukaan ja muutin nauhoitukset tekstimuotoon eli litteroin haastattelut. Ahonen (1994) kirjoittaa, että haastattelut tulee litteroida sana sanalta puhutun kielen mukaisesti. Hän jatkaa, että joskus on tarpeen tehdä merkintöjä myös haastateltavan ei-sanallisista viesteistä. (Emt., 140.) Omassa puhtaaksikirjoittamisessani kuitenkin päädyin siihen, etten kokenut tarpeelliseksi tehdä merkintöjä esimerkiksi tauoista ja äänensävyn muutoksista. Muutaman naurahduksen merkitsin silloin, kun se tuntui merkitykselliseltä haastateltavan vastauksen yhteydessä. Haastatteluista lyhin oli vähän yli 40 minuuttia, mutta suurin osa haastatteluista oli hieman vajaa tunnin tai jonkin verran yli tunnin

mittaisia. Litteroitua tekstiä syntyi yhteensä 115 sivua fontilla 12 ja rivivälillä 1,5. Litterointi oli työlästä, mutta toisaalta kävin siinä samalla vuoropuhelua aineistoni kanssa. Haastattelut avasivat ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden ja lastensuojelun perhetyötä tekevien perhetyönohjaajien näkemyksiä lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä. Esittämällä kysymykset suoraan perhetyötä tekeville työntekijöille minulla oli mahdollisuus kerätä ensikäden tietoa ja käsityksiä tutkimusaiheesta.

3.5 Aineiston analyysimenetelmä fenomenografisessa tutkimuksessa

Kuvaan seuraavassa fenomenografisen analyysitekniikan etenemistä yleisesti sekä erikseen vielä tässä tutkimuksessa toteutettuna. Uskon kuitenkin Anneli Niikon (2003) tavoin, että fenomenografisessa analyysissä samoin kuin yleisemminkin kvalitatiivisille ihmistieteille yleisen piirteen mukaan analyysi jatkuu koko aineiston keruun ajan. Lisäksi Niikko toteaa, että fenomenografista analyysitekniikkaa on vaikea täysin erottaa siitä sisällöstä, jota analysoidaan, koska analyysi on aina sidottu merkityksiä täynnä olevaan sisältöön. (Emt., 32.)

Varsinaisen analyysivaiheen alkaessa luin litteroituja haastatteluja läpi kokonaisuuksina useampaan kertaan. Fenomenografisessa tutkimuksessa analyysin ensimmäinen vaihe on merkitysyksiköiden eli tulkintayksiköiden etsimistä (Huusko & Paloniemi 2006, 166–167). Pyrin pitämään mielessäni ilmiön, jota olen tutkimassa. Tulkintayksikkö on sama kuin ilmaus ja se voi muodostua joko yhdestä tai useammasta sanasta, kokonaisesta virkkeestä, lauseesta tai useammasta lauseesta, jotka kuvastavat yhtä ja samaa ilmausta. Ahosen (1994) mukaan tutkija määrittelee merkitysyksiköt lukemalla ilmaisut sekä tarkkailemalla miten laajalle ajatusyhteys tekstissä ulottuu. Mikäli aineisto on hankittu teemahaastattelua apuna käyttäen, tiettyyn teemaan liittyvät keskustelut tuntuvat aluksi muodostavan luonnostaan yhtenäisen kokonaisuuden. Monta kertaa teemakokonaisuudet pysyvätkin tulkintayksikköinä. (Emt., 143.) Näin kävi myös tässä tutkimuksessa, mutta lisäksi aineistosta nousi useita muitakin teema-alueita.

Ahosen (1994) mukaan usein merkitysyksiköt ovat toisiinsa nähden limittäin siten, että ajatusyhteydet tukevat montaa merkitystä. Tutkijan ongelmanasettelun ulkopuolelle jääviä ilmaisuja ei tulkita yleensä merkityksiksi. (Emt., 143, 145.) Tällainen analysointi noudattelee fenomenografista tutkimuksen analysointia, jossa pyritään tutkijan itse nimeämiin merkitysisältöihin sen jälkeen, kun hän on löytänyt ilmaisuista ”mitä teoreettisesti merkitsevää ja erilaista” niissä on (Ahonen 1994, 127).

Ahosen (1994) mukaan analyysin toisessa vaiheessa tutkija ryhmittelee merkitysyksiköitä kategorioiksi. Tulkittu merkitys muodostaa usein sellaisenaan kategorian. Tutkija pelkistää ja yhdistää merkityksiä toisiinsa. Merkitysten yhdistäminen tarkoittaa sitä, että tutkija löytää niistä yhteisiä ajatuslementtejä. Seuraavassa eli kolmannessa vaiheessa tutkija yhdistää kategoriat vielä ylemmän tason kategorioiksi. (Emt., 145, 146.) Huuskon ja Paloniemen (2006) mukaan analyysi etenee tästä vielä kategorioiden kuvaamiseen abstraktimmalle tasolle. Kategorioiden väliset suhteet myös tarkentuvat. Tällä kuvauskategorian tasolla kategoriat sisältävät käsitysten erityispiirteet ja niiden empiirisen liittäminen aineistoon suorien sitaattien avulla. Kuvauskategoriat yhdessä muodostavat tulosalueen. Kaikkiaan empiirisestä aineistosta edetään siis kuvauskategorioihin, jotka ovat tutkimuksen tulos. Kategorioita muodostettaessa keskustelua kuitenkin käydään aikaisempien sekä vastakkaisten että tukevienkin teorioiden kanssa. (Emt., 2006, 166–169.) Kuvauskategoriat ovat selkeyttäviä, organisoivia ja tiivistäviä. Niiden ei tulisi sisältää limittäisyyksiä, vaan niiden pitäisi olla selkeitä kokonaisuuksia. (Niikko 2003, 36–37.) Myös Valkonen (2006, 104) korostaa, että fenomenografisen analyysin tulos ovat kuvauskategoriat ja kuvauskategorioissa tiivistyy tutkittujen käsitysten merkitykset.

Tässä tutkimuksessa, kuten fenomenografisessa tutkimuksessa yleensäkin, pääasiana ei ole selvittää kuinka yleisiä käsitykset tietyssä kategoriassa ovat. Kiinnostus kohdistuu enemmän merkitysten laadulliseen erilaisuuteen. Tärkeää ei ole niiden määrä ja edustavuus. Välillä kategoriata tukee vain yksi ilmaus merkityksineen, mutta toisinaan ilmaisuja saattaa olla hyvinkin monta. Määrä ei ole oleellinen senkään vuoksi, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimushenkilöitä on yleensä suhteellisen vähän. Vaikka ilmaisuja edustaa vain yksi henkilö, niin ilmaisun kiinnostavuus saattaa perustua laadulliseen sisältöön ja paljastaa oleellisen teoreettisen ulottuvuuden tutkittavassa asiassa. (Ahonen 1994, 127.) Kuljetan kuitenkin tulkintayksiköiden vaiheessa sekä myös kuvauskategorioissa mukana tietoa tulkintayksiköiden määrästä ja siitä, että onko kyseessä ennaltaehkäisevän perhetyöntekijän vai lastensuojelun perhetyönohjaajan käsitys, koska tarkoituksena on vertailla, ovatko käsitykset mahdollisesti yhteneviä vai erilaisia.

Tutkimuksessani on nähtävissä kahden työntekijäryhmän vertailuasetelma. Suvi Ronkaisen ym. (2011) mukaan vertailuasetelman ytimenä voivat olla muun muassa erilaiset ryhmät. Vertailuasetelmassa tärkeä asia on kohteiden vertailtavuus ja vertailun mielekkyys suhteessa tutkittavaan asiaan. Vertailuasetelma vaatii vertailtavien kohteiden oleellista samankaltaisuutta suhteessa ilmiöön ja tutkimuskysymyksen kannalta perusteltua eroa: onko konteksti tarpeeksi samanlainen, jotta vertailu olisi mielekäs ja tuloksia voitaisiin tulkita. (Emt., 66.) Näkemykseni

mukaan ryhminä ennaltaehkäisevää perhetyötä ja lastensuojelun perhetyötä tekevät työntekijäryhmät mahdollistavat vertailuasetelman.

Olen tässä kappaleessa pyrkinyt kuvaamaan fenomenografisen analyysin etenemistä, mutta pyrin seuraavassa kuvaamaan vielä tarkemmin analyysini kulkua, jotta lukijan on mahdollista tietää, mitä olen tehnyt missäkin vaiheessa. Analyysin vaiheiden tarkka kuvaaminen lisää tutkimuksen luotettavuutta. Olen analyysin etenemisessä nojannut Valkosen (2006) väitöskirjan tapaan tehdä fenomenografista analyysiä.

3.5.1 Tutkimuksen analyysin eteneminen tässä tutkimuksessa

Analyysiyksiköiden poimiminen

Aloitin tämän tutkimuksen fenomenografisen analyysin poimimalla litteroidusta aineistoista tulkinta- eli merkitysyksiköitä, jotka ovat sellaisia ilmaisuja, sanoja tai lauseita, jotka kuvaavat sitä, millaisia käsityksiä perhetyötä tekevillä työntekijöillä on lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä sekä lapsilähtöisyyttä mahdollisesti edistävästä ja estävästä tekijöistä. Niikko (2003, 33) käyttää tulkinta- eli merkitysyksiköstä sanaa analyysiyksikkö, joka voi hänen mukaansa muodostua joko yhdestä sanasta, lauseesta, tekstin kappaleesta, puheenvuorosta tai koko haastattelusta. Käytän itse tulkinta- eli merkitysyksiköstä pääasiassa sanaa analyysiyksikkö.

Kävin haastattelut läpi yksi kerrallaan ja alleviivasin lapsilähtöisyyteen liittyvät analyysiyksiköt. Löysin yhteensä 227 analyysiyksikköä ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien ja 300 analyysiyksikköä lastensuojelun perhetyötä tekevien työntekijöiden haastatteluaineistosta. Tässä analyysin vaiheessa annoin ennaltaehkäisevää perhetyötä tekeville työntekijöille tunnisteet E1, E2, E3, E4 ja E5 sekä lastensuojelun perhetyötä tekeville työntekijöille tunnisteet L1, L2, L3, L4 ja L5. Analyysiyksiköille annoin juoksevat numerot jokaisen työntekijän kohdalla esimerkiksi seuraavasti E1.1, E1.2 ja E1.3. Fenomenografiassa tutkimusaineiston tuottaneet henkilöt eivät sinällään ole merkityksellisiä, mutta omassa tutkimuksessani työntekijäryhmien vertailuasetelma edellyttää tunnistetietojen kuljettamista mukana. Seuraavassa kaksi esimerkkiä analyysiyksiköiden poimimisesta:

E1.1 *”et mikä on sen lapsen eduksi ja lapsen parhaaksi.”*

E1.2 *”Nostetaan se lapsi siihen ykköseksi ja mietitään sitä kautta niit tekoja ja muita, että mitkä on sille lapselle niinko hyödyksi.”*

E1.3 *"lapslähtöisyys, mut must tuntuu, et se niinko liittyy tosi paljo siihen työhön, mitä tehdää."*

E1.4 *"No se vois sen lapsen silmin niinko olla mä ajattelen ensimmäiseks niinko semmost tunnetta sil lapsel, et se on niinko turvallista ja tuttua."*

E1.5 *"kyllän jonkun täytyy sen lapsen puolta pitää."*

L3.1 *"et laps otetaan huomioon siinä."*

L3.2 *"Et niinko laps on sillai niinko mukana siin koko ajan."*

L3.3 *"Lapslähtöisyys, ni et se lähtee myös siit lapsesta et se, koska se on lastensuojelua nii siel pitää olla olla se laps siel perheessä et sin ylipäänsä mennää."*

L3.4 *"Nii, et se laps olis siinä niinko työskentelyn kohteena."*

L3.5 *"No varmaa yksinkertaisuudessaan se, että ne lapset on sillo siel paikal ko ollaan siel perheessä."*

Kuten edellä olevista esimerkeistä huomaa, osassa aineistosta poimimissani analyysiyksiköissä oli samantapaista sisältöä keskenään, mutta tässä vaiheessa merkityksellistä oli löytää kaikki lapsilähtöisyyteen liittyvät analyysiyksiköt litteroidusta haastatteluaineistosta. Haastateltavien välillä analyysiyksiköiden määrä vaihteli 35 ja 75 välillä.

Teemojen muodostaminen

Analyysin toisessa vaiheessa, analyysiyksiköiden etsimisen jälkeen, aloin tutkimuskysymykset mielessäni pitäen Niikon (2003, 34) ohjeiden mukaan lajittelemaan ja ryhmittelemään merkityksellisiä ilmauksia merkitysryhmiksi eli teemoiksi. Tarkoituksena oli etsiä joukosta samanlaisuuksia ja erilaisuuksia. Myös harvinaiset ja rajatapaukset tulee huomioida. Jotkut ilmaukset osoittautuvat mahdollisesti toisia tärkeimmiksi. Ahosen (1994, 145) mukaan tässä toisessa vaiheessa tutkija ryhmittelee analyysiyksiköitä kategorioiksi, mutta Niikko (2003, 34) puhuu teemojen muodostamisesta. Itse puhun tässä analyysivaiheessa merkitysryhmien eli teemojen kokoamisesta. Kävin läpi uudelleen litteroidut testit, joihin olin analyysiyksiköt alleviivannut ja numeroinut. Jokaisen analyysiyksikön kohdalle litteroidun aineiston marginaaliin kirjoitin teeman,

johon ajattelin analyysiyksikön liittyvän. Tällä tavalla muodostuneet teemat pohjautuvat aineiston ilmaisuihin. Löysin yhteensä 26 teemaa. Seuraavassa havainnollistan teemojen muodostamista:

L1.1 *"niin kauhee sana ko tää lastensuojelu onkin tässä, mutta tietysti se lähtee siittä jo se määrittely mikä on mun työssä perimmäinen tarkoitus."* (1. Lapsen tilanteesta käynnistyvää perhetyötä)

L1.2 *"Mut et lapsilähtöisyysähä täs olis, et aina se lapsi on niinko keskiössä siinä työskentelyssä."* (2. Lapsi keskiössä ja työn kohteena)

L1.3 *"Toisaalta mä en tiedä, et tarviiko ne ihan kaikki...Samastaki perheestä lapset voi olla vähän eri asemassa."* (3. Lapsen tarpeista ja kokemusmaailmasta lähtevää)

L1.4 *"No tietysti iha konkreettisesti se olis sen lapse enemmänki siel kotikäynnillä ehkä sen lapsen niiku kuuntelemista."* (4. Lapsen kuulemista)

L1.5 *"Ja niinku se lapsen äänen tuomine."* (5. Lapsen äänen esiintuomista)

Muodostuneet teemat kuvaan taulukossa 2. Taulukossa on analyysiyksiköiden perusteella muodostamani teemat ja jokaiseen teemaan olen liittänyt lyhyen sitaatin haastatteluaineistosta. Teemojen nimet pohjautuvat aineiston ilmaisuihin. E- tai L-kirjaimen perässä oleva numero kertoo, kuinka monta analyysiyksikköä kussakin teemassa on ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden sekä kuinka monta lastensuojelun perhetyötä tekevien perhetyönohjaajien haastatteluaineistosta.

Taulukossa olevat 24 ensimmäistä teemaa muodostuivat, kun kävin läpi litteroidun aineiston, johon olin lapsilähtöisyyteen liittyvät analyysiyksiköt alleviivannut. Kaksi viimeistä teemaa eli teemat 25 ja 26 muodostuivat, kun pidin mielessäni kolmannen tutkimuskysymyksen koskien lapsilähtöisyyttä mahdollisesti edistävästä ja estävästä tekijöistä. Nämä viimeiset teemat sisältävät aineistosta nousseita analyysiyksiköitä lapsilähtöisyyttä edistävästä ja lapsilähtöisyyttä estävästä käsityksistä. Kyseisten teemojen sisällä olevat analyysi- eli merkitysyksiköt ovat hyvinkin erilaisia keskenään, mutta olen halunnut pitää kyseiset teemat kokonaisina.

Muodostamissani 26 teemassa analyysiyksiköiden määrä vaihteli yhdestä analyysiyksiköstä sataan analyysiyksikköön. Analyysiyksiköiden määrä vaihteli työntekijäryhmien välillä joidenkin teemojen kohdalla runsaasti ja muutamassa teemassa analyysiyksiköiden määrät olivat samat. Fenomenografiassa ei kuitenkaan ole tärkeää, kuinka paljon mitäkin samantapaista yksikköä esiintyy. Yksikin käsitys on merkittävä, koska se kuvaa todellisuutta ja on siksi tärkeä.

<p>1 Lapsen tilanteesta käynnistyvää perhetyötä E:5 L:10</p> <p><i>”Lapsi olis se, mist se kaikki lähtis” (E2)</i></p>	<p>2 Lapsi keskiössä ja työn kohteena E:13 L:14</p> <p><i>”Aina se lapsi on niinko keskiössä siinä työskentelyssä” (L1)</i></p>	<p>3 Lapsen tarpeista ja kokemusmaailmasta lähtevää E:17 L:10</p> <p><i>”Lähdetää niist lapsen tarpeista liikkeelle” (E3)</i></p>	<p>4 Lapsen kuulemista E:4 L:9</p> <p><i>”Kuunnellaa sitä lasta ja kysellää” (E1)</i></p>
<p>5 Lapsen äänen esiintuomista E:5 L:9</p> <p><i>”Niinku se lapsen äänen tuominen” (L1)</i></p>	<p>6 Lapsen kohtaamista ja yhdessä tekemistä E:22 L:24</p> <p><i>”Otan hirveesti niit mukaan kaikkii muihinki tekemisi” (E5)</i></p>	<p>7 Lapsen kehityksen tukemista ikätasoisesti E:4 L:3</p> <p><i>”Et mikä on lapsen kehitykselle hyväksi, ni sitä tuetaan” (L4)</i></p>	<p>8 Ajan antamista ja työn suunnittelua E:8 L:13</p> <p><i>” on ollu aina aikaa kuitenkin kohdata se lapsi” (L4)</i></p>
<p>9 Avoimuutta lasta kohtaan E:0 L:1</p> <p><i>”Selostaa sil lapselle oikein se asia” (L2)</i></p>	<p>10 Lapsen edun huomioimista E: 6 L:4</p> <p><i>”Lähtis sen lapsen eduista” (E4)</i></p>	<p>11 Lapsi keskiössä vanhempien tapaamisissa E:4 L:3</p> <p><i>”Vaikkei ne lapset olis niinko paikal ni ne o silti puheissa” (L3)</i></p>	<p>12 Palveluiden koordinoimista/osallistumista palaveriin E:2 L:2</p> <p><i>”Melkein päivittäin mä niinko työskentelen jonkun tahon kans” (L5)</i></p>
<p>13 Lapsen tukemista vanhempien kautta E:17 L:20</p> <p><i>”Vanhemmuuden kautta vois auttaa sitä lasta” (L2)</i></p>	<p>14 Lapsen tukemista ohi vanhempien E:0 L:5</p> <p><i>”Se vanhempi vähä niinko tippuu siit välistä” (L3)</i></p>	<p>15 Vanhemman lepäämisen tukemista E:7 L:0</p> <p><i>”Siel sit äiti menee nukkumaan” (E3)</i></p>	<p>16 Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemista E:1 L:1</p> <p><i>”Vanhempien ja lasten välistä suhdetta” (L1)</i></p>
<p>17 Lapsilähtöisyyden ja perhelähtöisyyden kietoutumista E:7 L:15</p> <p><i>”Niit o jotenki ainaki täs perhetyös vaikee erottaa” (L3)</i></p>	<p>18 Turvallisuuden luomista lapselle E:1 L:1</p> <p><i>”Semmosten turvallisten hetkien luominen” (L4)</i></p>	<p>19 Lapsen puolella olemista E:0 L:2</p> <p><i>”Lapsi on se ykkönen. Kyl aikuiset ain selvi” (L4)</i></p>	<p>20 Lapsen hyvinvoinnin tukemista E:3 L:3</p> <p><i>”Lapsen hyvinvointi kertoo sen mikä on riittävä siellä perheessä” (L4)</i></p>
<p>21 Lapsen arjesta ja perustarpeista huolehtimista E:14 L:2</p> <p><i>”Et sille tulis ne perustarpeet tyydytetty” (E2)</i></p>	<p>22 Raskauden loppuvaiheen ja vauvavaiheen tukemista E:2 L:0</p> <p><i>”Et raskauden loppuaikana päästäs jo tutustumaan” (E1)</i></p>	<p>23 Konkreettista mallintamista E:5 L:23</p> <p><i>”Siis et iha miten sitä lasta hoidetaa” (E1)</i></p>	<p>24 Muutoksen aikaansaamista/aktivoimista E:6 L:3</p> <p><i>”Et vanhempi ja lapsi toimii ja me tuetaan” (L4)</i></p>
<p>25 Lapsilähtöisyyttä edistää E:36 L:64</p> <p><i>”Työpari helpottaa” (L5)</i></p>	<p>26 Lapsilähtöisyyttä estää E:38 L:60</p> <p><i>”Et se on sitä aikuisten tsemppaamista” (L1)</i></p>		

TAULUKKO 2. Analyysiyksiköistä muodostetut merkitysryhmät eli teemat

Kategorioiden muodostaminen

Analyysin kolmannessa vaiheessa merkitysryhmät eli teemat käännetään kategorioiksi. Yksittäisten kategorioiden pitäisi olla selkeässä suhteessa toisiinsa. Niiden tulisi olla selkeässä suhteessa myös ilmiöön niin, että jokainen kategoria kuvaa jotakin erilaista tietystä tavasta kokea ilmiö. (Niikko 2003, 36.) Kun olin siis saanut teemat valmiiksi aloin tiivistämään niitä kategorioiksi eli käsitysryhmiksi, kuten Huusko ja Paloniemi (2006, 168) toteavat. Tämä oli melko työläs vaihe, koska pyrin järjestelemään teemat mielekkäiksi kokonaisuuksiksi. Osa muodostamistani teemoista olisi sopinut useaankin käsitysryhmään. Teemat, joita oli edellisessä vaiheessa muodostunut 26, muodostivat nyt yhteensä kymmenen kategoriaa eli käsitysryhmää, jotka luettelen taulukossa 3. Jokaisen kategorian alle olen merkinnyt ne teemat, jotka yhdistin kyseiseen kategoriaan. Kategoriat nimesin siten, että nimet pyrkivät kuvaamaan niiden teemojen sisältöä, jotka kyseinen kategoria sisältää.

Muodostetuista kategorioista lapsilähtöisyys yhteiskunnallisena asiana -kategorian koen vaativan perusteluja sen muodostamiselle. Tämän kategorian muodostaminen oli minulle työläin ja vaati eniten pohtimista. Tähän kategoriaan sijoitin teeman, joka tuo esiin lapsilähtöisen perhetyön käynnistyvän lapsen tilanteesta. Kuten myöhemmin kyseisen kuvauskategorian avaamisessa käy ilmi niin perhetyön nähtiin työntekijöiden käsityksissä usein käynnistyvän tilanteissa, joissa on huoli lapsesta ja lapsen nähdään tarvitsevan suojelua. Yhteiskunnan vastuun koetaan alkavan, jos lapsesta ei pidetä riittävän hyvää huolta. Tällainen näkemys mielestäni puoltaa teeman kuulumista tähän kategoriaan. Myös lapsen edun huomioiminen -teeman sijoitin tähän kategoriaan, koska yhteiskunnan tarjoamassa palvelussa eli perhetyössä tärkeänä työskentelyn perusteena nähdään olevan lapsen etu. Myös palveluiden koordinoimista ja osallistumista palaverihin -teeman sijoitin tähän kategoriaan, koska perheiden tueksi työntekijät kokivat hankkivansa myös muita yhteiskunnan palveluita tai he työskentelevät olemassa olevien yhteistyötahojen kanssa.

Muidenkin kategorioiden muodostaminen vaati pohtimista, mutta löysin mielestäni jonkin verran helpommin muissa kategorioissa perustelut teemojen sijoittamiselle juuri kyseiseen kategoriaan. Eniten teemoja sijoitin kategorioihin nimeltä yksilöllinen lapsilähtöisyys ja vanhemmuuteen liittyvä lapsilähtöisyys. Niihin sisällytin kumpaankin kuusi teemaa. Osan teemoista koin tässä vaiheessa olevan niin omanlaisiaan, että halusin muodostaa teemasta oman kategorian tai yhdistää korkeintaan kaksi tai kolme samantyyppistä teemaa samaan kategoriaan.

<p>1. Lapsilähtöisyys yhteiskunnallisena asiana 1 Lapsen tilanteesta käynnistyvää perhetyötä 10 Lapsen edun huomioimista 12 Palveluiden koordinoimista/osallistumista palaverieihin</p>
<p>2. Lapsilähtöisyys lapsen keskiössä olemista 2 Lapsi keskiössä ja työn kohteena 11 Lapsi keskiössä vanhempien tapaamisissa</p>
<p>3. Yksilöllinen lapsilähtöisyys 3 Lapsen tarpeista ja kokemusmaailmasta lähtevää 7 Lapsen kehityksen tukemista ikätasoisesti 9 Avoimuutta lasta kohtaan 18 Turvallisuuden luomista lapselle 19 Lapsen puolella olemista 20 Lapsen hyvinvoinnin tukemista</p>
<p>4. Toiminnallisuuteen perustuva lapsilähtöisyys 6 Lapsen kohtaamista ja yhdessä tekemistä 8 Ajan antamista ja työn suunnittelua</p>
<p>5. Vanhemmuuteen liittyvä lapsilähtöisyys 13 Lapsen tukemista vanhempien kautta 15 Vanhemman lepäämisen tukemista 16 Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemista 22 Raskauden loppuvaiheen ja vauvavaiheen tukemista 23 Konkreettista mallintamista 24 Muutoksen aikaansaamista/aktivoimista</p>
<p>6. Lapsilähtöinen arjen sujuvuus 21 Lapsen arjesta ja perustarpeista huolehtimista</p>
<p>7. Perhekokonaisuutta korostava lapsilähtöisyys 17 Lapsilähtöisyyden ja perhelähtöisyyden kietoutumista</p>
<p>8. Lapsen toimijuutta tukeva lapsilähtöisyys 4 Lapsen kuulemista 5 Lapsen äänen esiintuomista 14 Lapsen tukemista ohi vanhempien</p>
<p>9. Lapsilähtöisyyden mahdollisuudet 25 Lapsilähtöisyyttä edistää</p>
<p>10. Lapsilähtöisyyden haasteet 26 Lapsilähtöisyyttä estää</p>

TAULUKKO 3. Merkitysryhmistä eli teemoista muodostetut käsitysryhmät eli kategoriat

Kuvauskategorioiden muodostaminen

Neljännessä analyysivaiheessa kategorioita yhdistellään teoreettisista lähtökohdista käsin edelleen laaja-alaisemmiksi kuvauskategorioiksi. Kuvauskategoriat ovat tutkijan tulkintoja tutkittavilta kootusta tiedosta ja tutkittavien todellisuutta koskevista käsityksistä. (Niikko 2003, 36–37.) Kun olin saanut teemoista muodostettua kategoriat eli käsitysryhmät niin nyt oli aika muodostaa niistä laaja-alaiset kuvauskategoriat. Kuvauskategoriat muodostetaan yhdistelemällä toisiinsa nähden samantapaiset kategoriat. Muodostin yhteensä kuusi kuvauskategoriaa, jotka on lueteltu taulukossa 4. Jokaisen kuvauskategorian alla on kategoria tai kategoriat, joista kuvauskategoria on muodostunut. Tämä vaiheen koin helpompana kuin edellisessä vaiheessa olevien kategorioiden eli käsitysryhmien muodostamisen. Ajattelen, että helpommaksi tämän vaiheen koin siksi, että olin jo edellisessä vaiheessa perustellut itselleni tarkasti kunkin teeman sijoittamista tiettyyn kategoriaan ja muodostanut kategorioiden nimet huolellisesti perustellen.

1. Lapsilähtöisyyden yhteiskunnallinen paikantuminen 1. Lapsilähtöisyys yhteiskunnallisena asiana
2. Lapsikeskeisyyteen painottuva lapsilähtöisyys 2. Lapsilähtöisyys lapsen keskiössä olemista
3. Lapsen yksilöllisyyteen paikantuva lapsilähtöisyys 3. Yksilöllinen lapsilähtöisyys 8. Lapsen toimijuutta tukeva lapsilähtöisyys
4. Toiminnallisuuteen painottuva lapsilähtöisyys 4. Toiminnallisuuteen perustuva lapsilähtöisyys 6. Lapsilähtöinen arjen sujuvuus
5. Vanhemmuuteen painottuva lapsilähtöisyys 5. Vanhemmuuteen liittyvä lapsilähtöisyys 7. Perhekokonaisuutta korostava lapsilähtöisyys
6. Lapsilähtöisyyden mahdollistajat ja haastajat 9. Lapsilähtöisyyden mahdollisuudet 10. Lapsilähtöisyyden haasteet

TAULUKKO 4. Käsitysryhmistä eli kategorioista muodostetut kuvauskategoriat eli tulosavaruus

Kuvauskategoriat muodostavat yhdessä niin sanotun ylätason kategoriajoukon. Kuvauskategoriat ovat tutkijan tulkintoja haastateltavilta kootusta tiedosta ja heidän todellisuutta koskevista käsityksistään. (Niikko 2003, 36–37.) Tutkimuksen päätulokseksi muodostuvat siis kategorioista muodostetut kuvauskategoriat eli tulosalue (Marton 1986, 37–38).

3.6 Tutkimuksen luotettavuus, vakuuttavuus ja eettiset kysymykset

Fenomenografisen tutkimuksen luotettavuus perustuu aineiston ja johtopäätösten luotettavuuteen. Aineiston ja johtopäätösten tulee vastata tutkittavien ajatuksia ja liittyä tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin. Tutkijan tulee kuvata tutkimuksen kulku siten, että lukija vakuuttuu aineiston aitoudesta. (Ahonen 1994, 152.) Olen pyrkinyt vastaamaan aineiston ja johtopäätösten luotettavuuteen kuvaamalla tarkasti tutkimusprosessin ja analyysin kulkua. Olen kirjoittanut tutkimushenkilöideni valinnasta ja huomioita haastattelujen kulusta. Olen kuvannut mahdollisimman tarkasti analyysin vaiheita eli analyysiyksiköiden poimimista sekä teemojen, kategorioiden ja kuvauskategorioiden muodostamista. Olen pyrkinyt kuljettamaan analyysin eri vaiheissa mukana sellaisia tunnistetietoja, jotka ovat merkityksellisiä tutkimuksessani olevan kahden työntekijäryhmän vertailuasetelman kannalta. Kaksi samantyyppistä ryhmää mahdollistavat vertailuasetelman.

Olen valinnut tutkittavat henkilöt sen perusteella, että heillä on paljon tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Haastattelut olen suorittanut huolellisesti. Ahonen (1994) kirjoittaa, että fenomenografisen tiedonkäsityksen mukaan haastattelussa ajatellaan toteutuvan intersubjektivisuus. Tämä tarkoittaa, että tutkijan hakiessa tietoa haastateltavan ajattelusta on prosessissa mukana tutkijan tietoisuus. Tämä vaikuttaa myös siihen, miten tutkija tulkitsee haastateltavan ilmaisun. Intersubjektiviseen luottamukseen kuuluu, että tutkija tiedostaa omat lähtökohtansa. Hän voi siten arvioida omien lähtökohtiensa vaikutusta haastateltavan ilmauksiin. Tarvittaessa tutkija laajentaa kysymystensä viitekehystä saadakseen haastateltavan käsityksen asiasta kokonaisuena. Toiseksi intersubjektiviseen luottamukseen kuuluu, että tutkija on ensisijaisesti aktiivinen kuuntelija. Tutkija tekee seuraavan kysymyksen haastateltavan antamien johtolankojen perusteella. Kolmantena asiana intersubjektiviseen luottamukseen kuuluu, että haastateltava luottaa tutkijaan. Tutkijan kuuluu rakentaa luottamus aina kunkin tilanteen ja henkilön mukaisilla toimenpiteillä. (Emt., 136–137.)

Omassa tutkimuksessani olen joutunut tutkijana pohtimaan suhdettani tutkimusaiheeseen ja tutkittaviin. Olen tietoinen, että minulla on omia etukäteisolettamuksiani asiasta, koska työskentelen itse lastensuojelun perhetyönohjaajana. Omassa tutkimuksessani olen pyrkinyt kuitenkin tietoisesti olemaan tutkijan roolissa. Eskola ja Suoranta (1998, 35) sanovatkin, että tarvittava objektiivinen etäisyys syntyy omasta teoreettisesta pohdinnasta sekä sitä on mahdollista lisätä käsitteellisyyksien ja menetelmien avulla. Haastattelutilanteissa olen pyrkinyt luottamuksen rakentamiseen ja kiinnittänyt huomiota aktiivisena kuuntelijana toimimiseen.

Aineiston aitouden edellytyksiin kuuluu, että aineisto merkitsee samaa asiaa tutkijan ja tutkittavan kannalta. Tutkijan ja tutkittavan välillä tulee vallita intersubjektiivinen yhteisymmärrys. Tähän sisältyy, että haastatteluprosessin kuvauksen lisäksi tutkijan tulee sisällyttää analyysiin tarpeeksi litteroituja otteita haastatteluaineistosta. (Ahonen 1994, 153–154.) Analyysiosuudessa tuon runsaasti litteroituja otteita aineistosta esiin, jotta lukija pysyisi seuraamaan analyysin kulkua. Niikon (2003) mukaan fenomenografiset tutkimukset ovat olleet kritiikin kohteina sen vuoksi, että analyysiprosessia ei ole kuvattu tarpeeksi läpinäkyvästi. Myös kategorioiden muodostaminen on saattanut jäädä tutkimuksessa kesken. (Emt., 169.) Välttääkseni edellisen kaltaisen kritiikin kohteeksi joutumisen olen kiinnittänyt paljon huomiota analyysin etenemisen kuvaamiseen. Olen pyrkinyt tuomaan selkeyttä käyttämällä taulukoita muodostaessani teemoja, kategorioita ja kuvauskategorioita. Olen pyrkinyt analysoimaan aineistoani mahdollisimman objektiivisesti eli olen kiinnittänyt huomiota aineiston tarkasteluun mahdollisimman avoimesti.

Fenomenografisen tutkimuksen johtopäätökset esitetään kategorioiden muodossa. Kategorioiden tulee vastata tutkittavien tarkoittamia merkityksiä ja olla relevantteja tutkimuksen teorian kannalta. Tutkijan tulee litteroitujen haastattelulainauksien perusteella osoittaa kategorioiden aitous eli se, että tutkittavien ilmaisuissa oli riittävästi aineksia rakennettuihin kategorioihin. Kategorisointinsa teoreettisen merkityksellisyyden tutkijan tulee osoittaa selittämällä kategoriat johdonmukaisesti siten, että hän kytkee ne tutkimuksensa teoreettiseen tutkimuskäsitteistöön ja tutkimusongelmiin. Fenomenografisen tutkimuksen tulosten tarkastelun tulee pohdiskella tutkimuksen löytöjä tutkimuksen ongelmanasettelun kannalta ja myös löytöjen arviointia tulee suorittaa. (Ahonen 1994, 154–156.) Teorian ja empirian välisen vuoropuhelun kautta pyrin osoittamaan, että muodostuneille kuvauskategorioille on olemassa teoreettiset yhteydet liittyen sekä tutkimuksen lähtökohtiin että perhetyön lapsilähtöisyydestä käytyyn tieteelliseen keskusteluun.

Keskeinen tutkimuseettinen kysymys tutkimuksessa koskee tutkittavien henkilöllisyyden suojaamista. Tutkimuksessani tuon esiin haastateltavien työntekijöiden työpaikan ja kaupungin.

Kerron tutkimuksessani nämä tiedot sen vuoksi, koska pidän haastateltavia oman ammattikuntansa edustajina ja fenomenografisen tutkimusotteen mukaan käsitykset ja merkitykset kiinnittyvät toimintaympäristöön. Tämän vuoksi on perusteltua kiinnittää haastattelut siihen organisatoriseen ympäristöön, jossa ne on tehty. Tutkimuksessani tutkittavien anonymiteetti tulee suojelluksi, koska fenomenografisen analyysin rakenteessa haastattelut ensin pilkotaan ja sitten rakennetaan uudelleen merkityskategorioiksi. Tässä prosessissa rakentuu tulosavaruus, joka ei enää kiinnity haastateltaviin henkilökohtaisesti.

4 PERHETYÖTEKIJÖIDEN KÄSITYKSET LAPSILÄHTÖISYYDESTÄ JA SEN TOTEUTUMISESTA PERHETYÖSSÄ

Tässä tulosluvussa kuvaan tutkimuksessa syntyneitä kuutta kuvauskategoriaa, joista jokainen kuvaa erilaista lapsilähtöisyyden tulkintaa perhetyössä. Tarkoituksena on kuvauskategorioiden avulla tuoda esiin sitä, mihin lapsilähtöisyys perhetyössä vaikuttaa paikantuvan tämän tutkimuksen aineiston perusteella. Tämän tulosluvun viimeisessä kappaleessa kuvaan työntekijäryhmien käsitysten yhteneväisyyksiä ja eroja sekä selvitän, millaisia teoriayhteyksiä kuvauskategoriat kannattelevat.

Lopullisia tuloksia tulee kuvata arkikielellä, jotta kuvaukset pysyisivät sensitiivisinä käsitysten sisällölle. Tulosten tulee sisältää suoria lainauksia, jotka liitetään kuvauskategorioiden yhteyteen. Tarkoituksena on, että lukijan on mahdollista seurata tutkijan perusteluja kuvauskategorioiden muodostumiselle. (Niikko 2003, 39.) Olen sisällyttänyt tuloslukuun suoria lainauksia haastateltavien puheesta. Käytän melko runsaasti lainauksia, koska tällöin päättelyä sekä perusteluja on mahdollista seurata. Tuon esiin kuvauskategorioiden teemoja avatessani, kuinka paljon analyysiyksiköitä on sekä ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden että lastensuojelun perhetyönohjaajien haastettuaaineistossa kyseisen teeman kohdalla. Teemat olen tekstissä alleviivannut, jotta tekstin lukeminen olisi sujuvaa.

4.1 Lapsilähtöisyyden yhteiskunnallinen paikantuminen

Lapsilähtöisyyden yhteiskunnallinen paikantuminen -kuvauskategoriaan kuuluvat seuraava kategoria ja seuraavat analyysiyksiköistä muodostamani merkitysryhmät eli teemat:

Kategoria: Lapsilähtöisyys yhteiskunnallisena asiana
Teemat: Lapsen tilanteesta käynnistyvää perhetyötä Lapsen edun huomioimista Palveluiden koordinoimista/osallistumista palaveriin

TAULUKKO 5. Lapsilähtöisyyden yhteiskunnallinen paikantuminen -kuvauskategoria

Tähän kuvauskategoriaan sijoitettujen teemojen mukaan perhetyön nähdään työntekijöiden käsityksissä olevan lapsilähtöistä silloin, kun perhetyö käynnistyy lapsen tilanteesta ja työskentelyssä huomioidaan lapsen etu. Lapsilähtöisen perhetyön nähdään olevan myös työskentelyä eri yhteistyötahojen kanssa ja tarvittaessa lapsilähtöisessä perhetyössä hankitaan eri yhteiskunnan tukimuotoja perheeseen perhetyön lisäksi. Kaikkiin teemoihin liittyviä analyysiyksiköitä löytyi kummankin työntekijäryhmän haastatteluaineistosta.

Tämän kuvauskategorian teemoista eniten analyysiyksiköitä oli teemassa koskien lapsen tilanteesta käynnistyvää perhetyötä. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien työntekijöiden keskuudessa tuotettiin viisi analyysiyksikköä siitä, että lapsilähtöisen perhetyön nähdään alkavan lapsen tilanteesta. Lapsilähtöisyyden nähtiin liittyvän vahvasti siihen työhön mitä tehdään ja ennaltaehkäisevän perhetyön nähdään käynnistyvän lapsen vuoksi. Joissakin näkemyksissä huoli lapsesta nähtiin olevan työn käynnistäjänä ennaltaehkäisevässä työssä: *”Et sen takii sin niinko mennäänki, ko siel on niit lapsii ja siel on niit, et mist se huoli sit on tullukki sinne tai se avuntarve mikä sil hetkel se on ni.”* (E5) Lastensuojelun perhetyönohjaajien keskuudessa analyysiyksiköitä tuotettiin tähän teemaan liittyen kaksinkertainen määrä eli yhteensä 10 analyysiyksikköä. Myös lastensuojelun perhetyönohjaajien analyysiyksiköissä korostui, että työskentelyn käynnistää lapsen tilanne. Analyysiyksiköistä tuli ilmi, että lastensuojelun perhetyön käynnistymiseen liitetään lastensuojelullinen huoli lapsen tilanteesta. *”Ei me muuten siel perhees käytäs, jos siel ei olis niitä jotain lastensuojeluhuolia.”* (L2) Vastauksissa painotettiin lapsen tilanteen olevan *”avainasemassa”* (L3), että perheessä käy juuri lastensuojelun perhetyöntekijät.

Molemmissa työntekijäryhmissä pohdittiin tähän teemaan liittyen, että missä tilanteessa työskentelyn tulisi olla ennaltaehkäisevää perhetyötä ja millaisessa tilanteessa lastensuojelun perhetyötä. Näistä puheenvuoroista en etsinyt analyysi- eli tulkintayksiköitä, koska en nähnyt niiden sisällön liittyvän varsinaisesti käsityksiin lapsilähtöisyydestä perhetyössä. Nämä ajatukset kuitenkin liittyvät käsityksiin siitä, että minkä palvelun piiriin lapsen ja perheen ajatellaan kuuluvan, joten tuon seuraavassa esiin kummastakin työntekijäryhmästä suoran lainauksen.

”No kyl mun mielestä sitte ko lastensuojelusta mennään, ni sit sil lapsel on jo hätä. Enempi sillai jo ongelmaa, et sil on niinko semmone, et sen ei oo ehkä se hoito ja terveys ja kehitys ja tommost enää turvattu. Onhan meilläki ny semmosii vähä, mut toi noi ni jotenki sit ajattelen, et on aika paljon isompi huoli.” (E4)

”Ennaltaehkäisevä, no mä ajattelen ensinnäkin, et se on on vähän semmone kevyempi. Se on niinko alkuvaiheen juttuun. Tää taas on viimesijainen tää lastensuojelun perhetyö

kuitenki. Et ehkä perhees ei oo viel niin isoja pahoja ongelmia ko on se ennaltaehkäisevä.”(L5)

Toki edellisenkaltaisista puheenvuoroista voitaisiin nähdä työskentelyn olevan silloin lapsilähtöistä, kun työskentelyn nähdään tulevan oikealta taholta ja kohdistuvan tarpeenmukaisesti, mutta en lähtenyt etsimään analyysiyksiköitä kyseisenkaltaisista puheenvuoroista, koska koin, että se olisi ollut omaa tulkintaani asiasta. Tähän aiheeseen liittyvissä monissa puheenvuoroissa korostui lastensuojelun perhetyön olevan viimesijainen: ”*semmosia viimesijaisimpia keinoja auttaa*”(L5). Yhteiskunnan puuttumista tilanteeseen edellytetään silloin, ”*kun on jo tullut ongelmia ja puutteita ja se lapsen kehitys ja kasvuympäristö alkaa vaarantua*” (L5). Aineistossa esiintyi arviota, että lapsen näkökulmasta ei ole merkitystä mihin työntekijäryhmään työntekijä kuuluu: ”*En osaa sanoa, mut jotenki ajattelisin, ettei sil varmaa lapsen näkökulmasta ole mitää merkitystä, et mistä se tati sitten tulee.*” (L3)

Lapsilähtöiseen perhetyöhön nähtiin molemmissa työntekijäryhmissä kuuluvan lapsen edun huomioiminen (E 6 ja L 4 analyysiyksikköä). Lapsen etu nähtiin moninaisena asiana. Lapsen edun mukaisella työskentelyllä nähtiin tavoiteltavan muun muassa sitä, että lapsella olisi turvallista kasvaa ja kehittyä, eikä hänen tarvitsisi päättää sellaisia asioita, joita hänen ei kuulu päättää. Molempien työntekijäryhmien puheenvuoroissa kaikkiaan korostui, että lapsen edun mukaisessa työskentelyssä pitää huomioida monia asioita.

”Lapslähtösyödest mä varmaa ajattelen sitä, että pitää ajatella monta asiaa, et mikä on sen lapsen eduksi ja lapsen parhaaksi. Nostetaan se lapsi siihen ykköseksi ja mietitään sitä kautta niit tekoja ja muita, että mitkä on sille lapselle niinko hyödyksi.” (E1)

Jossakin puheenvuorossa korostui ristiriitaista pohdintaa lapsen edun edelle menemisestä: ”*Et se on se etu mikä menee, tai sen lapsen etu pitäs mennä aina edelle.*” (L2) Kyseinen haastateltava jatkoi, että lapsen edun toteuttaminen ei aina ole helppoa. Lapsen edun mukaisen työskentelyn nähtiin lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa sisältävän välillä myös ääritoimenpiteitä, joita tehdään vanhemman vastustuksesta huolimatta. Yhteiskunnan velvollisuus on puuttua tarvittaessa lapsen tilanteeseen.

Tähän kuvauskategoriaan sijoittuu vielä teema, jossa lapsilähtöisen työskentelyn nähdään sisältävän palveluiden koordinoimista ja erilaisiin palavereihin osallistumista. Molemmissa työntekijäryhmissä oli kaksi analyysiyksikköä tähän teemaan liittyen. Yhteistyötahoja nähtiin olevan paljon molemmissa työntekijäryhmissä ja niiden nähtiin tukevan lapsilähtöistä työskentelyä.

Erilaisiin palavereihin osallistumisen nähtiin olevan tärkeää lapsen asioiden kannalta. Tukea lapselle perhetyön lisäksi työntekijät hakevat tarvittaessa muilta yhteiskunnan palveluja tuottavilta tahoilta. ”Elikkä tota niit palveluita haetaan siihen ympärille mikä häntä tukee olemaan siel kotona.” (L4)

4.2 Lapsikeskeisyyteen painottuva lapsilähtöisyys

Lapsikeskeisyyteen painottuva lapsilähtöisyys -kuvauskategoriaan kuuluvat seuraava kategoria ja seuraavat analyysiyksiköistä muodostamani merkitysryhmät eli teemat:

Kategoria: Lapsilähtöisyys lapsen keskiössä olemista
Teemat: Lapsi keskiössä ja työn kohteena Lapsi keskiössä vanhempien tapaamisissa

TAULUKKO 6. Lapsikeskeisyyteen painottuva lapsilähtöisyys -kuvauskategoria

Tähän kuvauskategoriaan sijoitettujen teemojen mukaan perhetyön nähdään työntekijöiden käsityksissä olevan lapsilähtöistä silloin, kun lapsi on perhetyön keskiössä ja työn kohteena. Lapsilähtöisyyden perhetyössä ajatellaan myös toteutuvan siten, että lapsi on työskentelyn keskiössä vanhempien tapaamisissa, vaikka hän ei itse olisi paikalla.

Molempien työntekijäryhmien käsityksissä korostui lapsi keskiössä ja työn kohteena -teema. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät perhetyöntekijät ilmaisivat 13 analyysiyksikköä ja lastensuojelun perhetyönohjaajat 14 analyysiyksikköä tähän teeman liittyen. Lapsilähtöisyyden nähtiin siis molemmissa ryhmissä liittyvän vahvasti lapsen keskiössä ja työn kohteena olemiseen. ”Mut et lapsilähtöisyshä täs olis, et aina se lapsi on niinko keskiössä siinä työskentelyssä. Kyllä se niinko meidän työssä se on se punanen lanka.” (L1) Työntekijät korostivat lapsen keskiössä olemisen olevan työn punainen lanka.

Lapsen keskiössä tai työn kohteena olemisen edellytyksenä nähtiin, että lapset ovat paikalla silloin, kun työntekijät ovat kotikäynnillä perheessä. Tämä korostui molempien työntekijäryhmien käsityksissä. Eräs ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevä perhetyöntekijä näki itsestäänselvytenä, että ”mun mielestä se on kyl semmone aikalailla itsestäänselvyys, et ne on siinä.” (E5). Samoin lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaiaineistossa lasten keskiössä olemiseen liitettiin heidän

läsnäolonsa. ”No varmaa yksinkertaisuudessaan se, että ne lapset on sillo siel paikal, ko ollaan siel perheessä.” (L3) Työntekijät kertoivat, että mennessään kotikäynnille he huomioivat heti lapsia. Lasten nähdään myös itse hakevan työntekijän huomiota. Usein lapset tulevat työntekijää vastaan eteiseen esimerkiksi joku kirja tai lelu mukanaan. Haastattelussa oli maininta, että joskus kotikäynnillä työntekijä voi keskittyä vain lapseen. Jokaisen lapsen henkilökohtainen huomioiminen nähtiin tärkeänä asiana.

”Mä jotenkin ajattelen, et jos on vaik monta lasta et jokasen lapsen ottas jotenki niinko sillai huomioon siinä. Et puhus vaik kokoaja lapsii nimeltä ja jotenki niinko sen sillo ko lapset on kotona ni huomiois jokasen lapsen erikseen. Et käy sit vaiks lapsen huoneessa tai jotakin kysyy, mut et käyttää niinko sen lapsen nimeä ja jotenki koittaa sitä huomioida. Just sitä niinko tiettyy lasta.” (L3)

Tutkimuksen aineistossa nousi myös esiin, että työntekijän on helpompi ohjata perhettä, kun hän pitää itsellään ”keskiössä” ajatuksen, että lapsi voi hyvin. Työntekijä voi kokea silloin tekevänsä asioita oikein. Lasten keskiössä olemiseen kuuluu myös, että yhdessä vanhemman kanssa huomioidaan lasta kotikäynnin aikana. Lapset pyritään saamaan myös ”vanhemman keskiöön” ohjeistamalla vanhempaa ottamaan lapsi mukaan arjen toimintoihin. Lapsen keskiössä oleminen tarkoittaa, että lapsi on mukana työskentelyssä.

”Kyl ne on ihan niinko siin keskiössä. Kyl me niinko pyritää ottaa ja ohjeistetaa vanhempii ottamaan niit niinko ko joku ei pysty tekemään ruokaa ni sähän voit ottaa ko se haluaa koko ajan siinä ni sähän voit ottaa sitä tähän näi.” (E4)

Molemmissa työntekijäryhmissä nähtiin lapsilähtöiseen työhön kuuluvan, että lapsi on keskiössä vanhempien tapaamisissa (E 4 ja L 3 analyysiyksikköä), vaikka lapsi ei olisi kotikäynnin aikana paikalla. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien haastatteluaineistossa kuitenkin korostui, että kotikäyntejä tehdään vain harvoin siten, että lapset eivät olisi paikalla.

”Tosi harvoin on semmosii tilanteita, ettei lapset oo paikalla. Mut varmaa monesti sillo sit pystytää eri tavalla keskittyä myös siihen äitiin ja kuuntelee sitä äitiä. Mut varmaa iha puheissa otetaa tietenkki se lapsi siihe niinko esille ja kysellään kuulumisia ja muuta.” (E1)

Haastattelujen yhteydessä ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät perhetyöntekijät toivat esiin, että ennaltaehkäisevän perhetyön asiakasperheissä on pääasiassa pieniä lapsia. Usein perheessä on vauva ja muutkin lapset ovat pieniä, joten lapset ovat useimmiten paikalla perhetyöntekijän

käydessä. Toki perheessä saattaa olla kouluikäisiäkin lapsia, mutta työntekijöiden mukaan myös heidän kuulumisiaan kysellään, jos he eivät ole paikalla. *”Kyllä me niitten lasten kuulumisia jutellaan, jotka eivät ole kotona.”* (E3)

Lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa tuli esille, että lapset ovat pääasiassa paikalla kotikäyntien aikana. Toisaalta myös kerrottiin, että kotikäyntejä tehdään tarkoituksellisesti siten, että lapset eivät ole paikalla. Työntekijät näkevät myös sen olevan lapsilähtöisyyttä, että lapsi ei ole aina tapaamisissa paikalla. Näiden kotikäyntien tarkoituksena on, että työntekijät voivat keskustella vanhempien kanssa rauhassa.

”Sit puhutaa tietysti just esimerkiksi vanhemman mielenterveysasioista, hänen hoidostaan ja on asioita joita ei edes voi puhua siinä lasten kuullen. Ne on aikuisten asioita.” (L1)

Silloin kun lapset eivät ole paikalla, niin puhutaan usein vanhempien ongelmiin liittyvistä asioista. Välillä perheessä saattaa olla myös sellainen tilanne, että vanhemmilla on tulehtuneet välit ja niihin liittyviä asioita selvitetään. Kotikäynnillä, jossa lapset ovat läsnä työntekijät saattavat sanoa, että palataan vanhempien asioihin heille varatulla ajalla.

Haastattelujen mukaan lastensuojelun perhetyön asiakasperheissä lasten iät vaihtelevat vauvasta lähes täysikäiseen. Tämä aiheuttaa työntekijöiden näkemyksen mukaan välillä hankaluuksia suunnitella tapaamisaikoja siten, että kaikki lapset olisivat paikalla. Tähän asiaan palaan myöhemmin koskien työntekijöiden käsityksiä lapsilähtöisyyttä estävistä tekijöistä. Lastensuojelun perhetyönohjaajat näkevät kuitenkin lapsen olevan työn kohteena, vaikka hän ei olisi paikalla.

”En ehkä joka kerta pääse tapaamaan lasta, mutta kaikki ne tapaamiset ja työskentelymuodot mitä tehdään sen perheen kans johtaa siihen, et sen lapsen niinko olis siel parempi olla.” (L4)

Työntekijöiden mukaan aina ei ole mahdollista tai joskus ei ole tarkoituksenmukaista tavata lasta kotikäynnillä, mutta koko työskentely kuitenkin pyrkii lapsen hyvinvointiin perheessä. Eräs haastateltava korosti näkemyksensä erityisesti juuri lastensuojelun perhetyössä lapsen keskiössä olemista: *”No ehkä tässä lastensuojelunperhetyös mietitää enemmän ehkä just sitä lasta. Ja sit et työskentely tapahtuu enemmän sit sen, et lapsi on niinko enemmän siin keskiössä.”* (L2)

4.3 Lapsen yksilöllisyyteen paikantuva lapsilähtöisyys

Lapsen yksilöllisyyteen paikantuva lapsilähtöisyys -kuvauskategoriaan kuuluvat seuraavat kategoriat ja analyysiyksiköistä muodostamani merkitysryhmät eli teemat:

Kategoria: Yksilöllinen lapsilähtöisyys	
Teemat:	Lapsen tarpeista ja kokemusmaailmasta lähtevää Lapsen kehityksen tukemista ikätasoisesti Avoimuutta lasta kohtaan Turvallisuuden luomista lapselle Lapsen puolella olemista Lapsen hyvinvoinnin tukemista
Kategoria: Lapsen toimijuutta tukeva lapsilähtöisyys	
Teemat:	Lapsen kuulemista Lapsen äänen esiintuomista Lapsen tukemista ohi vanhempien

TAULUKKO 7. Lapsen yksilöllisyyteen paikantuva lapsilähtöisyys -kuvauskategoria

Tähän kuvauskategoriaan liitin eniten eli yhteensä yhdeksän teemaa muodostamistani 26 teemasta. Näkemykseni mukaan kaikki teemat sisältävät työntekijöiden käsityksiä siitä, että lapsilähtöisessä perhetyössä lapsen yksilöllisyys nähdään tärkeänä. Kuvauskategorian sisällä olevat kaksi kategoriata eroavat kuitenkin sisällöltään toisistaan. Kyseisissä kategorioissa lapsen yksilöllisyys saa erilaisen painotuksen. Yksilöllinen lapsilähtöisyys -kategoriassa korostuu muun muassa lapsen yksilölliset tarpeet, kehitys ja hyvinvointi. Lapsen toimijuutta tukeva lapsilähtöisyys -kategorian teemoissa tulee esiin korostetummin lapsen oma aktiivisuus ja toimijuus. Jälkimmäiseen kategoriaan kuuluvissa teemoissa lapsen toimijuus saa jokaisessa oman painotuksensa. Sekä ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät perhetyöntekijät että lastensuojelun perhetyötä tekevät perhetyönohjaajat ilmaisivat kaikki runsaasti tähän kuvauskategoriaan liittyviä käsityksiä. Joissakin teemoissa oli kuitenkin vaihtelua käsitysten määrässä.

Eniten analyysiyksiköitä molemmilla työntekijäryhmillä tässä kuvauskategoriassa oli teemassa, jossa perhetyön lapsilähtöisyys nähdään määrittävän lapsen tarpeista ja kokemusmaailmasta lähteväksi. Runsaammin tähän teemaan liittyviä analyysiyksiköitä oli ennaltaehkäisevää perhetyötä

tekevien työntekijöiden keskuudessa, jotka ilmaisivat 17 analyysiyksikköä kyseiseen teemaan liittyen. Lastensuojelun perhetyöntekijät puolestaan korostivat 10 analyysiyksikön verran lapsen tarpeista ja kokemusmaailmasta lähtöisin olevaa perhetyötä lapsilähtöiseksi. Eräs ennaltaehkäisevän perhetyön työntekijä totesi hänen käsitystään perhetyön lapsilähtöisyydestä kysyttäessä, että ”*no se tarkoittaa mun tai mä ajattelisin näin, että se on se, että lähdetään niistä lapsen tarpeista liikkeelle*” (E3). Työntekijät korostivat molemmissa ryhmissä, että he haluavat työssään huomioida perheen jokaisen lapsen tarpeet erikseen. Jotkut lapset työntekijöiden näkemyksen mukaan tarvitsevat enemmän yksilöllistä tukea kuin toiset.

”Kyl me ollaa sit viel joissaki perheis annettu viel lapsil jotai omia aikoja. Ko sit tuntuu, et siin yhdes käynnis niinko, jos on useampiki laps, jää sitte joku laps iha paitsi. Eikä kaikki lapset tietysti tarvi, mut toisis perheis selvästi näkee et joku laps selvästi kaipais nyt jotai enemmä.” (L3)

Lapsilähtöistä perhetyön nähtiin olevan silloin, kun perheen tilannetta ja arkea tarkastellaan jokaisen lapsen tarpeista ja kokemusmaailmasta käsin. Työntekijät korostivat sellaisen työn olevan lapsilähtöistä, jossa perheen jonkun lapsen oireillessa kyseistä lasta voidaan tukea enemmän kuin muita lapsia. Eräs haastateltavista totesi näkemyksensä: ”*Lapslähtöisyys vois ajatel sillai, et jos on vaikka monta lasta ja jollaki lapsella on ongelmii, ni puututaa niinko siihe yhde lapse ongelmii.*” (E2) Käsityksissä tuli ilmi, että välillä jonkun lapsen nähdään tarvitsevan enemmän ja vahvempaa tukea kuin perheen jonkun muun lapsen.

Lapsen kehityksen tukeminen ikätasoisesti (E 4 ja L 3 analyysiyksikköä) nähtiin olevan myös lapsilähtöistä työtä. Eräs työntekijä kiteytti, että ”*lähdetään lapsesta, et mikä on lapsen kehitykselle hyväksi, ni sitä tuetaan*” (L4). Tässä yhteydessä nähtiin tärkeänä, että työntekijä tuntee lapsen kehitykseen liittyviä asioita, jotta hän voi ohjata kehitykseen ja kasvuun liittyvissä asioissa. Yksi analyysiyksikkö aineistossa oli siitä, lapsilähtöisyys perhetyössä tarkoittaa avoimuutta lasta kohtaan (E 0 ja L 1 analyysiyksikkö). Avoimuudella haastatteluaineiston mukaan tarkoitettiin sitä, että lapsi tietää perhetyön tarkoituksesta. Avoimuudella nähtiin synnyttävän luottamusta. Avoimuus tulee myöhemmin esille lapsilähtöisyyttä edistää -teeman yhteydessä. Molemmissa työntekijäryhmissä oli käsitys, että lapsilähtöisessä perhetyössä on tärkeää turvallisuuden luominen lapselle (E 1 ja L 1 analyysiyksikkö). ”*No se vois sen lapsen silmin niinko olla mä ajattelen ensimmäiseks niinko semmost tunnetta sil lapsel, et se on niinko turvallista ja tuttua. Turvallinen ja luotettava olla.*” (E1) Turvallisuuden luomisella tarkoitettiin turvallisuuden tunteen luomista.

Myös lapsen puolella olemisen nähtiin kuuluvan lapsilähtöiseen perhetyöhön. Tästä teemasta oli analyysiyksiköitä vain lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksissä ja niitä oli kaksi. Työntekijät ajattelivat, että työntekijän tulee pitää lapsen puolta, jos vanhemmat eivät siihen sillä hetkellä kykene. Lapsen hyvinvoinnin tukeminen lapsilähtöisyyden määrittäjänä nähtiin molemmissa työntekijäryhmissä yhtä tärkeänä (E 3 ja L 3 analyysiyksikköä). Lapsen hyvinvoinnin ajateltiin olevan tärkein, jonka jälkeen tulee vanhempien ja mahdollisten muiden perheenjäsenten hyvinvointi.

Lapsen toimijuutta tukeva lapsilähtöisyys -kategorian alle kuuluvissa teemoissa korostuu lapsen kuuleminen, lapsen äänen esiin tuominen sekä lapsen tukeminen ohi vanhempien. Lapsen kuulemisella (E 4 ja L 9 analyysiyksikköä) nähtiin olevan tärkeä asema lapsilähtöisessä perhetyössä. Kuulemisen korostettiin tarkoittavan lapsen mielipiteen ja näkemyksen kuulemista lapsen ikä huomioiden. Myöhemmin käsitellessäni kuvauskategoriaa, jossa tuodaan esiin perhetyöntekijöiden käsityksiä lapsilähtöisyyttä edistävästä tekijöistä, tulevat esille erilaiset työmenetelmät lapsilähtöisyyttä edistävinä tekijöinä. Lapsen kuulemiseen liittyen erilaisilla menetelmillä nähtiin olevan merkitystä. Eräs lastensuojelun perhetyönohjaaja kuvasi perhearviointia lapsen kuulemista helpottavana menetelmänä seuraavasti:

”Mut nyt niinko tää perhearviointi on yks keino tuoda sitä lapsen ääntä viel enemmän kuulluks. Et se tulee myös kuulluksi, vaikka me nähdäänkin ehkä häntä ja näin. Toki niinko sit ko se tulee kuulluksi se ei jää pelkästään meidän oman semmosen tuntuman varaan vaan saadaan ihan oikee realistista kuvaa, et mitähän se lapsi ajattelee.” (L4)

Perhearviointia menetelmänä käyttävä työntekijä kertoi tarkoittavansa, että menetelmään liittyen perheen kanssa pidetään yhteisiä keskusteluja, jolloin myös lapsen mielipiteet kirjataan muistiin. Hänen mukaansa perheen kanssa palataan myöhemmällä tapaamisella siihen, että kuka sanoi mitään eli lapsi tulee kuulluksi. Tässä samassa yhteydessä sama työntekijä nostaa analyysiyksikön lapsen äänen esiin tuomisesta (E 5 ja L 9 analyysiyksikköä) kyseisen perhearviointimenetelmän yhteydessä: *”Sit tosiaan just tää perhearviointimalli elikkä, että pidetään näitä yhteisiä keskusteluja ja siellä sen lapsen äänen ylös nostaminen ja kirjaaminen siihen.”(L4)*

Lapsen äänen esiintuomisen nähtiin molempien työntekijäryhmien käsityksissä olevan lapsilähtöistä perhetyötä, mutta lapsen äänen esiintuominen korostui enemmän samoin kuin lapsen kuuleminen lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksissä. Tärkeänä työntekijän rooliin kuuluvana asiana nähtiin, että lapsen ääntä tuodaan esiin erityisesti vanhemmille.

”Itselleni on se, mä aina melkein vetoon siihen että lapsesta tää varmasti näyttäytyy näin ja tuntuu näin, koska se on mulle semmone helpompi saati et sanosin et minä tiedän kaiken. Se on niinko helpompi peilata siihen lapseen.” (L4)

Kehitettävää kuitenkin nähtiin olevan vieläkin enemmän lapsen ääneen esiin tuomisessa. Joku työntekijöistä toi esiin, että hän on ulkopuolinen ja hänen velvollisuutenaan on tuoda asiaa ”lapsen äänellä”, mutta sitä saisi olla enemmän. Aineistossa tuli myös esiin, että lapsen kuulemista saisi olla enemmän perhetyön työskentelytapoja pohdittaessa: *”Tulis kuultuu ainaki se, et mitä lapset haluis, et minkä tyyppist he haluis.” (L5)*

Tähän samaan kategoriaan halusin nostaa teeman, jossa lapsilähtöisyyttä ajateltiin olevan lapsen tukeminen ohi vanhempien. Kyseinen teema paikantuu myös lapsen yksilöllisyyteen. Tästä teemasta oli yhteensä viisi analyysiyksikköä ja ne kaikki olivat lastensuojelun perhetyönohjaajien aineistossa. Halusin nostaa kaksi seuraavaa sitaattia tähän yhteyteen, koska ne kuvaavat parhaiten kyseessä olevaa teemaa. Molemmissa sitaateissa työntekijä koki onnistumista auttaessaan suoraan lasta, koska vanhempi ei olisi siihen työntekijän näkemyksen mukaan kyennyt.

”Kyl niinko yhdest perheest voi sanoo, et kokee et o niinko onnistunu. Ainakin, et just tää kymmenevuotias tyttö, et on opetettu bussilla kulkemaan koulumatkat. Mut et se on mun mielestä ollut aika iso asia, mitä äiti ei olis kyenny. Sit on opetettu käymään kirjastossa sillai niinko itsenäisesti. Et ensi käyty yhdessä ja sit vaan niinko vierestä seurattu et millai se sujuu ja. Ja sit se on mun mielestä aika iso asia kuitenkin, et on vaik pystytty kuljettamaan uimakouluun ja ilmotettu ko kaikki vanhemmat ei sit kykene iha tällasii... Osa vanhemmista on niin heikkoja. Tääkin tyttö, ko tää oli yhdeksän ni hän ei uskonu, et semmost paikkaa on ko kirjasto mistä voi niiko saada kirjoja kotii, koska hän sano, et hänen äiti ei käytä sellasta. Vaik ei hän ollu varmaa äidi kans koskaa edes puhunu asiasta... Se vanhempi vähä niinko tippuu siit välistä. Et toisis tapauksis, tai ainaki täs perhees se o ollu ehdottomasti hyvä asia. Nyt ainaki laps oppii tämmöset asiat, mitä äiti ei niinkään käytä.”(L3)

”Mun mielestä se oli kauhee ihanaa ko se sano mulle, se oli 17-vuotias, sano mulle, että hänen asiat on menny paljo paremmin sen jälkeen ku mä oon alkanu työskentelee heidän perheessä. Mä tiesin, et ei ehkä kuulu niin olennaisesti perhetyön asiaks tämmöne lemmikin auttaminen, mut se oli hänelle tärkeä ja hän voi jatkossa sitte ottaa ehkä helpommi apua vastaan kun hän koki, ettei häntä jätetty sillonkaan yksin ko se oli hänelle se tärkeä asia. Vanhemmat ei olis kyenny, et hän olis ollu yksinäs sen asian

kanssa ja koira olis todennäköisesti lopetettu. Joka olisi ollu ihan kauhee paikka hänelle ko hänen perheensä just sillo hajos ja hän jäi joutu jäämää omillensa asumaan ja näi.”
(L4)

Ensimmäisen sitaatin kertonut työntekijä toi esiin, että silloin kun vanhemmat ovat niin heikkoja, että työntekijä tietää lapsen ”menevän vanhemman ohi”, niin työntekijä haluaa opettaa lapselle sellaisia elämäntaitoja, joita vanhempi ei kykene lapselle opettamaan. Työntekijä koki kuitenkin ristiriitaa: ”Mut sitäki sit tietysti on vaikee niinko äidil sanoo, että kun sä et nyt pysty opettamaan lapsellesi tällasta, ni me nyt opetetaan. Se täytys jotenki niinko sillai kauniisti sanoo. Ei oo tarkoitus ketää kumminkaa loukata” (L3). Työntekijä oli sitä mieltä, että joillekin asioille vanhempi ei voi mitään tarkoittaen vanhemman kognitiivista kapasiteettia.

4.4 Toiminnallisuuden painottuva lapsilähtöisyys

Käsitykset toiminnallisuuden painottuvasta lapsilähtöisyydestä -kuvauskategoriaan kuuluvat seuraavat kategoriat ja analyysiyksiköistä muodostamani merkitysryhmät eli teemat:

Kategoria: Toiminnallisuuden perustuva lapsilähtöisyys
Teemat: Lapsen kohtaamista ja yhdessä tekemistä Ajan antamista ja työn suunnittelua
Kategoria: Lapsilähtöinen arjen sujuvuus
Teema: Lapsen arjesta ja perustarpeista huolehtimista

TAULUKKO 8. Toiminnallisuuden painottuva lapsilähtöisyys -kuvauskategoria

Tähän kuvauskategoriaan sijoitettujen teemojen mukaan perhetyön nähdään työntekijöiden käsityksissä olevan lapsilähtöistä silloin, kun perhetyö sisältää lapsen kohtaamista ja yhdessä tekemistä. Lapsilähtöisen perhetyön nähdään olevan myös ajan antamista lapselle ja ajan antamisen nähdään toteutuvan työn suunnittelun kautta. Myös lapsen arjesta ja perustarpeista huolehtimisen koetaan olevan lapsilähtöistä työtä. Kaikkiin teemoihin liittyviä analyysiyksiköitä löytyi kummankin työntekijäryhmän haastatteluaineistosta.

Tähän kuvauskategoriaan kuuluva lapsen kohtaamista ja yhdessä tekemistä -teema sisälsi enemmän analyysiyksikköjä kuin mikään muu teema missään kuvauskategoriassa lukuun ottamatta

lapsilähtöisyyttä estää ja edistää -teemoja. Lapsen kohtaamista ja yhdessä tekemistä -teema sisälsi 22 ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien haastatteluaineistosta poimittua analyysiyksikköä ja 24 lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistosta poimittua analyysiyksikköä. Molemmat työntekijäryhmät korostivat siis lapsilähtöisessä perhetyössä tärkeää olevan lapsen kohtaaminen ja yhdessä tekeminen.

Lapsen kohtaamisen ja yhdessä tekemisen nähtiin työntekijöiden mielestä olevan sitä, että lapset otetaan mukaan erilaiseen toimintaan. Työntekijät kuvasivat, että toiminta voi olla hyvin monenlaista. Vanhemman ja lapsen yhdessä tekemistä ja toimimista nähtiin myös tärkeänä vahvistaa. Välillä yhdessä tekeminen voi olla erilaisia kodin askareita, joissa lapsi on mukana. Eräs työntekijä kuvasi, että myös pieni lapsi voidaan ottaa mukaan yhdessä tekemiseen kotona: *”No, oman huoneen siivoukseen ja johonki pyykkien ripustamiseen. On kyl iha pesty viisvuotiaan kanssa lattioitaki. Äiti on ollut kovinki ihmeissäs, et laps osaa semmost tehdä.”* (L3) Toinen työntekijä kertoi ottavansa pientä lasta mukaan kun hän tekee äidin kanssa kotitöitä, jotta lapsi *”oppii ja hän on siinä äidin lähellä”*(L4). Pienten lasten kanssa toimimisessa ovat usein vanhemmat ja koko perhe mukana. Pienten lasten mukaan tuleminen koetaan tapahtuvan luonnostaan. *”Nää meitä lapset o kuitenkin nii pieniä, et ne niinko tulee siihe sit ja jos niit ei koko aja huomaa, ni kyl ne siihe tulee.”* (E4)

Toiminnallisuutta nähtiin olevan myös muun muassa erilaisten pelien yhdessä pelaaminen, leikkiminen, ulkoileminen ja esimerkiksi retkeily. Välillä tekeminen voi olla vaikka yhdessä väriytskirjan värittämistä, lelujen katselemista, läksyjen tekemistä tai lapsen sylissä pitämistä. Työntekijät korostivat yhdessäolon tärkeyttä. *”Sillon pystytään antamaan vaan heille sitä aikaa ja samalla jutustellaan. Ei mitään ns. ongelma-asioita vaan ihan niinko semmosta yhdessäoloa.”* (L1) Lastensuojelun perhetyönohjaajat kertoivat välillä tuovansa lapsia omiin toimitiloihinsa leikkimään.

Isompien lasten kanssa toimiminen ja kohtaaminen nähtiin jonkin verran erilaisempaan kuin pienten lasten kanssa toimiminen. Isompien lasten kohtaamisessa korostuu keskusteleminen, mutta myös murrosikäisten nähdään pitävän toiminnallisuudesta. Nuoren kanssa toimimisen nähtiin myös mahdollistavan sellaisia tilanteita, jossa nuorta voidaan ohjata. Välillä nuoren tai lapsen toimintaan mukaan ottaminen koetaan kuitenkin haasteellisena.

”Kyl se niinko, että heidät otetaan siihen mukaan siihen työskentelyyn ja voi olla, et he ensin sitä vastustaa. Mutta sitte niinku lapset yleensä kuitenkin hyväksyy ja kokee sitte turvaa siitäki, et no mut otettiin tähä mukaa. Ja nää ihmiset on täs mun elämässäni. On ja pysyy, vaikka raivoon ja heittelen niitä kirjoilla, ni on ja pysyy, koska se on sit se

mikä heille tuo sitä turvaa. Okei, ei ne lähtenytkään vaikka mä haistatin niille. Et ne jäi tähän.”(L4)

Työntekijät toivat esiin, että toisia lapsia on hankalampi ja haastavampi kohdata. Yleisesti kuitenkin lasten kohtaaminen koettiin molemmissa työntekijäryhmissä helppona. Työntekijät näkevät, että pienelläkin lapsen kanssa vietetyllä ajalla on mahdollisuus saavuttaa lapsen luottamus ja myös lapsen nähtiin kokevan tilanteet tärkeinä. *”Häntä oonki lähes viikottain hakenu päiväkodista. Seki on ihan tällasta, ei oo iso juttu, mutta se on sille lapselle. Se kuitenkin tekee sitä luottamusta. Sellasta siinä. Vaik se on pieni hetki, ni se tekee sitä.”* (L1) Työntekijät kokevat saavansa myös lapsilta palautetta esimerkiksi lapsen tyytyväisyytenä kun työntekijä on edesauttamassa lapsen ehtimistä ajoissa kouluun. Työntekijät toivat esille, että lapselta voi myös oppia asioita ja kohtaamistilanteissa myös työntekijä on saava osapuoli *”...mutta ainahan se laps opettaa sua kans. Aina siltä jotakin saa.”* (E3) Toisaalta työntekijät joutuvat tasapainottelemaan lapsen kanssa toimimisen ja muun kotikäynnin tarkoituksen kanssa: *”ko ei tää oo ny pelkästään sitä, et me leikitään sen lapsen kanssa, et ko iha semmost palveluu niinku ei ny iha oo et, ko täs on niinku muutakin.”* (E5).

Ajan antaminen ja työn suunnittelu nähtiin kuuluvan lapsilähtöiseen perhetyöhön molempien työntekijäryhmien keskuudessa (E 8 ja L 13 analyysiyksikköä). Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden haastatteluaineistossa tuli esille, että he kokevat lähes aina olevan riittävästi aikaa. *”Mehän ollaa aika pitkää nois perheis. Päivä sillai ko meil on pääasiassa se kaksi perhettä päivässä. Ni kyl siel aika kauan sit ollaa. Harvemmin tulee semmost tunnetta, et ei olis ollu tarpeeks.”*(E3) Ennaltaehkäisevän perhetyön perhetyöntekijät tekevät pääsääntöisesti päivätyötä. Myös lastensuojelun perhetyönohjaajien näkemyksien mukaan lapsen kohtaamiseen on pääsääntöisesti aikaa, mutta heidän näkemyksissään tuli useammin esille suunnittelun vaatimus sopivan ajan löytämiseksi. Kyseiset työntekijät tekevät myös iltavuoroa, mutta osassa näkemyksissä korostui, että työvuoroja voisi suunnitella vieläkin iltapainotteisemmaksi. Työntekijät näkevät tärkeänä nähdä lapsen elämää aamulla, päivällä ja illalla, jotta lapsen elämästä olisi mahdollista saada laaja-alainen käsitys. Välillä lastensuojelun perhetyönohjaajat kokevat ajan riittämättömäksi.

Työn ajallisen suunnittelun lisäksi työn sisällön suunnittelu nähtiin tärkeänä lapsilähtöisen työn kannalta, mutta molemmissa työntekijäryhmissä koetaan, että etukäteen tehdyt suunnitelmat eivät aina toteudu: *”Kyl mont kertaa suunnitellaa vaik etukätee. Mut sit se tilanne voi olla sillai, et se ei oo nyt sit toteutuskelpone sinä kertana, mut et kyl suunnitellaa.”* (E4) Useiden työntekijöiden näkemyksissä tuli esille, että suunnitelmat muuttuvat perheiden tarpeiden mukaan.

Lapsen arjesta ja perustarpeista huolehtimisen näkeminen lapsilähtöisenä perhetyönä korostui merkittävästi enemmän ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden käsityksissä (E 14 ja L 2 analyysiyksikköä). Halusin ottaa tämän teeman tähän toiminnallisuuteen paikantuvaan kuvauskategoriaan, koska tämä eroaa mielestäni aikaisemmin käsitellystä lapsen tarpeista ja kokemusmaailmasta lähtevää -teemasta sen vuoksi, että perustarpeiden tyydyttämiseen liitettiin työntekijöiden käsityksissä toiminnallisuuden vaadetta sekä vanhemmilta että työntekijöiltä. Ennaltaehkäisevien perhetyöntekijöiden työntekijäryhmässä tuli esiin lasten perustarpeiden eli ruoan, levon, puhtauden, ulkoilun ja virikkeellisyyden tärkeys. Pääasiassa perheiden lapset ovat vauvoja tai leikki-ikäisiä. Työntekijän mennessä esimerkiksi aamulla perheeseen työntekijä auttaa usein konkreettisissa aamutoimissa. ”*Ko mennää aamul ni meil voi ol iha tämmöst, et iha aletaa tämmöst et aamupesut. Pannaan aamuvaatteet päälle ja mennää laittaa jotain aamupalaa ja.*” (E3) Työntekijät kokevat työn sisältävän paljon ”*tämmöst perusjuttuu*”(E3).

Kaikki ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät työntekijät ilmaisivat näkevänsä lapsen arkeen liittyvän päivärytmin tärkeänä, joka huomioidaan työntekijöiden toiminnassa kotikäyntien aikana.

”No jos ajatellaa iha vaiks siis päiväjärjestystä perheessä. Ni kyl se pitää lähtee siitä lapsen heräämisestä aamulla. Et jos sitä niinko suunnitellaa ja mietitää vaiks nyt äidin kanssa ihan sitä päivän kulkua. Ni kyl se pitää mennä sen lapsen päiväunien, ruokailun, unien, ulkoilun. Kaiken tällaisen, mikä meidän mielestä on toivottavaa ni niinko sen mukaan.” (E1)

Arjen korostaminen nähtiin tärkeänä, koska tavallisen arjen ajatellaan olevan lapsen kannalta merkityksellistä. Arjen merkityksellisyyttä ja päiväjärjestyksen ylläpitämistä korostettiin myös ohjattaessa vanhempia lasten kanssa toimimisessa. Tärkeäksi ei koeta erityisten viihdykkeiden tai huvitusten järjestämistä: ”*se elämä ei voi ol pelkkää HopLoppii, vaan et siin arjes pitää paljo pystyy huomioimaa niinko lasta ja ottaa mukaa*” (E4). Lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa esiintyi kaksi analyysiyksikköä tähän teemaan liittyen. ”*Kyl mä jotenki ajattelen, et elämä on niin paljon vaa sitä arkee. Et se arkiytmi olis kunnossa. Et jotenki semmone sujuva arki, ni sil niinko autetaa aika paljo.*” (L3)

4.5 Vanhemmuuteen painottuva lapsilähtöisyys

Vanhemmuuteen painottuva lapsilähtöisyys -kuvauskategoriaan kuuluvat seuraavat kategoriat ja analyysiyksiköistä muodostamani merkitysryhmät eli teemat:

Kategoria: Vanhemmuuteen liittyvä lapsilähtöisyys
Teemat: Lapsen tukemista vanhempien kautta Vanhemman lepäämisen tukemista Raskauden loppuvaiheen ja vauvavaiheen tukemista Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemista Konkreettista mallintamista Muutoksen aikaansaamista/aktivoimista
Kategoria: Perhekokonaisuutta korostava lapsilähtöisyys
Teema: Lapsilähtöisyyden ja perhelähtöisyyden kietoutumista

TAULUKKO 9. Vanhemmuuteen painottuva lapsilähtöisyys -kuvauskategoria

Tähän kuvauskategoriaan katsoin kuuluvan seitsemän teemaa. Tulkintani mukaan kaikki kyseiset teemat sisältävät työntekijöiden käsityksiä vanhemmuuteen liittyvästä ja perhekokonaisuutta korostavasta lapsilähtöisyydestä. Kategoriassa, joka käsittelee perhekokonaisuutta korostavaa lapsilähtöisyyttä, tuodaan esiin lapsilähtöisyyden ja perhelähtöisyyden ”kietoutumista yhteen”. Sekä ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät perhetyöntekijät että lastensuojelun perhetyötä tekevät perhetyönohjaajat ilmaisivat osaan teemoista runsaasti käsityksiä ja osaan vähemmän.

Lapsen tukemista vanhempien kautta -teemaan liitettiin runsaasti ilmaisia (E 17 ja L 20 analyysiyksikköä) molemmissa työntekijäryhmissä. Kumpikin ryhmä näki, että lasta autetaan tukemalla vanhempia. Lapsen tukemiseen vanhempien kautta nähtiin kuuluvan ohjeiden ja neuvojen antaminen vanhemmille, jota kautta lapsi tulee autetuksi. Myös vanhempien ongelmissa auttamisen nähtiin hyödyttävän lasta. Haastatteluissa nousi esiin, että jos vanhemmat saavat ohjeistusta ja välineitä, niin heidän on helpompi toimia lastensa kanssa. Työntekijät kokevat, että sitä kautta lasten vointi perheessä paranee. Työntekijät kertoivat lapsilähtöistä vanhemmuuden tukemista olevan esimerkiksi kun vanhempien kanssa käydään läpi, mitä tietyn ikäinen lapsi voi tehdä, mitä häneltä voi vaatia tai miten häntä voi rajoittaa. Myös konkreettisissa asioissa esimerkiksi kotitöiden tekemisessä ja muissa arjen askareissa autetaan, jotta vanhemmalle jää aikaa esimerkiksi ulkoilla lapsen kanssa.

Vanhempien ongelmassa auttamisen ajateltiin olevan lapsilähtöistä perhetyötä, koska vanhempien ongelmien tai huolien vähetessä heillä on voimavaroja olla enemmän lasten kanssa. Vanhempina nähdään olevan parempia ja toimivampia vanhempia lapsille, kun he itse saavat ensin apua. ”*Kylhän se vertaus ko niinko laittaa ensin happinaamarin omal kasvoil ja sä alat itte niinko toimimaan lentokoneessa. Tällai mä ajattelin niinko, et sit ne vanhemmatki on ehkä toimivampii siel kotonaki.*” (L5) Varsinkin pienten lasten kohdalla toiset työntekijät suhtautuvat siten, että ei ole muuta vaihtoehtoa kuin auttaa vanhempia kautta. Pienten lasten nähdään olevan riippuvaisia vanhemmistaan. Kaikkiaan vanhempia tukeminen koetaan usein haasteelliseksi, koska aikuisten ongelmat ovat hyvin moninaisia. Vanhempia ongelmien koetaan usein estävän lapsilähtöisyyttä.

”Vanhemmat osaa kyllä tuoda ne omat asiansa. Joskus tosiaa tuntuu, et ollaa niit aikuisten työntekijöitä. Mut jotenki itte yrittää pitää sen punasen langan aina itsellä semmosena selkeänä. Vaik mä hoidan jonkun aikuisen asian, niin se palvelee sitä lapsen asiaa. Ja tuon sitä jatkuvasti siihen, et kun tämä vaikuttaa sinun lapseesi näin. Elikkä noston sieltä koko ajan.” (L4)

Työntekijät kokevat, että osa vanhemmista on vastaanottavaisia työskentelylle, mutta osalla vanhemmista omat tarpeet ovat niin tärkeitä ja lapsi jää ”sivuun”. Vanhempia ongelmiin palataan kuvauskategoriassa, jossa tuodaan esiin käsityksiä lapsilähtöisyyden haastajista.

Vanhemman lepäämisen tukemista -teemaan liittyen vain ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden haastatteluaineistossa oli analyysiyksiköitä (E 7 ja L 0 analyysiyksikköä). Kyseisen ryhmän työntekijät kertoivat, että heillä on asiakkuudessa monesti pienten vauvojen tai pikkulasten perheitä. Useasti äiti saattaa olla väsynyt ja työntekijä mahdollistaa äidin nukkumisen kotikäynnin aikana hoitamalla lasta tai lapsia.

”No just, jos mä nyt ajattelen semmosta perhettä, mis on vaik alle vuoden ikäinen ja joku semmone leikki-ikäne ni tietysti, jos vaiks äiti on vaiks väsyny ja jos äiti menee huilaamaan tai nukkumaan aamupäiväl, ni kyl mä tai me ollaa niitte lasten kanssa siinä.” (E2)

Työntekijät näkivät, että kun he mahdollistavat äidin lepäämisen, niin hän jaksaa olla hyvä äiti lapsille.

Raskauden loppuvaiheen ja vauvavaiheen tukemista -teema on hyvin samankaltainen vanhemman lepäämisen tukemista -teeman kanssa, mutta muodostin tähän liittyvistä analyysiyksiköistä oman teeman, koska työntekijät korostivat jo raskauden loppuvaiheessa aloitetun työskentelyn olevan lapsilähtöistä perhetyötä. Tästä teemasta oli analyysiyksiköitä vain ennaltaehkäisevää perhetyötä

tekevien haastatteluaineistossa (E 2 ja L 0 analyysiyksikköä). Raskauden loppuvaiheessa voi jo tukea äitiä vanhemmuuteen ja auttaa konkreettisesti esimerkiksi vauvatarvikkeiden hankkimisessa.

”Vastaanotto on yleensä tosi hyvä. Sillai se on tosi kiva niinko alottaaki sitä työtä. Et on pikkase päästy jo tutuks. Ni sitte kun vauvan kans ollaa tultu jo kotiin ni se on jollai taval helpompi sitte lähtee sit niin sanotusti jatkamaa työtä. Enne vauva syntymää ollaa yhdes voitu jo kattoo kaikkii tarvikkeita ja muita. Mitä kaikkee tarvitaan ja mitä puuttuu. Mist voidaan hommata. Ihan käytännön juttuja.” (E2)

Vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksen tukemista -teemaan liittyen molemmilla työntekijäryhmillä oli yksi analyysiyksikkö. Vanhempien ja lasten välisen vuorovaikutussuhteen tukemisen nähtiin olevan lapsilähtöistä perhetyötä. *”Vanhempien ja lasten välistä suhdetta niinko ko koko perhe on mukana ni katsotaan niinko miten se toimii.” (L1)*

Konkreettista mallintamisista -teemassa analyysiyksiköitä oli erittäin paljon enemmän lastensuojelun perhetyöohjaajien haastatteluaineistossa (E 5 ja L 23 analyysiyksikköä). Erityisesti lastensuojelun perhetyöohjaajat korostivat sitä, että mallintaminen ja konkreettinen asioiden näyttäminen on tärkeää lapsilähtöisessä perhetyössä. Asioista puhutaan ja perustellaan, miksi joku asia on tärkeä. Työntekijät näkivät, että työntekijän on hyvä ensin toimia mallina ja sen jälkeen vähitellen vanhempi alkaa itse toimia lapsen kanssa. Tarkoituksena on, että työntekijän tuki voidaan jättää vähitellen pois.

”Ensin ollaan mallina, et näin sä voit toimia lapsen kanssa ja sen jälkeen pikku hiljaa siirretään sitä siihen, et vanhempi ja lapsi toimii ja me tuetaan. Ja sitte siihen, et vanhempi ja lapsi toimii ja meidän tuki jää pois.” (L4)

Konkreettista mallintamista kerrottiin esimerkiksi käytettävään niissä tilanteissa, kun vanhemmalla on vaikeuksia toimia lapsen käyttäytyessä haasteellisesti. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden merkityksyksiköissä korostui perushoidon mallintaminen.

”Lapsi kasvaa, mitä ruokaa annetaan milläkin hetkellä. Ihan kylvetyksestä lähtien ja lasta kuuluu pitää lattialla ja pitää hommata semmone leikkimatto. Ja lapsen ihan kädestä pitäen näyttää, et miten laps laitetaan pihalle nukkumaan, et mitä sille puetaan. Hyvin tämmöstä konkreettista kuitenkin.” (E1)

Muutoksen aikaansaaminen ja aktivoiminen nähtiin olevan lapsilähtöiseen perhetyöhön kuuluvaa (E 6 ja L 3 analyysiyksikköä). Muutoksen aikaansaamisella ja aktivoimisella tarkoitettiin sitä, että

työntekijä pyrkii muuttamaan perheen elämässä tiettyjä tapoja toimia esimerkiksi ruokailujen ja ulkoilujen suhteen. Muutosta pyritään saamaan aikaan perheen ehdoilla. ”Pitää sit kuitenkin ottaa se perhe siinä huomioon ja pikkuhiljaa muokata heidän semmosii tapoja, mitä näkee, et nää ei nyt oikee oo kenenkää edun mukaisia.” (E4) Muutosten aikaansaamista ei aina kuitenkaan koeta helppona ja välillä työntekijät kokevat, että vanhemmat eivät sitoudu pysyvään muutokseen.

”Toisinaa sit varsinki kun koitetaan jotain muutoksia saada aikaan siinä perheessä. Sit välillä niinko tietysti ajattelee, et näin tapahtuu vaan sitten kun perhetyö on paikalla. Työntekijälle tulee sellane tunne. Ja sitten kun me emme ole paikalla ni sit siel mennää kuitenkin sen entisen mukaan. Sit välil mieltii, et siit ei oo minkää valtakunnan hyötyy siit asiasta lapselle. Et laps on vielä sit niinko kahta sekasemmi ko arki sujuu kahdella tavalla.” (E1)

Työntekijät korostivat, että koska he menevät perheen kotiin, niin he toimivat perheen ehdoilla. He kokevat, että perheen näkemyksiä tulee kunnioittaa.

Lapsilähtöisyyden ja perhelähtöisyyden kietoutumista -teemaan liittyen analyysiyksiköitä oli enemmän lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa (E 7 ja L 15 analyysiyksikköä). Tämän kyseisen teeman ajattelen omalla tavallaan painottuvana teemana avaavan osaltaan vanhemmuuteen painottuva lapsilähtöisyys -kuvauskategoriaa.

Työntekijät näkevät perheen olevan kokonaisuus. He toivat esiin, että pelkkä lasten kanssa työskentely ei olisi perhetyötä, vaan silloin lapsen kanssa työskentelisi joku muu taho. Lapsen hyvinvoinnin ja tyytyväisyyden nähtiin lähtevän perheen hyvinvoinnista. ”Mä jotenki ajattelen näin lapsellisesti, et onnellisilla vanhemmilla on onnelliset lapset (naurua).” (L3) Työssä lapsilähtöisyys ja perhelähtöisyys nähdään vaikeana erottaa toisistaan ja osa työntekijöistä näki lapsilähtöisyyden sisältyvän perhelähtöisyyden sisälle. Työntekijät näkevät kuitenkin lapsilähtöisyyden olevan työn ”punainen lanka”.

”Sit mä jotenki ajattelen, et ehkä toi lapslähtöisyys ja perhelähtöisyys ei vois olla niinko ihan kauhee irtonaisii asioita toisistaan. Vaan että sen punasen langan rakentaa se lapslähtöisyys ja sitten otetaan se perhe huomioon. Elikkä, mut et aina on punasena lankana se, et se laps voi hyvin. Ja sit huomioidaan sitä koko perhettä, et miten ne yksilöt siihen tulee.” (L4)

Työskentelyn perhelähtöisyyden nähdään liittyvän suurelta osin vanhempien asioissa ja ongelmissa auttamiseen. Tämä korostui erityisesti lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa.

Haastatteluissa painottuivat enemmän aikuisten ja koko perheen ongelmat kuin lapsiin liittyvät ongelmat. Vanhemmilla on muun muassa vakavia päihde- ja mielenterveysongelmia tai riittämätöntä vanhemmuutta. Perheessä on useasti ongelma tai kriisi, joka koskettaa koko perhettä. Myös ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät työntekijät toivat esiin perheiden ongelmia: ”*ainahan siel joku ongelma on, jos me siel käydää*” (E3). He kertoivat ongelmien tulleen monimutkaisemmiksi ja vaativimmiksi vuosien varrella. Pääasiallisiksi ongelmiksi he näkevät vanhempien väsymyksen ja mielenterveysongelmat. Välillä myös erilaiset lasten ja muiden perheenjäsenten sairaudet ovat asiakkuuden syynä.

Työntekijät näkivät, että kaikkia perheenjäseniä tulee auttaa. Tavoitteena on kuitenkin tuoda erityisesti lapsen näkökulmaa ongelmia selvitettäessä.

”Tottahan toki siel on ny välil semmosii tilanteita, et ne aikuisten ongelmat on niin isoi, et niis menee sitä ruotimist ja tämmöst. Vanhemmat o niinko niinko pulas tai jumis tai he ei pääs asiois eteenpäin tai jotai ko ne o nii isoi ne aikuisten ongelmat. Mut silti yritän ainakin sit silti niinku, et puhuttas siit lapsestaki sitte. Et millai ja mitä hänel ny kuuluu ja millai on ny menny.” (L5)

Lapsilähtöisyyden ja perhelähtöisyyden yhteen kietoutumisen lisäksi työntekijät pohtivat lapsilähtöisyyden ja aikuislähtöisyyden suhdetta.

”Ja just se, että ko välillä ollaa pohdittu sitä, että onko tää enemmän semmost aikuislähtöistä ja aikuisten suojelemista. Et kestääks aikuiset jotain toimenpiteitä, mitä täytyy tehdä sen takia, et sen lapsen olis hyvä olla, ni just se et sillonkin kun ne vanhemmat ehkä menee rikki siitä toimenpiteestä ni pitäs ajatella sitä, että se on sen lapsen parhaaksi ja sitte se lapsi voi hyvin. Lapsi on se ykkönen. Kyl aikuiset aina selvii. Mut et pieni lapsi tarvitsee siihen sitte muita aikuisia, jos omat vanhemmat ei kykene sitä hänelle takaamaan. Ni sillon pitäs vieraitten, tämmösten ammattilaisten pystyy toimimaan niin, et oikeesti se laps saadaan turvaan. Enkä tarkota sitä, et sijottaminen olis aina se paras vaihtoehto.” (L4)

Edellisessä sitaatissa lastensuojelun perhetyönohjaaja korosti, että lapsi on joka tapauksessa ”ykkönen”. Myös toinen työntekijä näki, että työ ei ole aikuisten suojelemista, vaikka joskus tuntuukin siltä: ”*Ei me mitään aikuisten suojelejoita olla, vaikkakin se tuntuu välillä siltä, että me ollaan aikuisten suojelejoita tässä työssä niinkö.*” (L1)

4.6 Lapsilähtöisyyden mahdollistajat ja haastajat

Tähän lapsilähtöisyyden mahdollistajat ja haastajat kuvauskategoriaan kuuluvat seuraavat kategoriat ja analyysiyksiköistä muodostamani merkitysryhmät eli teemat:

Kategoria: Lapsilähtöisyyden mahdollisuudet
Teema: Lapsilähtöisyyttä edistää
Kategoria: Lapsilähtöisyyden haasteet
Teema: Lapsilähtöisyyttä estää

TAULUKKO 10. Lapsilähtöisyyden mahdollistajat ja haastajat -kuvauskategoria

Tämä kuvauskategoria poikkeaa muodostumistavaltaan muista kuvauskategorioista, koska olen kuljettanut koko analyysin ajan tähän kuvauskategoriaan liittyviä teemoja ja kategorioita omina kokonaisuuksinaan. Tätä perustelen sillä, että yhden tutkimuskysymyksen tarkoituksena on ollut selvittää, mikä lapsilähtöisyyttä mahdollisesti edistää ja estää. Tämän kuvauskategorian molempiin kategorioihin sisältyviin teemoihin liittyviä analyysiyksiköitä kaikki työntekijät tuottivat runsaasti, mutta lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa oli kumpaankin teemaan liittyviä analyysiyksiköitä huomattavasti enemmän. Monet analyysiyksiköistä ovat sellaisia, että ne olisivat sopineet monen muunkin aiemmin käsitellyn kuvauskategorian teeman alle. Muutamat analyysiyksiköt olivat käänteisessä muodossa toiseen tämän kategorian teemaan sopivia. Esimerkiksi työparin nähtiin edistävän lapsilähtöisyyttä ja ilman työparia työskentelyn nähtiin estävän lapsilähtöisyyttä.

Lapsilähtöisyyttä edistää -teemaan liittyviä analyysiyksiköitä oli ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden haastatteluaineistossa yhteensä 36 analyysiyksikköä ja lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa yhteensä 64 analyysiyksikköä. Suurin lapsilähtöisyyttä edistävä tekijä nähtiin olevan työntekijä itse (E 4 ja L 10 analyysiyksikköä). Työntekijät korostivat, että työntekijä itse voi vaikuttaa eniten lapsilähtöisyyden edistämiseen. ”*Tietysti se työntekijän työote.*” (E1) Työntekijä luo itse mahdollisuuksia lapsilähtöisyydelle. Hänen asenteensa on ratkaiseva. Työtä nähdään tehtävän omalla persoonalla. Työntekijä voi itse edistää lapsilähtöisyyttä olemalla kiinnostunut lapsen asioista. ”*Ko siin vaaditaan semmosta herkkää korvaa kumminki ja tuntosarvii ja sit pitää kuiteski ol semmone, et lapsen on niinko helppoo sua lähestyy.*” (L5) Tärkeänä työntekijään liittyvänä asiana työntekijät näkivät kyvyn muodostaa luottamussuhde lapseen. Tärkeää on myös lapsen kokemus siitä, että työntekijä on häntä varten.

Työntekijään itseensä liittyen työntekijät näkivät, että lapsilähtöisyyttä edistää työntekijän työkokemus ja ammattitaito. Ammattitaidon karttuessa työntekijän on helpompi nähdä lapsen tilanne ja tarttua asioihin rohkeammin. Työntekijälle muodostuu työkokemuksen myötä ”pelisilmää” (L5). Lapsen kohtaamiseen liittyvä koulutus nähtiin hyödyllisenä, mutta myös työntekijän luontaiset kohtaamistaidot nähtiin tärkeinä: ”*tämmösii iha luonnollisii taipumuksii kohdata lapsii*” (L5).

Toisena tärkeänä lapsilähtöisyyttä edistävänä tekijänä työntekijät näkivät erilaiset työmenetelmät ja -välineet (E 2 ja L 10 analyysiyksikköä). Erilaisten työmenetelmien ja -välineiden avulla lasta on helpompi kuulla. Mainintoja oli esimerkiksi erilaisista lomakkeista, korteista ja peleistä. Myös esimerkiksi kerhotoiminta nähtiin tärkeänä. ”*Ja just sitä, että ko ollaan mietitty niitä kerhojakin, ni on mietitty miten se sitä lasta sitte niinko tukee. Tukeeks se sitä lasta ja lapsen tarpeita. Ja niihin pyritty sitten vastaamaan.*” (L4) Koulutuksen nähtiin edistävän lapsilähtöisten menetelmien oppimista.

Kolmantena tärkeänä lapsilähtöisyyttä edistävänä tekijänä työntekijät näkivät suunnitelmallisen työn (E 2 ja L 10 analyysiyksikköä). Suunnitelmallisen työn nähtiin olevan tavoitteiden mukaista työskentelyä. Tärkeänä myös pidetään, että koko perhe ja myös lapset tietävät, mitä perhetyö sisältää ja mitä perhetyöllä tavoitellaan. Tavoitteet tulee tuoda esiin konkreettisesti. Tärkeänä nähtiin myös lapsen tai nuoren oma osallistuminen erilaisiin perhetyötä koskeviin palavereihin, jotta lapsi voi sanoa oman mielipiteensä. Suunnitelmallisuuteen nähtiin myös kuuluvan, että kotikäynnit suunnitellaan siten, että on mahdollista tavata kaikkia lapsia. Lapsilähtöiseen työhön nähtiin kuuluvan myös työssä joustaminen lapsen ja perheen tarpeiden mukaisesti.

Yhtenä isona lapsilähtöisyyttä edistävänä asiana nähtiin työpari. Usein työpari jakautuu siten, että toinen työntekijöistä on aikuisten kanssa ja toinen lasten kanssa. Tällöin toinen työntekijöistä pystyy keskustelemaan vanhemman kanssa ja toinen keskittyy lapsiin. Molemmissa työntekijäryhmissä koettiin myös, että monilapsisessa perheessä on tärkeää olla kaksi työntekijää, jotta kaikkia lapsia on mahdollisuus huomioida.

”Et jos siel on monta lasta ja tiedetää, et monta lasta on kotona ko sin mennää, ni sillo meit menee sin kaksi ko muuten mennään yksin. Et o niinko aikaa sil äidille ja aikaa niil lapsille. Tai sit jos äiti lähtee jonnekki, ni meit on kaks siel niitte mone lapsen kans.” (E5)

Myös koko työyhteisöllä nähtiin olevan merkitystä lapsilähtöistä perhetyötä edistävänä tekijänä. Yksittäinen työntekijä ajattelee koko työyhteisön toimivan lapsen hyvinvoinnin mukaisesti. *”Mut mä luulen, et kyl kaikki meist niinku, meidän työyhteisössä, tekee sitä työtä niin, että aina muistetaan huomioida se, et onks sen lapsen hyvä olla siellä, mitä tää aiheuttaa sille lapselle.”* (L4)

Tärkeänä lapsilähtöisyyttä edistävänä tekijänä nähtiin hyvä yhteistyö vanhempien kanssa. Työntekijät kokevat, että välillä sekä vanhemmat että lapset ovat hyvin vastaanottavaisia avun suhteen. Työntekijät kokevat, että mikäli vanhempi näkee lapsen asiat tärkeinä, niin sillä on iso merkitys lapsilähtöiselle perhetyölle.

”Se on sit varmaa osittain sit niistä vanhemmistakin kiinni... Se riippuu ihan täysin siitä perheestä, mistä se tilanne niinko on ja miten ne vanhemmat sen kokee sen lapsen ja tai tarviiks ne itse sitä apua paljon vai keskitytäänkö siihen lapseen ja sitä kautta niinko.” (L1)

Avoimuus nähtiin tärkeänä tekijänä. Avoimuuden kautta lapselle syntyy turvallisuuden ja luottamuksen tunne. *”Mut yleensä nää meidä asiakaslapset ottaa meidät helposti vastaa, ko me ollaa niit turvallisia aikuisia, jotka kuullaan ja nähdään heidät. He saa huomioo ja semmost turvallista ja meil ei oo siin niiko mitään koiraa haudattuna siihen huomiointiin.”* (L4)

Lapsilähtöisyyttä estää -teemaan liittyviä analyysiyksiköitä oli ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden haastatteluaineistossa yhteensä 38 analyysiyksikköä ja lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa yhteensä 60 analyysiyksikköä. Suurin lapsilähtöisyyttä estävä tekijä nähtiin olevan aikuisten ongelmat (E 15 ja L 24 analyysiyksikköä). Molemmissa työntekijäryhmissä aikuisten ongelmien nähtiin estävän lapsilähtöistä perhetyötä, mutta useammin asia korostui lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa. *”Vanhempien ongelmat on se suurin. Se on se suurin kyllä. Ollaan niin sit jo ongelmissa kyllä, et se aika menee niinko niiden ratkomiseen. Kyl se on se suurin este.”* (L1) Vanhempien ongelmiin koetaan menevän paljon aikaa erityisesti silloin, kun ongelmat liittyvät päihteisiin, mielenterveysongelmiin tai raha-asioihin. Työntekijät kokevat, että työskentelyssä menee useasti heti kotikäynnin alussa paljon aikaa aikuisten asioiden hoitamiseen. *”Tavallaa kun on ensin hoidettu jotai muuta ni sit on tavallaan sen lapsen vuoro. Se on kauheeta, mutta näin se vaan niinku menee.”* (L1)

Vanhempien ongelmat aiheuttavat myös ennakoimattomia muutoksia heijastuen lasten elämään. Työntekijät näkivät, että tällaiset tilanteet estävät lapsilähtöisyyden toteutumista.

”Just se, ko tilanteet voi niin äkkiseltää muuttuu. Ihan ko menet perheeseen ni siel voi olla tilanne tai elämä olla muuttunu ihan täydellisesti alle viikossa. Ja sit just jos siel on vaiks äidillä joku kriisi meneillään ni sillo se laps jää siin sitte tietysti vähemmälle. Siin pitää keskittyä enemmän sen aikuisen ongelmiin.” (E1)

Myös vanhempien ajatellaan itse lapsuudessaan jääneen vaille tarvitsemaansa tukea ja tämä heijastuu lasten elämään. *”Aika paljon on kyllä semmosiiki vanhempii mikkä toi ite tarvii...mut sit tuntuu jotenki, et he on itekki jääny paitsi.” (L2)* Aikuisten ongelmiin liittyvien käsitysten yhteydessä oli analyysiyksiköitä muun muassa seuraavista asioista: vanhemmuuden puute, vanhemman kyvyttömyys, itsekkäät tarpeet ja auktoriteetin puute.

Lapsen ja vanhempien hyvinvointi ovat välillä ristiriidassa keskenään, kun vanhemmilla on ongelmia. Se estää työntekijöiden käsityksissä lapsilähtöistä perhetyötä.

”Lapsen hyvinvointi ei aina oo samaa, ko se perheen hyvinvointi. Vanhemmat voi olla kovinki tyytyväisiä johonki tilanteseen ja silti heidän lapsensa voi siellä hirveen huonosti. Esimerkiksi, että vanhemmilla on jotakin ongelmia ja he ajattelee, että ne ei vaikuta.” (L4)

Toisena isona lapsilähtöisyyttä estävänä tekijänä työntekijät näkivät vanhempien tai lasten negatiivisen suhtautumisen työskentelyyn (E 7 ja L 9 analyysiyksikköä).

”Kyl mä aika usein ajattelin, et se on vanhemmista kuitenkin se, ettei anneta sitten mahdollisuutta siihen. Ehkä vanhempien joku epäluuloisuus tai joku tämmönen. No mä ajattelin, et vanhempien epäluulo siihen niinko siihen et ne pelkää, et laps niinko otetaan sieltä pois.” (L2)

Lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksissä perheet, jotka mieltävät työskentelyn viimesijaisena tukitoimena, eivät yleensä koe perhetyötä hyödyllisenä. Perheet saattavat kokea, että työntekijät ovat tulleet rikkomaan heidän perheensä. Vanhemmat eivät välttämättä halua puhua lastensa asioista kokiessaan työskentelyn negatiivisena. Myös lasten asenne on välillä negatiivinen ja heidän luottamuksensa saavuttaminen saattaa kestää pitkään. Varsinkin teini-ikäisillä nuorilla saattaa olla negatiivinen asenne: *”joku teini-ikäne, joho sun täytyy todella rakentaa se suhde ja se yleens on vähä semmone et, hei mitäs nyt sossutädit tän tulette” (L4).* Myös ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät perhetyöntekijät näkivät, että vanhemman suhtautuessa alussa perhetyöhön negatiivisesti luottamuksen syntyminen kestää kauan.

Kolmantena lapsilähtöisyyttä estävänä tekijänä nähtiin työn ”raamit” ja resurssit (E 3 ja L 6 analyysiyksikköä). Työntekijät kokivat, että on välillä hankala saada kalenteriin mahtumaan perheiden kotikäyntiajat siten, että olisi mahdollisuus tavata kaikkia perheen lapsia. Työn kiireellisyydestä oli mainintoja pääasiassa lastensuojelun perhetyöntekijöiden haastatteluaineistossa. Kiireen nähtiin vaikuttavan työn suunnitteluun ja sitä kautta heijastuvan lapseen. *”Ehkä liian vähän on niinko aikaa siihe semmosee suunnittelu. Ko tuntuu et tää on välis niin hektistä. Ettei kerkee ko kääntymää täsä ja sit taas lähdet kotikäynnille. Ja sit ko pitäs ol jonkinnäköne suunnitelma viel sille kotikäynnillekki, ettet sä vaan meet sinne iha.”* (L2) Toiminnan esteenä mainittiin joskus olevan toimintarahan vähyys tai sellaisten työtilojen puute, johon voisi lapsen kanssa mennä.

Lapsilähtöisyyttä estävänä merkittävänä tekijänä nähtiin työparin puute. Työparin puute nähtiin lapsilähtöisyyttä estävänä tekijänä varsinkin silloin kun perheessä on monta lasta: *”mitä enemmän lapsia ni sen hankalampaa se on varsinkin ko mäkin teen paljon niinko yksin.”* (L1) Myös silloin kun vanhemmilla on paljon ongelmia, työntekijän aika menee ongelmien selvittämiseen, eikä lapsen huomioimiseen juuri jää aikaa. *”Vanhemmat tulee vaikka sun perässä lastenhuoneeseen tai mihin vaan ko niil on niin kauhee tarve välillä vaa puhua niist omista asioistas.”* (E2) Työparia ei aina ole käytännön syistä, vaikka olisikin ajateltu kahden työntekijän käyvän perheessä. Työturvallisuuteen liittyvät asiat tulivat esille työparin puutteeseen liittyen. *”Ajatellaa ihan meidänki tätä turvallisuusnäkökohtaa.”* (E1) Perheissä on myös paljon erityislapsia, jotka vaativat erityistä tukea. *”Ja sit on tietysti niit lapsii, meil o paljo erityislapsia, jotka vaatii paljo sitä huomioo.”* (L1)

Lisäksi lapsilähtöistä työtä nähtiin estävän työntekijä itse. Toisille työntekijöille lapsen kohtaaminen ei ole niin helppo asia kuin toisille. Välillä työntekijältä nähdään puuttuvan uskallusta ottaa lapsi mukaan perhetyöhön. *”Et ehkä vähä liian vähän uskalletaan ottaa oikeesti siihen mukaan.”*(L2) Työntekijälle voi muodostua myös työn kuormitusta ja uupumusta, koska vanhemmat ovat hyvin tarvitsevia. Työntekijä ei välttämättä näe silloin lapsen tarpeita. Perheen tuleminen asiakkuuteen vasta siinä vaiheessa, kun ongelmia on jo paljon, estää lapsilähtöisyyttä. Työntekijät näkivät, että jos perhe tulisi aiemmin asiakkuuteen, niin perhe olisi helpommin autettavissa.

Tietämättömyys perhetyön tarkoituksesta vanhempien ja lasten keskuudessa estää myös lapsilähtöisyyttä. *”Vanhemmatki on vähä niinko sillai et ei välillä oikee tunnu tietävän, et miks me niinko ollaa siel.”*(L1) Kyseinen työntekijä jatkoikin useasti kotikäynnillä kertovansa, miksi työntekijät käyvät perheessä ja tuovansa esille lapsen tilannetta. Toisaalta työntekijät arvelivat, että isommat lapset tietävät perhetyön tarkoituksen, mutta pienet lapset eivät.

Välillä lapsilähtöisyyteen haastetta nähtiin tuovan tapaamisten peruutukset. ”*On semmosii perheitä, jotka peruu ihan alvariinsa. Ain on joku. Oikee rupee mieltii, ni ei voi ol mahatautii niinko jatkuvasti. Aina unohtuu ja aina tullu jotakin äkillistä.*”(E3) Suhdetta lapseen on vaikea saada syntymään, jos tapaamiset peruuntuvat.

4.7 Työntekijäryhmien käsitysten yhteneväisyydet ja erot sekä suhde teoriaan

Tämän tutkimuksen tuloksena syntyneet kuusi kuvauskategoriaa ilmentävät jokainen erilaista tulkintaa lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä. Kaikkien haastateltavien käsityksiä on kaikissa kuvauskategorioissa, joskus jopa samassa ilmaisussa haastateltavat toivat esiin useampaan kuvauskategoriaan sopivan käsityksen. Kuvauskategorioissa olen pyrkinyt löytämään tulkinnallisia ajatuskokonaisuuksia, jotka ovat relevantteja tutkimuskysymysten kannalta. Fenomenografian ydin on puhtaasti aineistolähtöinen, mutta tutkimuksen tulee kuitenkin aina osallistua myös teoreettiseen keskusteluun.

Tässä kappaleessa käsittelen fenomenografisen tutkimuksen perinteitä noudattaen tutkimuksen tuottamia jokaisen kuvauskategorian käsityksiä suhteessa teoriaan ja aikaisempiin tutkimuksiin. Vertailen myös työntekijäryhmien käsitysten yhteneväisyyksiä ja eroja. Haastatellut ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät perhetyöntekijät ja lastensuojelun perhetyönohjaajat käsittävät lapsilähtöisyyden ja sen toteutumisen perhetyössä monella tapaa yhtäläisesti, mutta joidenkin kuvauskategorioiden sisältä löytyi työntekijäryhmien välillä huomattavaakin eroavaisuutta.

Lapsilähtöisyyden yhteiskunnallinen paikantuminen

Tämän kuvauskategorian pääsisältönä oli lapsilähtöisyyden yhteiskunnallinen paikantuminen. Mukana oli molempien työntekijäryhmien kuvausta työskentelyn käynnistymisestä sen vuoksi, että lapsen tilanteesta on huoli. Niin kuin tutkimuksen teoreettisessa osuudessa todettiin ennaltaehkäisevässä perhetyössä ja lastensuojelun perhetyössä usein alkutilanne on erityyppinen ja tämä näkyi myös työntekijäryhmien eri tapaan painottuneissa käsityksissä perhetyön aloitustilanteesta. Lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksissä korostui lastensuojelullinen huoli lapsen tilanteesta perhetyön alkaessa, kun taas ennaltaehkäisevän perhetyön alkaessa nähtiin huolen olevan vähäisempää. Myös Uusimäki (2005, 55–56) näkee, että korjaavassa perhetyössä interventio perheeseen on vahva ja usein perheessä on monenlaisia ongelmia ja huoli lapsen tilanteesta on iso.

Tässä kuvauskategoriassa korostui myös lapsen etu. Käsitteissä tuli esille, että molemmissa työntekijäryhmissä perhetyötä ohjaa lapsen etu. Myös Kiurun (2010) tutkimuksessa lapsen edun nähtiin ohjaavan perhetyötä. Järvinen ym. (2012, 136) kirjoittavat, että lapsen etu on sekä kaikkia lapsia koskeva arvopäämäärä että yksittäistä lasta koskeva työskentelyn lähtökohta. Tämän tutkimuksen tutkimusaineiston käsityksissä lapsen etu nähtiin moninaisena asiana, vaikka pääasiassa lapsen edulla korostettiin tarkoitettavan lapsen tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamista. Käsitteissä näkyi sama kuin Järvinen ym. (2012, 137) toteavat, että aina ei ole kuitenkaan itsestään selvää, mikä on lapsen etu ja mikä perheen etu. Kaikkiaan lapsen etu nähtiin kuitenkin ensisijaisena. Lastensuojelun perhetyönohjaajat toivat esiin, että joskus lapsen edun mukaisena toimenpiteenä voi olla myös huostaanotto vanhempien vastustuksesta huolimatta. Näissä käsityksissä korostui Hurtigin (2003) näkemys, että lapsen edun käsite perustuu lastensuojelulakiin ja sen tarkoituksena on suojella lapsen erityisyyttä ja haavoittuvuutta sekä vahvistaa lapsen ihmisarvoa. Käsitteet yhteiskunnan muiden palveluiden hankkimisesta tarvittaessa perheen tueksi olivat samankaltaisia kummassakin työntekijäryhmässä.

Lapsikeskeisyyteen painottuva lapsilähtöisyys

Tässä kuvauskategoriassa korostui lapsikeskeisyyteen painottuva lapsilähtöisyys. Lasten kanssa työskentelevät perhetyöntekijät muodostivat käsitteillään työskentelyn keskiössä olevan lapsen. Lapsikeskeisyydellä ymmärrettiin sitä, että lapsi on perhetyön keskiössä ja työn kohteena. Lapsikeskeisyyden määrittäminen nähtiin lähes samalla tavalla molemmissa työntekijäryhmissä. Tämän kuvauskategorian käsitteissä nähtiin, että lapsikeskeisyyden ydinasiana on, että lapsi on työskentelyssä ensisijainen asiakas ja avunsaaja. Työskentelyssä luodaan aina suhde myös vanhempiin, kuitenkin siten, että lapsi on työn keskiössä (vrt. Ervast ja Tulensalo 2006, 4). Käsitteissä ei ollut nähtävissä, että työskentely tapahtuisi lapsen ohi tai yli, kuten Möller (2005, 86) viittaa, että vaarana lapsikeskeisyydessä voi olla. Molemmissa työntekijäryhmissä nähtiin lapsilähtöisenä työskentelynä, että lapsi ei aina ole paikalla kotikäynnin aikana. Tällöin lasta halutaan suojata vahingolliselta tiedolta. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät työntekijät tapaavat kuitenkin vain harvoin vanhempia siten, että lapset eivät ole paikalla. Lastensuojelun perhetyössä tavataan vanhempia välillä ilman lapsia tarkoituksellisesti, koska silloin keskustellaan vanhempien ongelmiin liittyvistä asioista. Kuitenkin tällaisillakin kotikäynneillä tässä kuvauskategoriassa nähtiin lapsen olevan työn keskiössä, koska asioista keskustellaan lapsen näkökulma huomioiden.

Lapsen yksilöllisyyteen paikantuva lapsilähtöisyys

Tässä kuvauskategoriassa painottui lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen ja toisaalta taas lapsen näkeminen aktiivisena, toimivana ja osaavana yksilönä. Nämä painotukset sijoittuvat samaan kuvauskategoriaan eroista huolimatta, koska molemmissa painottui lapsen yksilöllisyys. Lapsen tarpeisiin vastaaminen nähtiin tärkeänä asiana lapsilähtöiseen perhetyöhön liittyen. Myös Hurtig (2003, 20) toteaa, että lapsilähtöisyydessä keskeistä on lapsen yksilöllisten tarpeiden tavoittaminen ja ammattilaisten toiminnan tulee vastata näihin tarpeisiin. Tässä kuvauskategoriassa työntekijäryhmien käsityksissä oli eroavaisuuksia. Lapsen tarpeisiin vastaaminen korostui enemmän ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien työntekijöiden käsityksissä. Käsityksissä tuli ilmi, että välillä joku perheen lapsista tarvitsee enemmän tukea kuin joku muu perheen lapsi. Lapsen kehityksen tunteminen ja sitä kautta kehityksen tukeminen nähtiin suunnilleen yhtä tärkeänä molemmissa ryhmissä. Myös lapsen turvallisuuden tunteen luominen ja hyvinvoinnin tukeminen olivat yhtä merkityksellisiä kummallekin työntekijäryhmälle lapsilähtöisessä perhetyössä. Avoimuus lasta kohtaan ja lapsen puolella oleminen olivat tärkeitä asioita lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksissä.

Tässä kuvauskategoriassa korostui myös lapsen näkeminen aktiivisena ja kyvykkäänä toimijana. Lapsen kuuleminen ja lapsen oman äänen esiin tuominen näyttäytyivät monissa kohdissa tärkeinä lapsen toimijuutta korostavina käsityksinä. Nämä käsitykset esiintyivät huomattavasti voimakkaammin lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksissä. Näiden käsitysten perusteella lapsen voi nähdä sijoittuvan modernin lapsuustutkimuksen lapsuuteen ja sen näkemyksiin lasten toimijuudesta. Karlsson toteaaakin, että etenkin 2000-luvulla on aloitettu painottamaan lasten toimijuutta ja osallisuutta (Karlsson 2012, 41). Inkeri Eskonen, Johanna Korpinen ja Suvi Raitakari (2006, 22) viittaavat myös havaintoon, että lasten omat kokemukset ja mielipiteet ovat tulleet kiinnostuksen kohteeksi.

Lapsen toimijuutta ja aktiivisuutta nähtiin välillä myös tarvittavan tukea ”ohi vanhempien”. Näihin käsityksiin liittyen lastensuojelun perhetyönohjaajat näkivät, että lasta tulee auttaa myös ohi vanhemman sellaisessa tilanteessa, kun vanhempi ei siihen kykene tai vanhemman kognitiivinen kapasiteetti on heikko. Kyseisiä käsityksiä ei tullut esiin ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien työntekijöiden käsityksissä. Lastensuojelun perhetyönohjaajat kuvasivat aineistossa tilanteita, joissa he olivat opettaneet lapselle taitoja, jota he eivät nähneet mahdolliseksi vanhemman kautta opettaa. Eeva Timonen-Kallio (2010) esittääkin, että lapsilähtöinen työ näkyy lapsen elämänsä tarkastelussa, jossa työntekijän tulee opettaa ja antaa lapselle sosiaalisia taitoja ja valmiuksia yhteiskunnan jäsenenä ja kansalaisena. Lasta tulee hänen elämäntilanteensa vaikeuksista ja

haasteista huolimatta motivoida osallistumaan. (Emt., 15.) Käsityksissä näkyi, että vaikeassa tilanteessa olevan lapsen ja hänen perheensä kanssa työskennellessä tarvitaan kykyä ymmärtää lapsen tilanne. Tarkoituksena on, että lapsi oppisi hoitamaan omia asioitaan. Tarkoituksena ei ole kuitenkaan jättää lasta yksin, vaan aikuinen on lapsen apuna ja tukena.

Toiminnallisuuteen painottuva lapsilähtöisyys

Tämän kuvauskategorian pääsisällöksi muodostui toiminnallisuuteen perustuva lapsilähtöisyys ja lapsilähtöisen arjen sujuminen. Toiminnallisuuteen liittyvissä käsityksissä korostui lapsen kohtaaminen ja yhdessä tekeminen. Reinikainen (2007, 16) tuo esiin, että kohtaamista tapahtuu sekä fyysisesti lasta tapaamalla sekä henkisesti eli pyrkimällä ymmärtämään lapsen todellisuutta. Lapsen kohtaamiseen liittyvien käsitysten runsaus korostui molemmissa työntekijäryhmissä. Tämä teema sai eniten analyysiyksiköitä, joka mielestäni osoittaa lapsilähtöisessä perhetyössä nousevan tärkeimmäksi asiaksi lapsen kohtaaminen. Hurtig (2006, 191) tuokin esiin, että lapsella on perhesuhteiden lisäksi oikeus tulla kohdatuksi yksilönä. Tekemisen ja kohtaamisen nähtiin olevan hyvin monenlaista. Yleensä lapsen kohtaaminen tapahtuu tavallisissa arkisissa tilanteissa. Lisäksi vanhemman ja lapsen yhdessä tekemistä ja toimimista nähtiin tärkeänä vahvistaa. Tähän nähtiin liittyvän myös työn suunnittelu ja sitä kautta ajan antamien lapselle. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät työntekijät kokivat pääasiassa lapsen kohtaamiseen olevan riittävästi aikaa. Lastensuojelun perhetyönohjaajat kokivat välillä haasteelliseksi lapselle ajan järjestämisen kiireen vuoksi, mutta yleisimmin kuitenkin hekin kokivat lapsen kohtaamiseen ajan riittävän.

Tässä kuvauskategoriassa suuri ero työntekijäryhmien kesken oli työn painotuksessa lapsen arjesta ja perustarpeista huolehtimisen suhteen. Lapsen arki ja perustarpeiden tyydyttäminen painottui ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien työntekijöiden käsityksissä ylivoimaisesti enemmän. Järvinen ym. (2012, 114) viittaavat huomioon, että perhetyötä voidaan tarkastella arkilähtöisyyden näkökulmasta. Työntekijät kuvasivat arkisia tilanteita, joissa he osallistuvat perheen arkeen. Rönkkö ja Rytönen (2010) kirjoittavatkin perhetyön olevan myös konkreettista työtä, jota tehdään lähellä perheen arkea. He jatkavat, että perhetyö on kuitenkin suuntautunut nykyisin yhä enemmän psykososiaaliseen tukeen ja ammatillisempaan auttamiseen, mutta se ei poista arkisen ja konkreettisen avun tarvetta. (Emt., 298.)

Vanhemmuuteen painottuva lapsilähtöisyys

Tässä kuvauskategoriassa korostui vanhemmuuteen liittyvä ja perhekokonaisuutta korostava lapsilähtöisyys. Molempien työntekijäryhmien käsityksissä näkyi tasaisesti, että lasta autetaan

tukemalla vanhempia. Työntekijät ajattelevat, että kun vanhemmat tulevat autetuiksi, niin lapsen hyvinvointi perheessä paranee. Tässä käsitystavassa voi ajatella olevan piirteitä Hurtigin (2003, 37–39) tutkimuksessaan muodostamasta tihkuvan auttamisen mallista, jonka mukaan lapsen auttaminen on tarkoituksenmukaista toteuttaa vanhempia auttamalla. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien käsityksissä näkyi vanhemman lepäämisen tukeminen sekä raskauden loppuvaiheen ja vauvavaiheen tukeminen lapsilähtöisenä työnä, jotta vanhempi jaksaisi paremmin lapsensa kanssa. Vanhemman lepäämisen tukeminen ja raskauden loppuvaiheen tukeminen eivät näkyneet lastensuojelun perhetyönohjaajien käsityksissä.

Tässä kuvauskategoriassa puolestaan lastensuojelun perhetyönohjaajat korostivat huomattavasti enemmän konkreettista mallintamista lapsilähtöisenä työnä. He tarkoittivat konkreettisella mallintamisella esimerkiksi lapsen haasteelliseen käyttäytymiseen liittyviä tilanteita, joissa vanhemmille mallinnetaan, miten lapsen kanssa voisi toimia. Järvinen ym. (2012, 131) tuovatkin esiin, että perhetyöntekijän on hyvä pyrkiä auttamaan vanhempia löytämään ratkaisuja kasvatustilanteisiin. Mallintaminen näkyi jonkin verran myös ennaltaehkäisevää työtä tekevien perhetyöntekijöiden käsityksissä, mutta mallintaminen kohdistui enemmän lapsen perushoidon mallintamiseen.

Tässä kuvauskategoriassa nousi esiin käsityksiä lapsilähtöisyyden ja perhelähtöisyyden kietoutumisesta. Työntekijät näkevät perheen olevan kokonaisuus. Tässä käsitystavassa tulee esiin Järvisen ym. (2012, 17) kaltainen käsitys, että lapsilähtöisyys perhetyössä tarkoittaa lapsen hyvinvoinnin tukemisen lisäksi koko perheen tukemista. Työskentely pelkän lapsen kanssa ei perhetyöntekijöiden käsitysten mukaan ole perhetyötä. Lapsilähtöisyys ja perhelähtöisyys nähdään vaikeana erottaa työssä toisistaan, eikä niiden nähdä olevan toisiaan poissulkevia asioita perhetyön käytännöissä.

Työskentelyn perhelähtöisyyden nähtiin suurelta osin liittyvän vanhempien asioissa ja ongelmissa auttamiseen. Tämä näkemys korostui vielä enemmän lastensuojelun perhetyöntekijöiden haastatteluaineistossa. Vanhempien tukemisen ja lapsen edun turvaamisen välinen suhde näyttäytyi välillä ristiriitaisena ja työntekijän tasapainoilua vaativana. Tavoitteena on kuitenkin tuoda erityisesti lapsen näkökulmaa vanhempien ongelmia selvitettäessä. Vilén ym. (2010, 27) korostavat, että perheen tukeminen vaikuttaa aina lapseen eikä perhekeskeisyys ei poista lapsilähtöisyyden näkökulmaa.

Lapsilähtöisyyden mahdollistajat ja haastajat

Tässä kuvauskategoriassa esiintyi käsityksiä siitä, mikä lapsilähtöisyyttä edistää ja mikä estää. Suurimmat edistävät ja estävät tekijät olivat molemmissa työntekijäryhmissä samoja. Suurin lapsilähtöisyyttä edistävä tekijä käsitettiin olevan työntekijä itse. Lapsilähtöisyydessä keskeistä on, miten työntekijät suhtautuvat lapsiin ja millainen asema lapselle ja hänen ideoilleen ja ajatuksilleen annetaan. Työntekijät korostivat, että työntekijä luo itse mahdollisuuksia lapsilähtöisyydelle. Työntekijän luontaiset lapsen kohtaamistaidot nähtiin tärkeinä, mutta lisäksi korostuivat ammattitaito ja työkokemus, jota kautta ”pelisilmä” kasvaa. Järvinen ym. (2006, 227) toteavatkin, että ammatillisen kasvun edellytyksenä ovat työntekijän yksilölliset kyvyt sekä kasvua tukeva työyhteisö, jossa noudatetaan ammatillisia työtapoja ja eettisiä työsäntöjä.

Iso lapsilähtöisyyttä edistävä tekijä oli työntekijöiden käsityksissä erilaiset lapsilähtöiset menetelmät ja välineet sekä toiminnallisuus. Saarnio (2004, 251) kirjoittaa, että perhetyössä menetelmät ovat monipuolistuneet ja tarjolla on monenlaisia menetelmiä ja tekniikoita. Niiden avulla käsityksissä nähtiin edistettävän lapsen kuulemista ja näkyväksi tekemistä. Isona lapsilähtöisyyttä edistävänä tekijänä nähtiin molemmissa ryhmissä olevan myös työn suunnittelu. Suunnitelmallisuudella nähtiin olevan tärkeä merkitys tavoitteellisen työn tekemisessä. Työn tavoitteellisuus puolestaan edistää lapsilähtöisyyden toteutumista perhetyössä.

Edellä mainittujen kolmen isoimman lapsilähtöisyyttä edistävän tekijän (työntekijä itse, erilaiset menetelmät, työn suunnitelmallisuus) lisäksi lapsilähtöisyyttä edistävänä tekijänä nähtiin molemmissa työntekijäryhmissä muun muassa työpari. Käsitysten mukaan parityössä niin lasten kuin aikuistenkin tarpeet tulevat paremmin huomioiduiksi. Heino (2008, 52) toteaa työparin mahdollistavan sen, että työntekijät voivat tietoisesti työskennellä useammasta roolista käsin ja tätä kautta perheiden auttamiskeinot monipuolistuvat.

Haasteellisinta lapsilähtöisyyden toteutumisen kannalta työntekijöiden käsityksissä näyttää olevan vanhempien ongelmat. Tämä korostui kummankin työntekijäryhmän käsityksissä, mutta kuitenkin vanhempien ongelmat näkyivät vielä enemmän lastensuojelun perhetyönohjaajien haastatteluaineistossa. Pääasiallisina vanhempien ongelmina tässä työntekijäryhmässä tuotiin esiin päihde- ja mielenterveysongelmat sekä raha-asiat. Vanhempien ongelmat vievät työskentelystä tilaa ja siihen perhetyöntekijät joutuvat kiinnittämään huomiota. Aineistosta tuli ilmi, että vanhempia joudutaan välillä rajaamaan ja työskentelyä ohjaamaan pois vanhempien huolipuheesta. Kuitenkin mielestäni aineistossa nousi hyvin esiin, että lapsi on koko ajan työskentelyn ”punaisena lankana” vanhempien ongelmia selvitettäessä.

Lisäksi isona lapsilähtöisyyttä estävänä tekijänä työntekijät näkivät molemmissa työntekijäryhmissä vanhempien tai lasten negatiivisen suhtautumisen työskentelyyn. Negatiivisen suhtautumisen nähtiin lastensuojelun perhetyöntekijöiden käsityksissä johtuvan siitä, että perhe on ”velvoitettu” ottamaan perhetyötä vastaan. Heino (2008, 50) viittaaakin, että perhetyö on tasapainoilua vapaaehtoisuuden ja pakottamisen välillä ja työntekijältä vaaditaan motivaation herättelyä ja ylläpitoa. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden käsityksissä näkyi, että motivointi heidän työssä on yleensä helpompaa, vaikka myös heidän asiakasperheillä saattaa olla negatiivinen asenne työskentelyä kohtaan varsinkin työskentelyn alkuvaiheessa.

Lapsilähtöisyyttä estävänä tekijänä nähtiin myös työn ”raamit” ja resurssit. Raameihin ja resursseihin liittyvänä asiana nähtiin pääasiassa työn kiireellisyys. Työn kiireellisyydestä oli enemmän käsityksiä lastensuojelun perhetyöntekijöiden haastatteluaineistossa. Kiireen nähdään vaikuttavan työn suunnitteluun ja sitä kautta heijastuvan lapseen. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien työntekijöiden käsityksissä tuli esiin, että pääasiassa aikaa riittää lasten kohtaamiseen. Edellä mainittujen kolmen isoimman lapsilähtöisyyttä estävän tekijän (aikuisten ongelmat, asiakkaiden negatiivinen suhtautuminen työskentelyyn, työn resurssit) lisäksi lapsilähtöisyyttä estävänä tekijänä nähtiin molemmissa työntekijäryhmissä muun muassa työpari puute. Joissakin käsityksissä tuli esiin työntekijöiden työpaikalla olevien tapaamistilojen vähyys sekä rahan puute lapsilähtöistä toimintaa estävinä tekijöinä. Pääasiassa lasten kohtaaminen molemmissa työntekijäryhmissä tapahtuu kuitenkin arkisissa tilanteissa kotona, joten tällaisia lapsilähtöisyyttä estäviä tekijöitä aineistossa oli vain vähän.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä pro gradu -tutkielmassa on ollut tavoitteena tutkia, miten ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevät perhetyöntekijät ja lastensuojelun perhetyönohjaajat käsittävät lapsilähtöisyyden ja sen toteutumisen perhetyössä. Lisäksi tarkoituksena on ollut vertailla, ovatko käsitykset mahdollisesti yhteneviä tai erilaisia. Tutkimuksen kohteena on myös ollut, mikä lapsilähtöisyyttä perhetyössä mahdollisesti edistää ja estää.

Tutkimukseni aineisto koostui Porin perusturvakeskuksen viiden aikuissosiaalityön ennaltaehkäisevän perhetyön perhetyöntekijän ja viiden lastensuojelun perhetyön yksikön perhetyönohjaajan teemahaastattelusta. Tutkimukseni tulosavaruudeksi muodostui kuusi perhetyöntekijöiden lapsilähtöisyyskäsityksiä kuvaavaa kuvauskategoriaa: lapsilähtöisyyden yhteiskunnallinen paikantuminen, lapsikeskeisyyteen painottuva lapsilähtöisyys, lapsen yksilöllisyyteen paikantuva lapsilähtöisyys, toiminnallisuuteen painottuva lapsilähtöisyys, vanhemmuuteen painottuva lapsilähtöisyys ja lapsilähtöisyyden mahdollistajat ja haastajat. Tämän tutkimuksen kuusi kuvauskategoriaa ilmentävät jokainen erilaista tulkintaa lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä. Käsitykset on kuvattu fenomenografisen lähestymistavan kautta. Fenomenografiassa ilmiötä kuvataan ihmisten siitä muodostamien käsitysten kautta.

Tutkimuksessani vertailin käsityksiä kahden työntekijäryhmän välillä. Tutkimuksen tulosten perusteella haastatellut ennaltaehkäisevän perhetyön perhetyöntekijät ja lastensuojelun perhetyönohjaajat käsittävät lapsilähtöisyyden ja sen toteutumisen perhetyössä monella tapaa yhtäläisesti, mutta työntekijäryhmien välillä käsityksissä löytyi myös eroavaisuutta. Ajattelen tutkimustuloksissa näkyvän, että organisaation yleiset tavoitteet ja lainsäädännölliset tehtävät asettavat ehtoja toiminnalle (vrt. Forsberg 1998, 64). Erot työntekijäryhmien kesken muodostuivat pääasiassa tulkintani mukaan nimenomaan siitä, mikä on työntekijäryhmän institutionaalinen tehtävä. Ajattelen kuitenkin myös siten, kuten fenomenografiassa ajatellaan, että käsitysten eroihin vaikuttavat myös esimerkiksi työntekijöiden koulutus ja työkokemus.

Muodostuneiden kuvauskategorioiden perusteella lapsilähtöisyyden määrittymiseen liittyen kummankin työntekijäryhmän aineistosta nousi esiin lapsilähtöisyydestä runsaasti käsityksiä, joita lapsilähtöisyyden teoriataustassa painotetaan. Käsityksissä näkyi, kuten Karlsson (2012, 21) tuo esiin, että lapsilähtöisyyden käsite on monimerkityksellinen. Mielestäni käsityksissä tuli ilmi, että ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden työn luonne on ennaltaehkäisyssä ja

painopiste on tuessa. Näkemykseni mukaan käsityksissä näkyi myös, että lastensuojelun perhetyössä painottuu tehostettu työote ja painopiste on tuen lisäksi kontrollissa. (vrt. Järvinen ym. 2012, 72.)

Tämän tutkimuksen perusteella molempien työntekijäryhmien käsityksissä perhetyön nähtiin olevan lapsilähtöistä silloin, kun perhetyön käynnistää lapsen tilanne ja työskentelyä ohjaa lapsen etu. Käsitysten mukaan lapsen tilanteesta on suurempi huoli siinä tapauksessa, kun perheessä aloittaa lastensuojelun perhetyö. Ennaltaehkäisevän perhetyön käynnistää myös huoli lapsen tilanteesta, mutta huoli on pienempi. Lapsilähtöisen perhetyön nähtiin olevan molemmissa työntekijäryhmissä myös työskentelyä yhteistyötahojen kanssa ja tarvittaessa perheelle hankitaan eri yhteiskunnan tukimuotoja perhetyön lisäksi.

Lapsilähtöiseen perhetyöhön kuuluu työntekijöiden käsitysten mukaan, että lapsi on perhetyön keskiössä ja työn kohteena. Lapsikeskeisyys määrittyi kummassakin työntekijäryhmässä siten, että se tarkoittaa lapsen olemista työskentelyn ensisijaisena asiakkaana ja avunsaajana. Tutkimustuloksissa näkyi, että lapsilähtöisyyden ja lapsikeskeisyyden käsitteitä käytetään perhetyössä selvästi rinnakkaisina käsitteinä, kuten useasti sosiaalityössä. Lapsen keskiössä oleminen ei näyttäytynyt kuitenkaan työntekijöiden käsityksissä työskentelynä aikuisten kesken lapsen ohi, vaan työskentelyssä ajatukset ohjautuvat lapseen. Lapsen nähtiin olevan työn keskiössä vanhempien tapaamisissa myös silloin, kun hän itse ei ole paikalla, koska asioita käsitellään lapsen näkökulma huomioiden.

Lapsilähtöisessä perhetyössä lapsen yksilöllisyys nähtiin tärkeänä. Lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaaminen korostui enemmän ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien perhetyöntekijöiden käsityksissä. Yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisen nähtiin tarkoittavan jokaisen lapsen tarpeiden huomioimista erikseen. Lastensuojelun perhetyönohjaajat korostivat puolestaan enemmän lapsilähtöiseen perhetyöhön kuuluvan lapsen toimijuus. Lapsen kuuleminen ja lapsen oman äänen esiin tuominen korostuivat enemmän heidän käsityksissään. He näkivät, että lapsen toimijuutta ja aktiivisuutta tulee välillä tukea myös ”ohi vanhempien”. Näihin käsityksiin liittyen lastensuojelun perhetyönohjaajat toivat esiin, että lasta tulee auttaa ohi vanhemman sellaisessa tilanteessa, kun vanhempi ei siihen kykene. Lapsilähtöiseen perhetyöhön nähtiin yhtäläisesti molemmissa työntekijäryhmissä kuuluvan lapsen kehityksen tukeminen. Myös turvallisuuden tunteen luominen lapselle ja lapsen hyvinvoinnin tukeminen käsitettiin lapsilähtöiseksi työksi kummassakin

työntekijäryhmässä. Lisäksi lastensuojelun perhetyönohjaajat toivat esiin käsityksen koskien avoimuutta lasta kohtaan ja näkivät myös lapsen puolella olemisen lapsilähtöisenä työnä.

Perhetyön nähtiin kaikkien työntekijöiden käsityksissä olevan lapsilähtöistä silloin, kun se painottuu toiminnallisuuteen. Toiminnallisuuden nähtiin sisältävän lapsen kohtaamista ja yhdessä asioiden tekemistä. Lapsen kohtaaminen nähtiin kaikkein tärkeimpänä lapsilähtöisenä perhetyönä. Kohtaaminen tapahtuu pääasiassa tavallisissa arkisissa tilanteissa ja sisältää monenlaista tekemistä ja toimimista. Kaikki työntekijät kuvasivat aineistossa runsaasti tilanteita, joissa he kohtaavat lapsia. Lapsilähtöisen perhetyön nähtiin olevan ajan antamista lapselle. Ajan antamisen nähdään toteutuvan työn suunnittelun kautta. Ennaltaehkäisevässä perhetyössä koettiin pääasiassa lapsen kohtaamiseen olevan riittävästi aikaa. Lastensuojelun perhetyössä koettiin välillä ajan riittäminen haasteelliseksi, mutta yleisimmin ajan nähtiin kuitenkin riittävän lapsen kohtaamiseen. Lapsen arjesta ja perustarpeista huolehtimisen koettiin olevan lapsilähtöistä työtä. Lapsen arki ja perustarpeiden tyydyttäminen painottui kuitenkin ylivoimaisesti enemmän ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien työntekijöiden käsityksissä. Työntekijät ilmaisivat näkevänsä lapsen arkeen liittyvän säännöllisen päivärytmin merkityksellisenä lapsen kannalta.

Tutkimukseni tuloksista oli nähtävissä, että perheen merkitys ei ole hävinnyt lapsen elämästä. Lapsilähtöisyyden nähtiin toteutuvan välillisesti vanhempien tai koko perheen kautta molemmissa työntekijäryhmissä. Ennaltaehkäisevää perhetyötä tekevien käsityksissä korostui vanhemman lepäämisen tukeminen ja vauvavaiheessa vanhemman jaksamisen tukeminen, jotta vanhempi jaksaisi paremmin lapsen kanssa. Puolestaan lastensuojelun perhetyönohjaajat korostivat enemmän konkreettista mallintamista lapsilähtöisenä työnä. Konkreettisella mallintamisella tarkoitettiin kasvatuksellisia tilanteita, joissa vanhemmille mallinnetaan, miten lapsen kanssa voisi toimia. Kumpikin työntekijäryhmä näki lapsilähtöisyyttä edistettävän myös vanhemman ja lapsen vuorovaikutusta tukemalla. Tarvittaessa myös pyritään muuttamaan perheen toimintatapoja lapsilähtöisemmäksi ja aktivoidaan perhettä itse toimimaan. Molempien työntekijäryhmien aineistossa nousi esiin käsityksiä, että lapsilähtöisyyttä ja perhelähtöisyyttä on vaikea erottaa toisistaan, eikä niiden nähdä olevan toisiaan poissulkevia asioita perhetyössä. Perheen nähdään olevan kokonaisuus. Työskentelyn perhelähtöisyyden nähtiin paljolti liittyvän siihen, että vanhempia autetaan heidän asioissaan ja ongelmissaan, mutta lapsen näkökulmaa korostettiin kuitenkin aikuistenkin asioita selvitetessä.

Suurimmista lapsilähtöisyyttä edistävästä ja lapsilähtöisyyttä estävistä tekijöistä työntekijöillä oli samanlainen käsitys. Suurin lapsilähtöisyyttä edistävä tekijä käsitettiin olevan työntekijä itse.

Työntekijät korostivat, että työntekijä itse luo mahdollisuuksia lapsilähtöisyydelle. Erilaiset lapsilähtöiset menetelmät ja välineet sekä toiminnallisuus nähtiin myös lapsilähtöisyyttä edistävinä tekijöinä. Myös työn suunnittelulla nähtiin molemmissa ryhmissä olevan tärkeä merkitys tavoitteellisen työn tekemisessä. Työn tavoitteellisuus edistää lapsilähtöisyyden toteutumista perhetyössä.

Haasteellisinta lapsilähtöisyyden toteutumisen kannalta kummankin työntekijäryhmän käsityksissä olivat vanhempien ongelmat. Vanhempien ongelmien työskentelystä tilan vieminen on asia, johon perhetyöntekijät joutuvat kiinnittämään huomiota. Mielestäni aineistosta nousi hyvin esiin, että lapsi on kuitenkin koko ajan työskentelyn ”punaisena lankana” vanhempien ongelmista huolimatta. Lapsilähtöisyyttä nähtiin molemmissa työntekijäryhmissä estävän vanhempien ja varsinkin isompienten lasten kohdalla negatiivinen suhtautuminen työskentelyyn. Negatiivisen suhtautumisen nähtiin lastensuojelun perhetyöntekijöiden käsityksissä johtuvan siitä, että perhe on velvoitettu ottamaan vastaan perhetyötä. Lapsilähtöisyyttä nähtiin välillä estävän myös työn puutteellinen resursointi.

Edellä esiin tuodut tämän tutkimuksen tulokset lapsilähtöisyydestä osoittavat mielestäni hyvin, että lapsilähtöisyys toimintatapana on vahvasti perhetyössä läsnä, vaikka myös esteitä lapsilähtöisyyden toteutumiselle tuli esiin. Karlsson (2012) toteaaakin, että nykyisin lapsilähtöisyys -käsitettä käytetään erityisesti kuvaamaan käytännön työn toimintatapaa esimerkiksi päivähoitossa, koulussa ja sosiaalityössä. Hän jatkaa, että lapsilähtöisyydessä korostuu lapsen tarpeiden, kiinnostuksen kohteiden ja aktiivisuuden huomioon ottaminen. (Emt., 21–22.) Myös Reinikainen (2007) viittaa lapsilähtöisyyteen työtavan ominaisuutena. Hän tarkoittaa sillä työskentelyn lähtökohtaa, prosessia ohjaavaa periaatetta ja prosessissa osallisten aikuisten toimintaa. (Emt., 11.) Nämä kaikki asiat korostuivat perhetyöntekijöiden käsityksissä lapsilähtöisyydestä ja sen toteutumisesta perhetyössä. Lapsilähtöisyys ei ole mielestäni vain tämän aikakauden innostava ajatus, vaan se näkyy käytännön työssä vahvasti.

Perhetyön työkäytäntöjen on kritisoitu painottuvan vanhempien kanssa työskentelyyn ja varsinaiseksi suojelun kohteeksi on nähty vanhemmat (esim. Hurtig 2003). Mielestäni tutkimukseni tuloksissa kuitenkin näkyy, että perhetyössä lapsi on noussut näkyväksi työskentelyn lähtökohdaksi ja työn keskiöön. Työntekijät toivat esiin käsityksiä runsaasti liittyen lapsen etuun, yksilöllisyyteen, toimijuuteen sekä lapsen tapaamiseen ja kohtaamiseen. Toisaalta tutkimustuloksissa lapsi nähdään kuitenkin kiinteästi perheeseen kuuluvana. Ajattelen tutkimustulosten perusteella samoin kuin Myllärniemi (2007), joka korostaa, että siinä todellisuudessa, jossa perhetyöntekijät työskentelevät,

ei vanhempien osallisuutta ja keskeistä roolia lasten asioissa ole mahdollista sivuuttaa. Vanhemmat ovat oleellinen osa lapsen elämää. Vanhempien voimavarojen ja perheen kokonaistilanteen merkitys on suuri silloin, kun pyrkimyksenä on puuttua ongelmiin ja löytää avoimuudellisia ratkaisuja yhteistyössä perheen kanssa. (Emt., 23.) Mielestäni tutkimuksen tuloksista oli nähtävissä, että vanhempien asioita ja ongelmia käsitellään tietoisesti suhteessa lapseen ja lapsen tarpeisiin. Tulkintani mukaan Uusimäen (2005a, 18) näkemys, että perhetyö tunnetaan toimintatapana, jonka ideologia on perhekeskeisyydessä, on saanut vahvasti rinnalleen lapsilähtöisyyden ideologian.

Uskon, että lapsilähtöisyyden tutkimisella on paljon annettavaa sekä sosiaalityölle että perhetyölle. Ajattelen, että tämä tutkimus teki näkyväksi esimerkiksi lasten toimijuutta. Tässä tutkimuksessa tuli mielestäni esiin käsityksiä sosiologisen tutkimuksen tavasta tarkastella lapsia. Lapset nähdään aktiivisina toimijoina. Uskon Myllärniemen (2007, 88) tavoin, että perhetyö tuottaa tärkeää tietoa perheen arjesta ja lasten hyvinvoinnista sosiaalityölle ja lisäksi perhetyö mahdollistaa tiiviin, kädestä pitäen annettavan ohjauksen perheiden arjen pulmatilanteisiin. Perhetyössä on mahdollista sosiaalityöntekijää enemmän tavata lasta ja kohdata lasta arkisissa tilanteissa. Ajattelen, että tämän tutkimuksen kahden työntekijäryhmän yhtenevät ja erilaiset käsitykset voivat tukea ja toisaalta haastaa toisiaan. Erityisesti näiden käsitysten yhteinen pohtiminen voi tuottaa ehdotuksia työtapojen kehittämiseksi entistä lapsilähtöisemmiksi. Lapsilähtöisen työn edelleen kehittäminen edellyttää yhteistä keskustelua työtä ohjaavista periaatteista ja yhteistä ”lapsiosaamisen” kehittämistä. Toivon tämän tutkimuksen liittyvän laajemminkin yhteiskunnalliseen keskusteluun lapsilähtöisyydestä.

Eräs tämän hetken ajankohtainen haaste on kotipalvelun ja perhetyön välinen työnjako ja palvelujärjestelmän mahdollisuudet vastata lapsiperheiden erilaisiin palvelutarpeisiin. Tässä tutkimuksessa työntekijät näkivät, että palveluiden tulisi toimia joustavasti: *”mut et toi se rajojen, ettei olis semmosia muureja eri palvelujen tarjoajien välillä, vaan että tehtäis yhteistyötä ja se olis niinko semmone helppo maasto kulkea.”* (E4) Tärkeää olisi, että palvelut kohdentuisivat oikein lasten ja perheiden tarpeiden mukaisesti. Palveluiden toimivuudella voidaan tukea lasten hyvinvointia.

Itselleni tämän tutkimuksen tekeminen on ollut vahva oppimisen paikka. Olen oppinut paljon uutta. Jo teoreettisen tarkastelun yhteydessä lapsilähtöisyys näyttäytyi monitieteisenä ja monitasoisena. Ilmiön luonteen vuoksi fenomenografian vahva laadullisuus ja pyrkimys tarkkaan käsitteiden esiin tuomiseen mahdollistivat hyvän lähestymistavan tutkimukselleni. Lähestymistavan sisäistäminen vei minulta paljon aikaa ja vaati tutkimusmenetelmäkirjallisuuteen ja moniin tutkimuksiin tutustumista. Aluksi minusta tuntui, että tutkijoilla oli useita erilaisia tapoja selittää

fenomenografian keskeisiä käsitteitä ja menettelytapoja. Kuitenkin vähitellen aloin ymmärtää fenomenografian olemusta ja sen tarjoamia mahdollisuuksia soveltaa menetelmää omalla tavalla. Koen saaneeni aineistosta paljon irti fenomenografisen tutkimustavan avulla. Uskon, että fenomenografia tarjosi oivallisen reitin käsitysten tutkimiseen. Minulle perhetyön ja lapsilähtöisyyden teoriaan perehtyminen oli mielenkiintoista, mutta varsinaisen tutkimusmatkan on tarjonnut työntekijöiden käsitysten tutkiminen. Mikäli jatkaisin tutkimuksen tekemistä, olisi mielenkiintoista selvittää lasten käsityksiä perhetyöstä. Lapsille äänen antaminen tutkimuksessa merkitsisi sitä kautta lasten kuulemista ja heidän oman äänensä esiin tuomista.

LÄHTEET

- Ahonen, Sirkka (1994) Fenomenografinen tutkimus. Teoksessa Leena Syrjälä, Sirkka Ahonen, Eija Syrjäläinen & Seppo Saari. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Helsinki: Kirjayhtymä, 113–160.
- Alanen, Leena (2001) Lapsuus yhteiskunnallisena ilmiönä. Teoksessa Anne Sankari & Jyrki Jyrkämä (toim.) Lapsuudesta vanhuuteen. Iän sosiologiaa. Tampere: Vastapaino, 161–186.
- Alanen, Leena (2009) Johdatus lapsuudentutkimukseen. Teoksessa: Leena Alanen & Kirsti Karila (toim.) Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta. Tampere: Vastapaino, 9-30.
- Bardy, Marjatta (2009) (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Bardy, Marjatta & Heino, Tarja (2013) Katsaus lastensuojelun toimintaympäristöihin: paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 13–42.
- Brotherus, Anu & Hytönen, Juhani & Krokfors Leena (2002) Esi- ja alkuopetuksen didaktiikka. Helsinki: WSOY.
- Ervast, Sari-Anne & Tulensalo, Hanna (2006) Sosiaalityötä lapsen kanssa – Kokemuksia lapsikeskeisen tilannearvion kehittämisestä. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 8/2006. www.socca.fi/files/289/Lapsilahtoisien_tilannearvion_kasikirja.pdf. Viitattu 26.11.2014.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Eskonen, Inkeri & Korpinen, Johanna & Raitakari, Suvi (2006) Vallan määrittämät lapsi- ja asiantuntijapuhujat: faktaa, selontekoja ja kokemuksia. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. Jyväskylä: PS -kustannus, 21–44.
- Ferguson, Harry (2009) Performing child protection: home visiting, movement and the struggle to reach the abused child. *Child & Family Social Work*. Volume 14, Issue 4, pages 471–480.

Forsberg, Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden. Etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.

Forsberg, Hannele & Nätkin, Ritva (2003) (toim.) Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino (2010) From welfare to illfare: public concern for Finnish childhood. Teoksessa Hannele Forsberg & Teppo Kröger (toim.) Social Work and Child Welfare Politics Through Nordic Lenses. Bristol: Policy Press, 47–64.

Forsberg, Hannele & Ritala-Koskinen, Aino & Törrönen, Maritta (2006) Kohti lapsisensitiivistä sosiaalityötä. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala-Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleenarviointia. Jyväskylä: PS-kustannus, 5–18.

Gröhn, Terttu (1992) Fenomenograafinen tutkimusote. Teoksessa Terttu Grönholm & Juhani Jussila (toim.) Laadullisia lähestymistapoja koulutuksen tutkimuksessa. Helsinki: Yliopistopaino, 1–32.

Haapaniemi, Pia (2013) Fenomenografinen analyysi. Fenomenografisen analyysin lähtökohdat ja esimerkki aineiston analyysistä sosiaalityön tutkimuksessa. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.

HE 164/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Valtiopäiväasiakirjat. Helsinki.

Heino, Tarja (2008) Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys Lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Stakes. Työpapereita 9/2008. Helsinki: Valopaino Oy.

Heino, Tarja & Berg, Kristiina & Hurtig, Johanna (2000) Perhetyön ilo ja hämmennys. Lastensuojelun perhetyömuotojen esittelyä ja jäsenyksiä. Helsinki. Stakes 14/2000. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Stakesin monistamo.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula (1997) Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hovi-Pulsa, Raija (2011) Arkilähtöinen perhetyö - Strukturoitua avoimuutta. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Lisensiaatintutkimus. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20120001>. Viitattu 9.1.2015.

Hurtig, Johanna (2006) Lasten tieto sosiaalityön haasteena. Teoksessa Hannele Forsberg, Aino Ritala Koskinen & Maritta Törrönen (toim.) *Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia*. Jyväskylä: PS -kustannus, 167–193.

Hurtig, Johanna (2003) Lasta suojelemissa -etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännöissä. *Acta Universitas Lapponisensis* 60. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Hurtig, Johanna (1999) Huvitusta, hyvitystä vai hyödyllistä? Lastensuojelun perhekuntoutuksen arviointia. Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 30. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Huusko, Mira & Paloniemi, Susanna (2006) Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2), 162–173.

Hytönen, Juhani (2008) *Lapsikeskeisen kasvatuksen ydinkysymyksiä*. Helsinki: Wsoy.

James, Allison & Jenks, Chris & Prout, Alan (1998) *Theorizing Childhood*. Cambridge: Polity Press.

Järvinen, Ritva & Lankinen, Aila & Taajamo, Terhi & Veistilä, Minna & Virolainen, Arja (2012) *Perheen parhaaksi – perhetyön arkea*. Helsinki: Edita.

Karlsson, Liisa (2012) *Lapsinäkökulmaisen tutkimuksen ja toiminnan poluilla*. Teoksessa: Liisa Karlsson & Reeli Karimäki (toim.) *Sukelluksia lapsinäkökulmaiseen tutkimukseen ja toimintaan*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteellinen seura.

Kinos, Jarmo (2002) Kohti lapsilähtöisen varhaiskasvatuksen teoriaa. *Kasvatus* 33 (2), 119–132.

Kiuru, Hanna (2010) ”Lapsen etu on se, mikä meitä ohjaa”. *Lapsilähtöinen työskentely perhekeskeisessä lastensuojelun perhetyössä*. Tampereen yliopisto. Sosiaalityön tutkimuksen laitos. Sosiaalityön pro gradu -tutkielma.

Kuronen, Marjo & Lahtinen, Pia (2010) Supporting families: the role of family work in child welfare. Teoksessa Hannele Forsberg & Teppo Kröger (toim.) *Social Work and Child Welfare Politics Through Nordic Lenses*. Bristol: Policy Press, 65–81.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lastensuojelun käsikirja 2015. Perhetyö. Sosiaaliportti.fi. <https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/avohuolto/lastensuojelun-avohuollon-tukitoimet/perhetyo>. Viitattu 2.4.2015.

Marton, Ference (1986) Phenomenography. A Research Approach to Investigating Different Understanding of Reality. *Journal of Thought* 21 (3), 28–49.

Metsämuuronen, Jari (2000): Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia-sarja 4. Helsinki: International Methelp.

Miettinen, Tarja (2008) Lapsikeskeisyys oppilashuollossa. Koulun sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä oppilashuollon palveluista. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopion yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Muukkonen Tiina & Tulensalo Hanna (2004) Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. *Selvityksiä 1*. Helsinki: Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. www.socca.fi/files/289/Lapsilahtoisien_tilannearvion_kasikirja.pdf. Viitattu 6.3.2015.

Myllärniemi, Annika (2007) Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä – jäsenyyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Heikki Waris -instituutti. Soccan ja Heikki Waris-instituutin julkaisusarja 6/2007. http://www.socca.fi/files/90/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf. Viitattu 9.11.2014.

Möller, Sointu (2005). Arviosta sanoisin. Tutkimus lastensuojelun asiakkuuden alkuvaiheeseen liittyvän arvioinnin mallintamisesta. *Tutkimuksia 1*. Jyväskylä: Pesäpuu.

Niikko, Anneli (2003) Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Joensuun yliopisto. Joensuun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 85.

Nummenmaa, Anna Raija & Nummenmaa, Tapio (2002) Toisen asteen näkökulma. Teoksessa Marja-Liisa Julkunen (toim.) *Opetus, oppiminen, vuorovaikutus*. Helsinki: WSOY, 66–76.

Nätkin, Ritva ja Vuori, Jaana (2007) Perhetyön tieto ja kritiikki. Teoksessa Jaana Vuori & Ritva Nätkin (toim.) *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino, 7–39.

Porin perusturvakeskuksen lastensuojelun suunnitelma 2014–2016.

Puroila, Anna-Maija (2004) (toim.) *Kehittyvä perhetyö*. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 12. www.sosiaalikallega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaistu_12.pdf. Viitattu 25.12.2014.

Raunio, Kyösti (2009) *Olennainen sosiaalityössä*. Helsinki: Gaudeamus.

Reijonen, Mikko (2005) Mitä työtä se perhetyö oikein on? Ammattina perhetyöntekijä. Teoksessa Mikko Reijonen (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 7–15.

Reinikainen, Sarianna (2007) Läheisneuvonpito lapsinäkökulmasta. Raportteja 7/ 2007. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki: Stakes.

Ritala-Koskinen, Aino (2001) Mikä on lapsen perhe? Tulkintoja lasten uusperhesuhteista. Väestön tutkimuslaitoksen julkaisusarja D 38/2001. Helsinki: Väestöliitto.

Ronkainen, Suvi & Pehkonen, Leila & Lindblom-Ylänne, Sari & Paavilainen, Eija (2011) Tutkimuksen voimasanat. Helsinki: Sanoma Pro.

Rönkkö, Leena & Rytönen, Timo (2010) Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOYpro.

Rönkä, Anna & Kinnunen, Ulla (2002) (toim.) Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Saarnio, Tuula (2004) Perhetyö lastensuojelutyössä. Teoksessa Annamajja Puonti, Tuula Saarnio & Anna Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 240–255.

Satka, Mirja (1994) Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen (toim.) Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 261–339.

Satka, Mirja & Alanen Leena & Harrikari Timo & Pekkarinen Elina (2011) Johdatus lasten ja nuorten hallinnan kysymyksiin. Teoksessa Mirja Satka, Leena Alanen, Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.) Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Tampere: Vastapaino, 11–28.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710.

Suviaro-Laukka, Kirsi (2004) Käsitteitä perhetyöstä ja sen menetelmistä. Teoksessa Annamajja Puroila (toim.) Kehittyvä perhetyö. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 12, 99–105. www.sosiaalikollega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_12.pdf. Viitattu 21.2.2015.

Suomen virallinen tilasto (SVT): Terveyden ja hyvinvoinninlaitos, Lastensuojelu (2013) Tilastoraportti 26/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 13.11.2014. <https://www.thl.fi/fi/tilastot/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>. Viitattu 11.12.2014.

Timonen-Kallio, Eeva (2010) Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Teoksessa Iлона Tanskanen & Eeva Timonen-Kallio (toim.) Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 6–17.

Toimiva lastensuojelu -toteuttamissuunnitelma vuosille 2014–2019 (2014) Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, raportteja ja muistioita 2013:19. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3496-2>. Viitattu 15.11.2014.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2009) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Törrönen, Maritta (2010) Lapsuuden elinolot ja hyvinvoinnin edellytykset. Teoksessa Maritta Törrönen & Katariina Pärnä (toim.) Voimaannuttavat suhteet perhekuntoutuksessa. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliiton lasten ja nuorten kuntoutussäätiö, 15–39.

Uusimäki, Mervi (2005a) Perhetyö palvelujärjestelmässä. Teoksessa Mikko Reijonen (toim.) Voimaa perhetyöhön. Arjen tuki ja ammatilliset verkostot. Jyväskylä: PS-kustannus, 17–41.

Uusimäki, Mervi (2005b) Perhetyötäkö kaikki? Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 20. Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Oulu. www.sosiaalikollega.fi/poske/julkaisut/julkaisusarja/Julkaisu_20.pdf. Viitattu 26.12.2014.

Valkonen, Leena (2006) Millainen on hyvä äiti tai isä? Viides- ja kuudesluokkalaisten lasten vanhemmuuskäsitykset. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 286. Jyväskylä.

Vilén, Marika & Hansen, Maija & Janhunen, Tarja & Kytöpuu, Katri & Salo, Saara & Seppänen, Paula & Seppänen, Sami & Tapio, Nina (2010) Perhe ja perhetyö. Teoksessa Marika Vilén, Paula Seppänen, Nina Tapio & Riikka Toivanen (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 9–59.

Vilén, Marika & Seppänen, Paula & Tapio, Nina & Toivanen, Riikka (2010) (toim.) Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja.

Vilén, Marika & Vinhunen, Riitta & Vartiainen, Jari & Sivén, Tuula & Neuvonen, Sohvi & Kurhinen, Auli (2006) Lapsuus erityinen elämänvaihe. Helsinki: WSOY.

Välivaara, Christine (2006) Kuinka päästä lapsen kartalle lastensuojelussa? Lapsilähtöisiä lähestymistapoja vakaviin asioihin. Oppimisvaikeuksien erityislehti (3). www.pesapuu.fi/media/uploads/dokumentit/.../tejping_artikkeli.pdf. Viitattu 9.11.2014.

Välivaara, Christine (2004) Sijoitettu lapsi tunnepyörässä. Menetelmiä ja välineitä lapsilähtöiseen lastensuojeluun. Raportti 1/2004. Jyväskylä: Pesäpuu ry.

LIITE 1

PRO GRADU-TUTKIELMAN TEEMAHAASTATTELUN TEEMAT

Taustatiedot

Lapsilähtöisyyden määrittely perhetyössä

Lapsilähtöisyys perhetyön käytännöissä toiminnan ja kohtaamisen tasolla

Lapsilähtöisyyttä edistävät tekijät

Lapsilähtöisyyttä estävät tekijät